Tarih

2. FASİKÜL

9 SINIF

- İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI
- İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU
- TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

- 482 soru
- Bilgi Teknolojileri Uyarlamaları
- PISA Tarzı Sorular
- ÖSYM Çıkmış Sınav Soruları
- Video Çözümler

ÇAP
çap yayınları®

Teşekkürler...

Aleyna SELÇUK, Kahraman DURMUŞ

ve Kerem KILIÇ'a

katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Bu kitap **MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI**'nın
19.01.2018 tarih ve 36 sayılı kararı ile belirlenen
ORTAÖĞRETİM TARİH DERS PROGRAMINA
GÖRE HAZIRLANMIŞTIR.

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Oğuz GÜMÜŞ

EDİTÖR
Gülten YILDIRIM - Hazal ÖZNAR

DİZGİ
Çap Yayınları Dizgi Birimi

SAYFA TASARIM - KAPAK
F. Özgür OFLAZ

2. BASKI
Eylül 2019

İLETİŞİM

ÇAP
ÇAP YAYINLARI®

Ostim Mah. 1207 Sokak
No: 3/C–D Ostim / Ankara

Tel: 0312 386 00 26 • 0850 302 20 90
0 553 903 65 51
Fax: 0312 394 10 04

www.capyayinlari.com.tr
bilgi@capyayinlari.com.tr
twitter.com/capyayinlari
facebook.com/capyayinlari
instagram.com/capyayinlari

Gelecek için hazırlanan
vatan evlâtlarına, hiçbir
güçlük karşısında yılmayarak
tam bir sabır ve metanetle
çalışmalarını ve öğrenim gören
çocuklarımızın ana ve babalarına
da yavrularının öğreniminin
tamamlanması için hiçbir
fedakârlıktan çekinmemelerini
tavsiye ederim.

K. Atatürk

Ön Söz

Değerli Öğrenciler,

Çap Yayınları olarak konuları en iyi şekilde kavrayabilmeniz için yeni bir anlayışla elinizdeki fasikülleri oluşturduk. Fasiküllerimiz aşağıdaki içeriklere sahiptir:

Kazanım Sayfası: Bir konunun müfredata uygun sırayla ve toplam kaç kazanımda anlatılacağı belirtildi. Anahtar kelimeler ile semboller ve okunuşları gösterildi. Bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımı başlığı altında derslerde kullanılabilecek internet siteleri tavsiye edilmiştir.

Bilgi sayfası: Her alt konu ile ilgili gerekli bilgilerin ve kısa örneklerin yer aldığı sayfalardan oluşmuştur.

Aktif Öğrenme: Her konuda gördüğünüz kavramları kullanarak konunun anlaşılmasını kolaylaştıracak şekilde tasarlanmıştır.

Uygulama Alanı: Konu içinde öğrenilen kavramların pekiştirilmesi için hazırlanan etkinlikler ile kazanımlar daha net anlaşılacaktır.

PISA: Ünite bitiminde okulda öğrendiğiniz bilgi ve becerileri günlük yaşamda kullanma, okuduğunu anlama ve yorumlama becerilerinizi ölçmek için hazırlanmıştır.

Pekiştirme testi: Anlatılan konuların sizler tarafından iyice pekiştirilmesini sağlamak için biraz da farklı sorulara yer verilerek oluşturulmuştur. Bu testlerin tamamının VİDEO ÇÖZÜMLERİ bulunmaktadır.

Acemi, Amatör, Uzman ve Şampiyon Testleri: Ünite bitiminde dört ayrı zorluk seviyesine göre oluşturulmuş TAMAMI VİDEO ÇÖZÜMLÜ olan karma sorulardan oluşmaktadır. Sizleri acemi seviyesinden alıp şampiyon seviyesine taşımak hedeflenmiştir.

ÖSYM Soruları: Üniversite giriş sınavlarında sorulmuş sorular, en son yapılan sınavdan geriye doğru ve yine TAMAMI VİDEO ÇÖZÜMLÜ bir şekilde sunuldu.

Yayınevimize ait olan akıllı telefon uygulamaları ile (cApp ve capegitim), **www.capyayinlari.com.tr** veya **www.capegitim.com** adreslerinden çözümlere ulaşılabilmektedir.

Sağlıklı ve başarılı bir öğretim yılı geçireceğinize inanarak hepinize başarılar diliyoruz.

Sedat ÇALIŞKAN

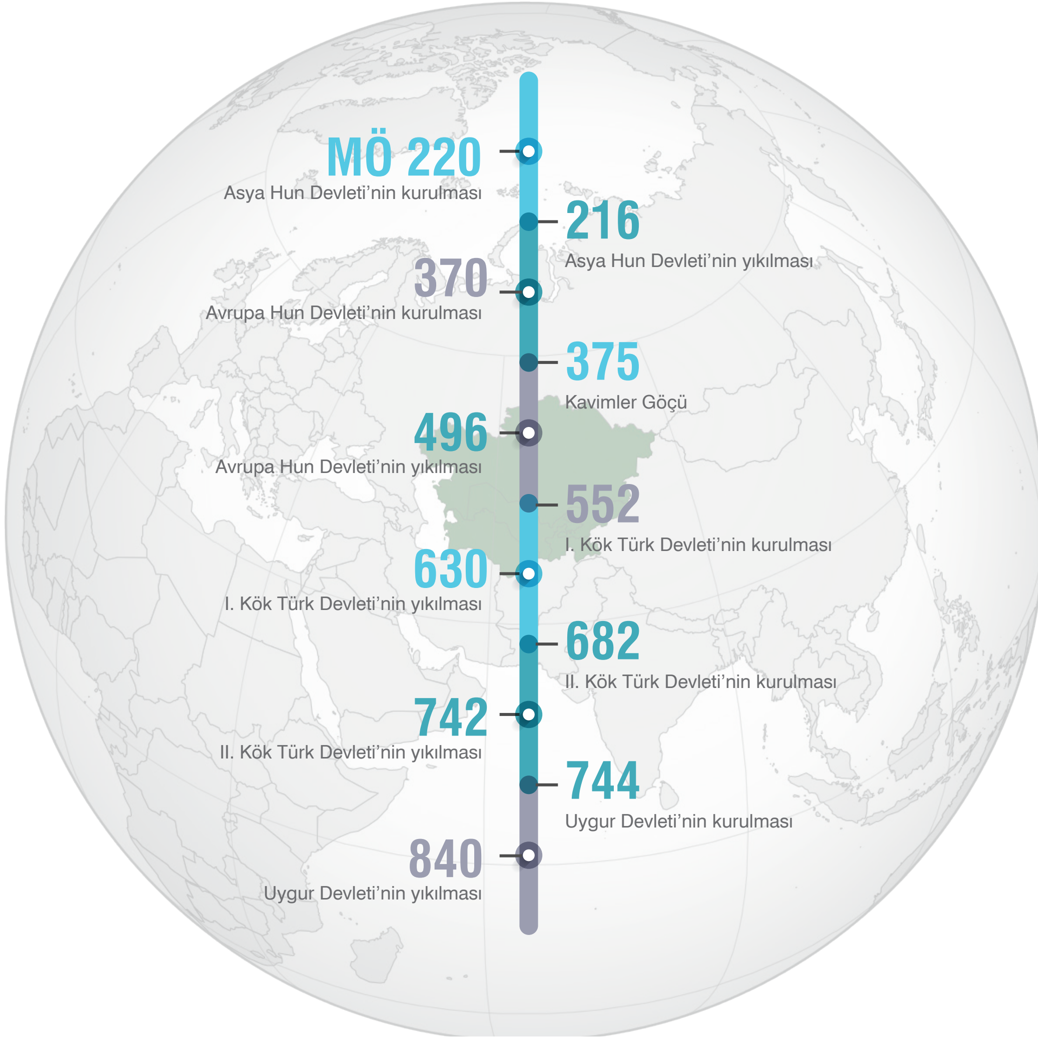
sdtclskn@yahoo.com.tr

İÇİNDEKİLER

4. BÖLÜM

İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI

KAZANIMLAR

Kazanım 1. : • Türklerin Asya'da tarih sahnesine çıktıkları ve yaşadıkları alanlar ile başlıca kültür çevrelerini tanır.

a) Türk adının anlamı açıklanarak ilk Türk devletlerinin hâkim oldukları alanlar harita üzerinde gösterilir.

b) İlk Türk devletleriyle ilgili başlıca siyasi gelişmeler tarih şeridi üzerinde gösterilir. Sıralanan olay ve olgulara ilişkin bir konu anlatımı yapılmamalı ve bunların ezberletilmesi yoluna gidilmemelidir.

Kazanım 2. : • İlk ve Orta Çağlarda İç Asya'daki Türk siyasi teşekküllerinin güç ve yönetim yapısını kavrar.

a) Asya Hun, Kök Türk ve Uygur Devletleri, gücün meşruiyet kaynağı; gücün maddi kaynakları; güç paylaşımı ve yönetim organizasyonu temaları çerçevesinde ele alınır.

b) "Töre"nin Türk toplum yapısı ve hukuk sistemindeki yeri ve önemi vurgulanır.

c) Kazanım kapsamındaki konular işlenirken Orhun Kitabelerinden örnekler verilir.

Kazanım 3. : • İslamiyet öncesi dönemde Türklerin yaşadığı coğrafyalar ile hayat tarzları arasındaki ilişkiyi analiz eder.

a) Tarıma uygun olmayan bozkır coğrafyasının Türk topluluklarını konar-göçer hayat tarzına yönelttiği vurgulanır.

b) Türk topluluklarının çeşitli dönemlerde Asya içlerine ve Asya dışına yaptıkları kitlesel göçlerin onların hayat tarzlarına etkisi açıklanır.

c) Askerî kültürün Türk hayat tarzındaki yeri ve öneminden hareketle Türk topluluklarının geliştirdiği ve dünya askerî tarihine mal olmuş teşkilat, teçhizat ve taktikler vurgulanır..

Kazanım 4. : • Kavimler Göçü'nün sebep ve sonuçlarını siyasi ve sosyal açılardan analiz eder.

a) Kavimler Göçü ile Asya ve Avrupa'daki siyasi yapılarda meydana gelen değişim harita üzerinde gösterilir.

b) Avrupa Hun Devleti'nin kuruluşuna ve bu devletin Avrupa'ya etkilerine değinilir.

c) Türk topluluklarına kısaca değinilir.

Kazanım 5. : • Asya merkezli Türk Devletlerinin çevrelerindeki devletlerle ilişkilerinin çok boyutlu yapısını analiz eder.

a) Hun, Kök Türk, Uygur ve Hazar Devletlerinin Çin, Sasani ve Bizans Devletleri ile ilişkilerinden hareketle konar-göçer ve yerleşik topluluklar arasındaki ilişkilerin çatışma ve uzlaşma eksenli olarak askerî ve ekonomik boyutlarda gerçekleştiği vurgulanır.

b) Hun, Kök Türk, Uygur ve Hazar siyasi teşekküllerinin hâkimiyetleri altındaki topraklarda ticareti canlandırmaya yönelik politikaları ile bu politikaların gerekçeleri üzerinde durulur.

Bilgi ve İletişim Teknolojisi Kullanımı

Bilgisayar, tablet, cep telefonu vb. cihazlarınızdan

www.eba.gov.tr.
www. kultur. gov.tr.
www. ttk.gov.tr
www.atam.gov.tr

sitelerinden herhangi birine girerek, tarih konularıyla ilgili daha detaylı ve görsel bilgilere ulaşabilirsiniz.

– Türklerin anayurdu Orta Asya'dır. Bozkırlarla kaplı Orta Asya'da yaşayan Türkler, yaşadıkları bölge nin coğrafi koşullarından dolayı hayvancılıkla uğraşmış, hayvancılıktan dolayı da genellikle göçebe bir yaşam sürmüştür. Bu yaşam tarzı Türkler arasında ortak bir kültürün oluşmasına neden olmuştur. Bu kültüre "Göçebe Kültür" veya "Bozkır Kültürü" denir.

– Türklerin göçebe bir hayat sürmelerinin temel nedeni coğrafi koşulların tarıma uygun olmamasıdır. Türkler yaşadıkları bölgenin şartlarından dolayı hayvancılıkla uğraşırken, komşuları ise yine yaşadıkları coğrafyanın uygunluğundan dolayı tarımla uğraşmışlardır. Türklerle komşularının farklı ekonomik faaliyetlerde bulunması ticaretin gelişmesine neden olmuştur. Türklerle komşuları arasında gelişen ticaret bu bölgede "İpek Yolu" adı verilen bir ticaret güzergâhını ortaya çıkarmıştır.

– Türkler, Uygurlar döneminde (8. yüzyıl) yerleşik yaşama geçmiştir. Uygurların yaşadıkları bölge tarıma elverişli olduğu için bu dönemde tarımsal faaliyetler de gelişmiştir.

✓ Türk tarihinde ilk yerleşik yaşama geçen, ilk tarımsal faaliyetleri geliştiren, ilk matbaayı kullanan, ilk kalıcı mimari eserleri bırakan ve ilk din değiştiren Türk topluluğu Uygurlardır.

– Baykal Gölü çevresi, Altaylar ve Batı Türkistan'daki ilk yerleşim merkezleri Anav, Namazgâh ve Abakan'dır. Bunun yanında Andronova, Keltaminar, Tagar ve Karasuk Türk tarihinin, Tarih Öncesini aydınlatması bakımından önemli yerleşim merkezleridir.

– Bu bölgelerde yapılan arkeolojik kazılarda Türklere ait kurgan adı verilen mezarlara rastlanmıştır. Bu mezarlarda ölülerin yanında ölülere ait eşyalara rastlanmıştır. Ayrıca mezarların başlarında balbal adı verilen mezar taşları bulunmuştur.

– Türk adının anlamı konusunda çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Bu görüşlere göre Türk; doğan, türeyen, güçlü, kuvvetli ve olgun anlamlarını ifade etmektedir. Bu anlamlardaki "Türk" kelimesi ilk defa siyasi bir amaç doğrultusunda, bir devlet ismi olarak Kök Türkler tarafından kullanılmıştır. Daha sonra Türk soyuna ait bütün kitleleri temsil eden milli bir ad olmuştur. Türk adına ilk kez Kök Türk (Orhun) Kitabeleri'nde rastlanmıştır.

– Türkçe yazılan en eski metinlere mezar taşları (balballar) ve kitabelerde rastlanır. İslamiyet öncesi Türk topluluklarından günümüze ulaşan en önemli eser Orhun Kitabeleri'dir. VIII. yüzyılda Kök Türkler tarafından yazılmış olan bu kitabeler Türk uygarlığı hakkında önemli bilgiler verir.

Balballar

– Orta Asya'da yaşayan Türk boylarından bazıları çeşitli nedenlerden dolayı dünyanın çeşitli bölgelerine göç etmiştir.

✓ Bu göçler arasında en önemlisi Kavimler Göçü'dür. Batı yönünde Hunların başlattığı bu göç sonucunda Avrupa'nın siyasi, sosyal ve etnik yapısı değişmiştir.

– Hunlar, Avarlar, Peçenekler, Bulgarlar, Kıpçaklar, Macarlar ve Uzlar Avrupa'ya göç eden Türk toplulukları olup, bunlar zamanla Hristiyanlığı benimseyerek asimile olmuştur. Bu Türk topluluklarından Hunlar ve Avarlar kendi adlarıyla Avrupa'nın siyasi yapısını etkileyecek devletler kurmuştur.

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK DEVLET VE TOPLULUKLARININ ÖNEMLİ ÖZELLİKLERİ

İSKİTLER (SAKALAR) (MÖ. VIII. Yüzyıl - MÖ. II. Yüzyıl)

– Tarihi bilinen en eski Türk topluluğudur.

– Atlı göçebe bir topluluk olup at arabalarında yaşamışlardır.

– Kadın savaşçılarına "Amazon" denir. Ayrıca, bir dönem "Tomris" adlı bir kadın lider tarafından yönetilmişlerdir. (Tomris, ilk kadın Türk hükümdarıdır.)

– Maden işlemeciliği alanındaki gelişmişliklerinden dolayı "Bozkırın kuyumcuları" olarak anılırlar. (Esik kurganında bulunan başta "Altın Elbiseli Adam" olmak üzere pek çok değerli madeni eşyanın İskitlere ait olduğu tahmin edilmektedir.)

– En önemli hükümdarı Alp Er Tunga'dır.

– Uzun yıllar Medler ve Persler (İranlılar) ile savaşmışlardır. İranlı Şair Firdevsi'nin ünlü eseri "Şehname", Alp Er Tunga'nın Persler ve Medler ile yaptığı savaşları konu alır. Bu eserde Alp Er Tunga "Efresyap" adıyla anılır.

– "Alp Er Tunga" ve "Şu" destanları en önemli edebi eserleridir.

HUNLAR (MÖ. 220 - MS. 216)

– Orta Asya'da devlet kuran ilk Türk topluluğudur. Orhun ve Selenga ırmakları ile Ötüken çevresinde geniş bir alana egemen olarak bu bölgede güçlü bir devlet kurmuşlardır.

– Başkentleri Ötüken'dir.

✓ Ötüken, Türklerin yeryüzünde ilk varolduğu ve oradan dünyaya yayıldığı yer olarak kabul edilen; bu yüzden pek çok Türk devletine başkentlik yapan kutsal şehirdir.

– Bilinen ilk hükümdarı Teoman olup en güçlü dönemlerini Mete Han döneminde yaşamışlardır.

– Çinliler, Hun saldırılarından korunmak için Çin Seddi'ni yapmıştır.

– Onluk sisteme dayalı ilk düzenli orduyu kurmuşlardır.

– Mete Han'dan sonra, Hohanyeh ve Çiçi kardeşler döneminde Çin entrikaları ve taht kavgaları yüzünden doğu-batı olmak üzere ikiye ayrımışlardır. Bu dönemde siyasi güçlerini kaybeden Hunların büyük bölümü Çin egemenliğine girmiştir. Çin egemenliğine girmek istemeyen Kuzey Hunları, Balamir'in liderliğinde batıya doğru göç ederek Kavimler Göçü'nü başlatmıştır.

✓ Kavimler Göçü sonrası Avrupa'ya yerleşen Hunlar, Avrupa Hun Devleti adıyla yeni bir devlet kuracaktır.

– Oğuz Kağan Destanı en önemli edebi eserleridir.

Altın Elbiseli Adam

AKHUNLAR (EFTALİTLER) (420 - 567)

– Hunların Asya'da kalan bir kolu tarafından Afganistan bölgesinde kurulmuştur.

– Sasani Devleti'nde çıkan Mazdek isyanını bastırmışlardır.

- İpek Yolu mücadelesi nedeniyle oluşan Göktürk - Sasani ittifakına yenilerek yıkılmışlardır.

GÖKTÜRKLER (I. KÖK TÜRKLER) (552 - 659)

- Türk adıyla devlet kuran ilk Türk topluluğudur.
- Bumin Kağan liderliğinde devlet kurmuşlar, en güçlü dönemlerini Mukan Kağan zamanında yaşamışlardır.
- Başkentleri Ötüken'dir.
- Orta Asya'da Türk siyasi birliğini sağlamışlardır.
- Çinliler üzerinde baskı kurup Avarları Asya'dan çıkarmışlardır.
- İpek Yolu için Akhunlara karşı Sasaniler ile ittifak kurmuşlardır. Sasanilere karşı ise Bizans ile ittifak kurmuşlardır (Denge politikası).
- Taht kavgaları ve Çin politikaları yüzünden 582'de doğu-batı olarak ikiye ayrılmışlar ve bir süre sonra Çin esaretine girmişlerdir (Esaret Devri: 630-680).

KUTLUKLAR (II. KÖK TÜRKLER) (682 - 744)

- Çin esaretindeki Göktürkler, Çin'e karşı önce ayaklanmışlar (Kürşat Ayaklanması), ardından başlattıkları bağımsızlık savaşı sonrası, Kutluk (İlteriş) Kağan liderliğinde yeniden devlet kurarak Orta Asya'daki Türk birliği yeniden sağlanmışlardır. Bu yüzden Göktürklerin II. dönemlerine "Kutluk Devleti"de denir.
- Bağımsızlık savaşı sonrası devlet kuran ilk Türk topluluğudur.
- Kendilerine ait alfabe (Orhun Alfabesi) ile yazılı eserler (Orhun Anıtları) bırakan ilk Türk topluluğudur.
- Kutluk Kağan, vezirliğe getirdiği Tonyukuk'la beraber güçlü bir devlet kurmuştur.

Pazırık Kurganı

BİLGİ

– II. Göktürklerin en parlak dönemi Bilge Kağan dönemidir. Bilge Kağan, ülkeyi kardeşi Kültigin ile beraber yönetmiştir. Bu dönemde Tonyukuk da vezirliğe devam etmiştir.

– Tarımı geliştirmek için çalışmalar yapmışlar, sulama amaçlı Töte Kanalı'nı açmışlardır.

– Türk tarihinde ilk kez parayı kullanmışlardır.

– Bilge Kağan ve Kül Tigin'in ölümünden sonra hızla zayıflamaya başlayan II. Göktürk Devleti'ne Karluk, Basmil ve Uygur boyları son vermiştir.

✓ Göktürklerin Türk adıyla devlet kurması, bağımsızlık savaşı vererek devlet kurması, kendilerine ait alfabe oluşturması milli benliklerine önem verdiklerini gösterir. Göktürkler bu özellikleri bakımından Türkiye Cumhuriyeti'ne benzer.

– Orhun Kitabeleri (Bilge Kağan + Kül Tigin + Tonyukuk Kitabeleri), Ergenekon ve Bozkurt destanları en önemli edebi eserleridir.

UYGURLAR (744 - 840)

– Kurucusu Kutluk Bilge Kül Kağan olup en parlak dönemlerini Moyen - Çur döneminde yaşamışlardır.

– Ordubalık(Karabalgasun) şehrini kurarak başkent yapmışlardır.

– Yerleşik yaşama geçen ilk Türk topluluğudur.

– Bögü Kağan döneminde Maniheizm dinine inanıp gösterişli tapınaklar inşa etmişlerdir. (Uygurlar, Orta Asya'da Göktanrı ve Şamanizm dininden uzaklaşarak din değiştiren ilk Türk topluluğudur.)

– Maniheizm, savaşçılık özelliklerini kaybettirirken, kültürel alanda gelişmelerini sağlamıştır. (Bu yüzden Uygurlar, siyasi ve askeri başarılarından çok kültürel faaliyetleri ile ön plana çıkmışlardır.)

– Kendilerine ait alfabeleri vardır.

– Kağıt üretimini ve tahta harflerden hareketli matbaa tekniğini geliştirmişler, ilk Türkçe kitapları basmışlardır.

– Uygurlar, oluşturdukları minyatürlü kitap örnekleriyle; mimari, resim, heykel gibi sanat dallarındaki faaliyetleriyle kendilerinden sonraki dönemleri de etkilemişlerdir.

– Kıtlık ve salgın hastalıklar yüzünden zayıflayan Uygur Devleti, 840'da Kırgızlar tarafından yıkılmıştır. Uygur Devleti yıkıldıktan sonra Uygurların bir bölümü güneye inerek Kansu bölgesine, bir bölümü de Turfan bölgesine yerleşmiştir. Kansu (Sarı) Uygurları 1226'da Cengiz Han (Moğol) idaresine girmiştir. Turfan (Doğu Türkistan) Uygurları ise 1209'da Moğol egemenliğine girmiştir. Bu dönemde Uygurlar, kültürel yönden gelişmişlikleri ile Moğolları etkilemişler ve Moğollar arasında Türk kültürünün yayılmasını sağlamışlardır.

– Günümüzde Uygurlar, Çin egemenliği altında yaşamaktadır.

KIRGIZLAR (840 - 1207)

– Uygur Devleti'ni yıkarak Ötüken'de bir devlet kurmuşlar, 1207'de Moğol egemenliğine girmişlerdir. (Cengiz Han'a bağlanan ilk Türk topluluğudur.)

✓ Kırgızlar, XIX. yüzyılda Rus egemenliğine girmişlerdir. 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması üzerine bağımsızlıklarını kazanmışlardır.

– Yenisey Kitabeleri ve Manas destanı en önemli edebi eserleridir.

Orhun Abideleri

SİBİRLER (SABARLAR) (503 - 576)

- Sibirya'nın batısı ve Kafkaslarda yaşamışlar, Anadolu'ya akınlar düzenlemişlerdir.

✓ Sibirler, Hunlardan sonra Anadolu'ya akınlar düzenleyen ikinci Türk topluluğudur.

- Sibirya'ya adını veren bu topluluğa, Hazarlar son vermiştir.

HAZARLAR (630 - 968)

- Museviliğe inanan tek Türk topluluğudur.
- Yöneticileri Musevi olmasına rağmen farklı dini ve etnik kökenden insanlar hoşgörü içinde bir arada yaşamışlardır.
- Güçlü ordularıyla VII. ve IX. yüzyıllar arasında bulundukları bölgede dinsel hoşgörüyü, ekonomik zenginliği, huzuru ve ulaşım güvenliğini sağlamışlardır. Hazarların bu dönemi "Hazar Barış Çağı" olarak adlandırılır.
- Hz. Osman döneminde İslam ordularıyla uzun süre mücadele etmişler (651 Belencer Savaşı) ve İslamiyet'in Kafkaslarda yayılmasını engellemişlerdir.
- Ordularında paralı askerler bulundurmuşlardır.
- Bizans Devleti ile diplomatik ilişkiler kurmuşlardır.
- Ruslar tarafından yıkılmışlardır.
- Günümüzdeki Hazar Denizi, adını bu Türk devletinden almıştır.

TÜRGİŞLER (659 - 766)

- Kurucusu Baga Tarkan, kendi adına para bastıran ilk Türk hükümdarıdır.
- Sulu Kağan döneminde, Emevi ordularının Orta Asya'ya girmesine engel olmuşlardır.
- Karluklar tarafından yıkılmışlardır.

KARLUKLAR

- Kutluk Devleti ve Türgişlerin yıkılmasında etkili olmuşlardır.
- Talas Savaşı'nda Çinlilere karşı Müslüman Arapları desteklemişlerdir.
- Orta Asya'da İslamiyet'i kabul eden ilk Türk topluluğudur.
- Moğollar tarafından yıkılmışlardır.

✓ Yağma ve Çiğil boylarıyla beraber Karahanlı Devleti'nin kuruluşunda etkili olmuşlardır.

OĞUZLAR

- Oğuz Kağan Destanı'na göre Oğuzlar, Oğuz Han'ın 6 oğlu ve onların 4'er oğlundan meydana gelmiştir. Meydana gelen bu 24 boyun, ayrı adı ve unvanları vardır.
- En kalabalık Türk topluluğu olan Oğuzlar, uzun süre Göktürk ve Uygur devletlerinin egemenliğinde yaşamıştır.
- X. yüzyılda Oğuz Yabgu Devleti adıyla kendi devletlerini kurmuşlardır.
- Devletleri yıkılınca, Oğuzların bir bölümü Avrupa'ya göç ederek Hristiyanlaşmıştır. Geriye kalan bölümü ise İslamiyeti benimseyerek Büyük Selçuklu Devleti, Anadolu Selçuklu Devleti, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşlarında yer almıştır.

- Oğuzların Kınık boyu Selçuklu, Kayı boyu Osmanlı, Bayındır boyu Akkoyunlu, Avşar boyu İran'da Avşar hanedanlığını kurmuştur.

✓ X. yüzyıldan itibaren özellikle İran, Anadolu ve Balkanlar bölgesinde kurulan tüm beylik ve devletler, doğrudan Oğuzlar/Türkmen hanedanlar tarafından kurulmuştur.

✓ Oğuzların Avrupa'ya göç ederek Hristiyan olanlarına Uz, Ön Asya'ya yerleşerek Müslüman olanlarına Türkmen denir.

- Dede Korkut hikayeleri en önemli edebi eserleridir.

KİMEKLER

- VII. yüzyılda Altay dağlarının kuzeybatısında Kök Türk egemenliğinde yaşamışlar; VIII. yüzyılın ortalarında Kök Türk Devleti'nin yıkılmasından sonra bağımsız hale gelmişlerdir.
- X. yüzyılda Kitanların baskıları sonucunda Ural dağlarının güney bölgelerine göç etmek zorunda kalan Kimekler, zamanla Kıpçakların egemenliği altına girmişlerdir.

AVRUPA'DA EGEMENLİK KURMUŞ OLAN TÜRK DEVLET VE TOPLULUKLARI

AVRUPA HUNLARI (378 - 469)

- Avrupa'ya göç eden Hun toplulukları, Avrupa Hun Devleti'ni kurmuştur. (Avrupa'da devlet kuran ilk Türk topluluğudur.)
- İlk hükümdarları Balamir olup, en güçlü dönemlerini Attila zamanında yaşamışlardır.
- Avrupalıların "Tanrı'nın kırbacı" adını verdikleri Attila, Doğu Roma (Bizans) ve Batı Roma'yı vergiye bağlamıştır.
- Attila Döneminde Anadolu'ya ilk Türk akınları düzenlenmiş ve bu akınlar sonucunda, Anadolu'ya egemen olan Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu ile Margus ve Anatolius Antlaşmaları yapılmıştır. Ayrıca Batı Roma İmparatorluğu üzerine de seferler düzenlenerek Batı Roma yenilgiye uğratılmış ve böylelikle geniş bir bölgede egemenlik kurulmuştur.
- Attila'nın ölümünden sonra başlayan taht kavgaları, boylar arası mücadeleler ve Bizans'ın etkisiyle kısa sürede yıkılmışlardır. (469'da Dengizik Bizans'a yenilmiş, İrnek idaresindekiler de Karadeniz'in kuzeyine göç etmiştir.)
- Attila Destanı en önemli edebi eserleridir.

AVARLAR (JUAN JUAN) (562 - 805)

- Orta Asya'da IV. yüzyılda kurdukları devletleri, Töles İsyanları sonucu zayıflamış ve 552'de Göktürkler tarafından yıkılmıştır. Bunun üzerine batıya göç etmek zorunda kalmışlardır.
- Hem Asya'da hem de Avrupa'da devlet kuran Türk topluluklarından biridir.
- Sasanilerle iş birliği yapıp İstanbul'u kuşatmışlardır.

✓ Avarlar, İstanbul'u kuşatan ilk Türk topluluğudur.

- Devlet yönetimi ve askerlik konusunda Balkan topluluklarını etkilemişler; özellikle Slav topluluklarının kabile hayatından, devlet düzenine geçmelerinde etkili olmuşlardır. Bunun sonucunda güçlenen Slavların, Balkanlara inmesine ve Balkanların Slavlaşmasına yol açmışlardır.

- Üzengiyi ilk kez Avarlar kullanmışlardır.
- En güçlü dönemlerini Bayan Kağan döneminde yaşayan Avarlar, zamanla Hristiyanlığı benimseyerek asimile olmuşlar ve Franklar tarafından yıkılmışlardır.

BULGARLAR (583 - 1237)

- Orta Asya'dan Avrupa'ya göç eden Türk topluluklarından biridir.
- Balkanlara yerleşerek Kubrat liderliğinde güçlü bir devlet kurmuşlar; daha sonra İtil [Volga] ve Tuna Bulgarları olarak ikiye ayrılmışlardır.
- Tuna Bulgarları, Boris Han döneminde Hristiyanlığı benimsemiş, Kurum Han döneminde ise İstanbul'u kuşatmıştır.

✓ Bulgarlar, İstanbul'u ikinci kez kuşatan Türk topluluğudur.

- İtil Bulgarları, Almış Han döneminde İslamiyet'i benimsemiştir. Ticari ilişkiler sonucu İslamiyet ile tanışan İtil Bulgarları, İbn-i Fadlan'ın da yer aldığı Abbasi Devleti'nin gönderdiği heyetin faaliyetleri sonucu İslamiyeti benimsemiştir.

✓ İtil Bulgarları, İslamiyeti kabul eden ilk Türk topluluklarından biridir.

- 1237'de Altın Orda Hanlığı tarafından yıkılmıştır.

PEÇENEKLER (751 - 1091)

- Orta Asya'dan Avrupa'ya göç eden Türk topluluklarından biridir.
- Balkanların kuzeyine yerleşmişler ve Bizans ordusunda paralı askerlik yapmışlardır. (1071 Malazgirt Savaşı'nda, Bizans ordusundaki Peçenek Türkleri, Selçuklu tarafına geçerek savaşın seyri üzerinde etkili olmuşlardır.)
- Rusların Karadeniz'e inmesini engellemişlerdir.
- İstanbul'u kuşatmayı planlayan İzmir Beyi Çaka Bey ile Peçenekler ve Selçuklular ittifak yaparak Bizans'ı üçlü baskı altına almışlardır. Bu baskıdan kurtulmak isteyen Bizanslılar, Kıpçaklarla anlaşarak Kıpçakların Peçeneklere saldırmalarını sağlamışlardır. Bunun üzerine Kıpçaklar, Peçenekleri yenerek siyasi varlıklarına son vermiştir (1091).
- Siyasi güçlerini kaybeden Peçenekler, zamanla Hristiyanlığı benimseyerek asimile olmuşlardır.

✓ Türk toplulukları arasında tam bir devlet teşkilatlanması kuramayan iki Türk topluluğundan biri İskitler diğeri ise Peçeneklerdir.

KIPÇAKLAR (KUMANLAR) (1050 - 1239)

- Orta Asya'dan Avrupa'ya göç eden Türk topluluklarından biridir.
- Macaristan'a yerleşmişler; Macarların etnik yapısının oluşmasında ve Romanya Devleti'nin kurulmasında etkili olmuşlardır.
- Oğuzlarla mücadeleleri Dede Korkut Hikayelerine konu olmuştur.
- Moğol saldırıları sonucu yıkılmışlar, ardından da Balkanlar, Kafkaslar ve Anadolu'ya dağılmışlardır.
- Kıpçakların bir bölümü daha sonra, Altın Orda Devleti'nin ana unsurunu oluşturmuş; bir bölümü de Eyyûbi ve Memlûk ordularında yer almıştır. Eyyûbiler ve Memlükler, ordularında Kıpçaklardan "Gulam" (Kölemen/Paralı asker) olarak yararlanmışlardır.

MACARLAR (896 - 11. Yüzyıl)

- Orta Asya'dan Doğu Avrupa'ya göç eden Türk topluluklarından biridir.
- Arpat liderliğinde bugünkü Macaristan'a yerleşmişlerdir.
- Germenlerin doğuya yayılmalarını engelleyerek Balkan kavimlerini Germenleşmekten korumuşlardır.
- X.yüzyılın sonlarında Hristiyanlığı benimseyip ardından yerli halklarla karışarak büyük ölçüde asimile olmuşlardır.
- XVI. ve XVII. yüzyıllarda Osmanlıların ardından da Avusturya'nın himayesine girmişler; 1918'de ise bağımsız olmuşlardır.
- Dünyada ilk Türkoloji Enstitüsü, XIX.yüzyılda Macaristan'da açılmıştır. Bu durum, Macarların bir bölümünün Türklükle bağlantısını koruduğunu gösterir.

UZLAR

- Oğuzların Batı'ya göç ederek Hristiyanlığı kabul eden koludur.
- Günümüzde Romanya'nın kuzeyine yerleşen Uzlar, Gagavuzlar; Kiev'in güneyine yerleşen Uzlar ise Karakalpaklar olarak anılmaktadır. Bunların büyük bölümü, millî benliklerini korumayı başarmıştır.

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK KÜLTÜRÜNÜN ÖZELLİKLERİ

EKONOMİ

- İslamiyet öncesi Türk toplulukları Orta Asya'nın iklim ve coğrafi özelliklerinden dolayı tarımdan bekledikleri verimi alamadıkları için hayvancılıkla uğraşmışlardır.
- Hayvancılık dışında maden işlemeciliği, dericilik, dokumacılık, et ve süt işlemeciliği ile ticaret Türklerin diğer ekonomik uğraşlarıdır.
- İpek Yolu ve Kürk Yolu üzerinden komşularıyla ticari ilişkiler kurmuşlardır.
- Ticarette kendilerine ait ilk parayı kullanan Türk toplulukları Göktürkler ve Türgişlerdir. Uygurlar döneminde, madeni para dışında “kamdu” adı verilen bez paralar da kullanılmıştır.
- Tarımsal faaliyetler geliştirilmeye çalışılmış, Göktürkler döneminde sulama amaçlı Töte Kanalı açılmış; fakat coğrafi nedenlerden dolayı tarım gelişememiştir.

Göktürk paraları

✓ Türklerde tarımsal faaliyetler, Uygurlarla beraber gelişmeye başlayacaktır.

TOPLUM

- Türkler göçebe (konar-göçer) bir yaşam sürmüştür.
- Türklerde sınıflı toplum yapısı (kölelik) oluşmamıştır. Bu duruma, ülke topraklarının kamu malı kabul edilmesinden dolayı özel mülkiyet bilincinin gelişmemiş olması, göçebe yaşam şartları ve törenin herkese eşit şekilde uygulanması neden olmuştur.
- Türklerde toplum; oğuş (aile), urug (soy), boy (sülale), budun (millet) şeklinde örgütlenmiştir.
- Boylar, Türk devletlerinin kurulmasında da yıkılmasında da etkili olmuştur (Boylar Federasyonu).

✓ Türklerde yerleşik yaşam Uygurlarla beraber başlayacaktır.

EDEBİYAT

- Türklerde yazı bilinmesine rağmen göçebe yaşamdan dolayı yazılı edebiyat uzun süre gelişememiştir. Sadece taş üzerine yazılmış sınırlı sayıda kitabe (yazıt) günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bu kitabeler içinde en önemlisi Orhun Kitabeleridir. Bilge Kağan, Kül Tigin ve Tonyukuk adına dikilen bu kitabeler Yolluğ Tigin tarafından yazılmıştır. Bu kitabeler, 1893 yılında Danimarkalı bilim adamı Wilhelm Thomsen tarafından okunmuştur.
- Yazılı edebiyat yerine sözlü edebiyat gelişmiştir. Önemli sözlü edebiyat ürünleri; destanlar, koşuklar (lirik şiirler), savlar (atasözleri), sagular (ağıtlar) ve manilerdir.

✓ Bir yerde yazılı edebiyatın gelişebilmesi için kâğıt ve matbaanın kullanılması gerekir. Kâğıt ve matbaanın kullanılabilmesi için de yerleşik yaşam şarttır.

✓ Türklerde yazılı edebiyat yerleşik yaşamla (Uygurlarla) beraber gelişmeye başlayacaktır.

HUKUK

- Yazılı hukuk yerine sözlü hukuk (Töre) gelişmiş, siyasi ve toplumsal yaşam töre kurallarına göre belirlenmiştir.
- Töre kuralları; gelenek ve görenekler, hakan buyrukları ve kurultay kararlarından oluşmaktaydı. Bu kuralları uygulayan kişilere yargıcı (yargucu) denirdi.
- Göçebe yaşamdan dolayı uzun süreli hapis cezaları görülmemiştir.
- Töre kurallarına hakan dahil herkes uymak zorundaydı (Eşitlikçi toplum anlayışı).
- Bazı töre kuralları zaman içinde değişebilir.

✓ Türklerde yazılı hukuk kuralları Uygurlarla beraber gelişmeye başlayacaktır.

✓ İslamiyet öncesi Türk topluluklarında, hukuk kuralları dine dayalı olmadığından teokratik bir devlet anlayışından söz edilemez.

SANAT VE BİLİM

- Göçebe yaşamdan dolayı mimari ve mimariye bağlı sanatlar uzun süre gelişmemiştir.
- Sanat daha çok taşınabilir eşyalar üzerine yapılmıştır.
- Türklerin ekonomik uğraşları arasında yer alan maden işlemeciliği, dericilik ve dokumacılık aynı zamanda sanat dalları olarak da gelişmiştir. Ekonomi ile sanatın iç içe olduğu bu tür dallara zanaat denir.
- Türkler arasında en önemli müzik aleti kopuzdur.
- Türk mezar taşları olan balballar, Türk heykel sanatının ilk örnekleri olarak kabul edilir.

✓ Türklerde mimari ve mimariye bağlı sanatlar Uygurlarla beraber gelişmeye başlayacaktır.

- Türkler, gök bilimi (astronomi) alanında çalışmalar yapmış ve bu çalışmalar sonucu "On İki Hayvanlı Türk Takvimi"ni oluşturmuştur.

DİN

- İslamiyet öncesi Türk toplulukları, yaygın olarak Göktanrı ve Şamanizm dinlerine inanmıştır. Tek tanrıya ve ahirete inanan Türkler, tabiat güçlerini (tabiat kültü) ve atalarının ruhlarını (atalar kültü) da kutsal saymıştır.
- Din adamlarına şaman, kam ve baksı denmiştir.
- Kurgan adı verilen mezarlara ölülerini değerli eşyalarıyla gömmüşlerdir (Ahiret inancı).

- Cenaze törenlerine yuğ, törenler sırasında yakılan ağıtlara sagu, mezarların başlarına diktikleri taşlara balbal denmiştir.
- Zamanla göçler sonucu Orta Asya dışına göç eden Türk toplulukları arasında, farklı topluluklarla etkileşim sonucu yeni dinler yayılmıştır. Bu çerçevede Uygurlar, Maniheizm ve Budizm; Hazarlar, Musevilik; Avrupa'ya göç edenler, Hristiyanlık; Ön Asya'ya göç eden Oğuzlar arasında ise İslamiyet yayılmıştır.

✓ Türk toplulukları arasında Göktanrı ve Şamanizm inancından ilk uzaklaşan Uygurlar olmuştur. Bu dinlerin etkisiyle Uygurlar arasında yerleşik yaşam yaygınlaşmış ve Uygurlar savaşçı özelliklerini kaybetmiştir.

✓ En kalabalık Türk topluluğu Oğuzların İslamiyeti kabul etmesi sonucu İslamiyet hızla diğer Türk toplulukları arasında da yayılmış ve böylelikle İslamiyet Türkler arasında en yaygın din haline gelmiştir.

ORDU

- Türklerde ordu - millet anlayışı gelişmiş, bu doğrultuda herkes tehlike anında asker kabul edilmiştir.
- Mete Han döneminde onluk sisteme dayalı ilk düzenli ordu kurulmuş; bu sistem daha sonra pek çok devlet tarafından da uygulanmıştır.
- Savaşlarda Turan (hilal=bozkut= kurt kapanı=sahte ricat) taktiği uygulanmıştır.
- Ordu atlı birliklerden (sipahi = süvari) oluşmuştur. Bu durum Türk ordusuna, savaşlarda hızlı taktik ve manevra değiştirebilme kaabiliyeti kazandırmıştır.

✓ Türklerin, etrafı korunaksız bozkırlarda yaşamaları, güçlü devletlere komşu olmaları, maden işlemesi konusundaki maharetlerinden dolayı iyi savaş aleti yapmaları ve atı iyi kullanmaları savaşçı özelliklerini geliştirmiştir.

YÖNETİM

- Türkler, ülkeyi yönetme yetkisinin Tanrı tarafından bir aileye verildiğine inanıyorlardı. Kut inancı adı verilen bu anlayışa göre o ailenin tüm erkek üyelerinin hükümdar olma hakkı vardı. Bundan dolayı, hanedan mensupları ve hükümdar çocukları da "şad" unvanıyla ülke yönetiminde etkiliydi. Bu durum hükümdar öldükten sonra tüm hanedan mensuplarını tahtta hak sahibi yapmaktaydı. Veraset sistemindeki bu belirsizlik taht kavgalarına yol açmıştır.
- Türk kağanını kut yani siyasi iktidar ile donatan Gök Tanrı, ona iktisadi güç anlamına gelen "ülüş" bağışlamıştır. Tanrı'nın "ülüş" bağışı ile Türk ülkesindeki bolluk ve bereketi arttırdığına inanılmıştır. Türk kağanı da bu gücü halkın lehinde kullanarak elde ettiği maddi varlığı adil bir şekilde halka dağıtmıştır.
- Türklerde ülkeye il veya el denmiştir. Ülke, hakan ve ona yardımcı olan kurultay (Toy) tarafından yönetilirdi. Hükümdar eşleri olan hatunlar da yönetimde etkiliydi.
- "Ülke, hanedanın ortak malı" anlayışından dolayı ve geniş bozkırların yönetimini kolaylaştırabilmek için ülke, Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılarak yönetilmiştir (İkili yönetim). Doğuda hakan, batıda yabgu bulunurdu. Yabgular iç işlerinde serbest, dış işlerinde doğudaki hakana bağlıydı (Federatif yönetim).
- Türk devletleri boyların bir araya gelmesiyle kurulmuştur (Boylar federasyonu).

✓ Türk devletlerinin ikiye ayrılarak yönetilmesi ve boyların kendi içlerinde bağımsız hareket etmesi, Türk devletlerine federatif bir nitelik kazandırmıştır. Bu durum merkeziyetçi bir yapının oluşmasını engellemiştir.

- Türklerde ülkenin başındaki hükümdarlara; hakan, kağan, han, ilteber, ilteriş, tanhu, idikut, şanyü gibi unvanlar verilmiştir.
- Türklerde; unvan alma, tuğ (sancak), sorguç (kotuz), nevbet (davul), otağ (kağan çadırı), çetr (hükümdarlık şemsiyesi) ve örgin (taht) hükümdarlık sembolleri olarak görülmüştür.

UYARI

Göç ile göçebe yaşam birbirine karıştırılmamalıdır. Göç, bir bölgeyi bir daha dönmemek üzere terk etmektir. Göçebe yaşam ise bir bölgede belli aralıklarla yer değiştirmedir. Göçün nedeni yaşam koşullarının bozulması, göçebeliğin nedeni ise hayvancılıktır.

GÖÇLER

Orta Asya'da ekonomik, siyasi ve sosyal nedenlerden dolayı yaşam koşulları bozulan Türk toplulukları, Orta Asya'yı terk ederek Dünya'nın çeşitli bölgelerine göç etmiştir.

Orta Asya'da yaşayan Türk topluluklarından bazıları, yaşam koşulları bozulunca Orta Asya dışına göç etmişlerdir.

ORTA ASYA

İslamiyet'ten önce Türkler, yüzlerce yıl Orta Asya'da yaşamıştır.

Geniş bozkırlara (yüksek düzlüklere) sahip Orta Asya coğrafyası, tarıma elverişli olmadığı için bu bölgede yaşayan Türkler hayvancılıkla uğraşmak zoruda kalmıştır.

HAYVANCILIK

Türklerin, yaşadıkları coğrafya tarıma elverişli olmadığı için temel geçim kaynakları hayvancılıktır. Hayvancılığa bağlı olarak Türkler arasında dericilik, dokumacılık, et ve süt işlemeciliği ve ticaret de gelişmiştir.

GÖÇEBE (KONAR-GÖÇER) YAŞAM

Hayvancılıkla uğraşan Türkler, hayvanlarını doyurabilmek için sürekli yeni otlak arayışında olmuştur. Bu sürekli otlak arayışı Türkleri göçebe bir yaşama mecbur etmiştir.

GÖÇEBE (BOZKIR) KÜLTÜRÜ

Yüzlerce yıl göçebe bir yaşam süren Türkler arasında ortak bir kültür oluşmuştur. Bu kültüre; İslamiyet Öncesi Türk Kültürü, Bozkır Kültürü, Atlı Kültür, Göçebe Kültür gibi aynı anlama gelen isimler verilmiştir.

Gelişmiştir

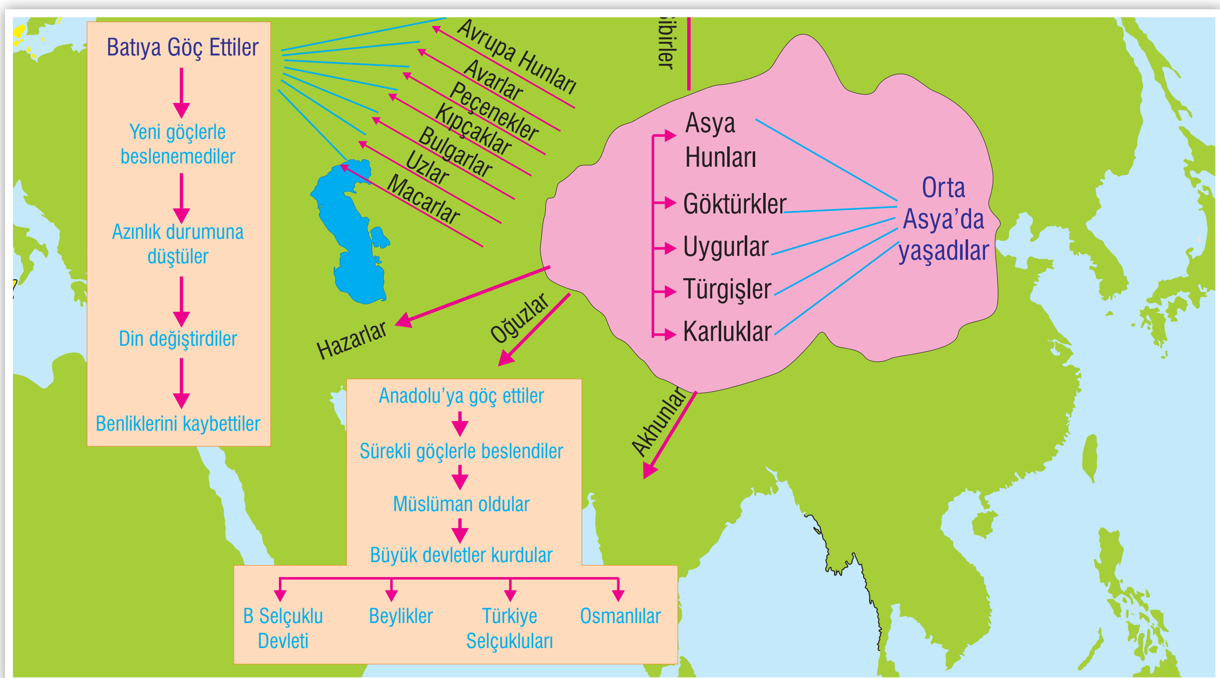
- Hayvancılık
- Çadır yapımı, dericilik ve dokumacılık
- Sözlü edebiyat
- Sözlü hukuk (Töre)
- Teşkilatçılık
- Savaşçılık
- Bağımsızlık duygusu

Gelişmemiştir

- Tarım
- Mimari
- Şehircilik
- Yazılı edebiyat
- Yazılı hukuk
- Toprağa dayalı özel mülkiyet anlayışı

GÖÇLER

	NEDENLERİ	SONUÇLARI
SİYASİ	• Çin ve Moğol saldırıları • Yeni yurt arayışları • Boy mücadeleleri	• Farklı bölgelerde yeni Türk devletlerinin kurulması • Balkanların, Ön Asya'nın ve Avrupa'nın siyasi yapısının değişmesi
EKONOMİK	• Salgın hayvan hastalıkları • Otlakların daralması • İklimin karasallaşması	• Türkler arasında farklı ekonomik faaliyetlerin yaygınlaşması
TOPLUMSAL	• Boylar arası yaşanan çatışmalar • Nüfusun artması	• Türkler arasında yerleşik yaşamın yaygınlaşması
KÜLTÜREL		• Türk kültürünün geniş alanlara yayılması • Türk kültürünün farklı kültürlerle etkileşime girmesi • Türkçenin farklı lehçelerinin ortaya çıkması • Türk tarihinin incelenmesinin zorlaşması
DİNİ		• Türkler arasında Hristiyanlık, Musevilik ve İslamiyet gibi yeni dinlerin yayılması

KAVİMLER GÖÇÜ

NEDENLERİ

Asya Hun Devleti'nin parçalanmasından sonra Çin egemenliğine girmek istemeyen Hun topluluklarının Balamir önderliğinde Batı yönünde ilerlemesi ve bu ilerleyiş sırasında önlerine çıkan "Barbar Kavimleri" Avrupa içlerine doğru göçe zorlaması sonucu 375 yılında başlayan büyük göç dalgasına "Kavimler Göçü" denir.

✓ Yunanlılar ve Romalılar, kendi sınırlarının dışında kalan ve kültürlerinin etkisi altında bulunmayan bütün kavimleri "Barbar Kavimler" olarak adlandırmıştır. Germenler, Ostrogotlar, Vizigotlar, Vandallar bu topluluklardandır.

SONUÇLARI

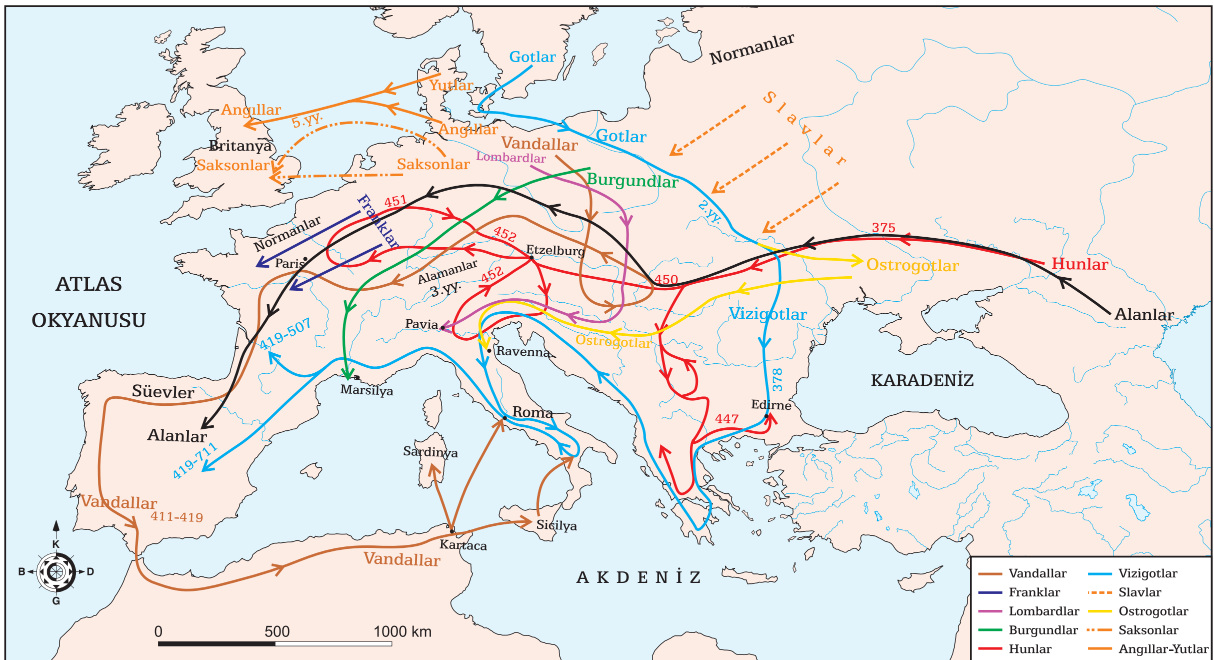
- Roma İmparatorluğu doğu ve batı olarak ikiye ayrılmıştır (395). Batı Roma İmparatorluğu 476'da yıkılmış ve toprakları üzerinde birçok Germen devleti kurulmuştur.
- Avrupa'nın etnik yapısı değişerek yeni milletler ortaya çıkmıştır.

  • Alanlar, Vandallar ve Vizigotlar, İspanyolların

  • Angıllar ve Saksonlar, İngilizlerin

  • Germenler, Almanların

  oluşmasını sağlamış; böylelikle bugünkü İngiltere, Fransa, İspanya ve Almanya gibi Avrupa devletlerinin temelleri atılmıştır.
- Türkler, Avrupa'da yeni bir Hun devleti kurmuştur. (Avrupa Hun Devleti)
- Türk kültürü Avrupa'da yayılmıştır.
- Avrupa'da kilisenin gücü artmış, bunun sonucunda Avrupa'ya, Skolastik düşünce egemen olmuştur.
- Avrupa'da feodalite (derebeylik) rejimi ortaya çıkmıştır.
- İlk Çağ sona ermiş, Orta Çağ başlamıştır.

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK KÜLTÜRÜ

Bozkır iklimi

↓

Hayvancılığa yöneltti

↓

Göçebe yaşam başladı

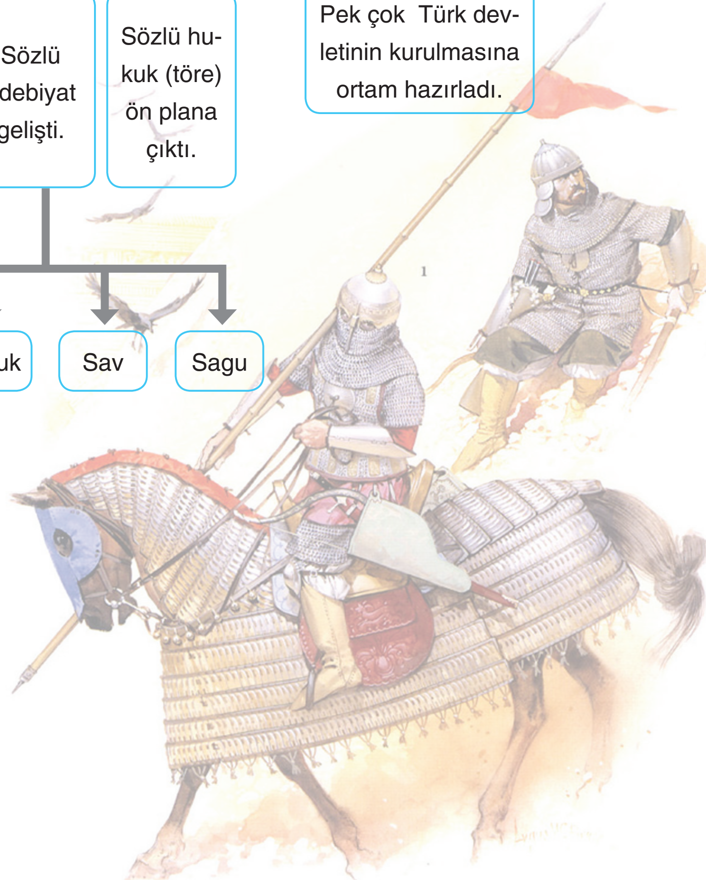
↓

Bu nedenle

↓

- Toprakla ilgili özel mülkiyet kavramı gelişmedi. → Sınıflı toplum yapısının oluşumunu engelledi.
- Taşınabilir malzemeden sanat gelişti.
- Yazıya ihtiyaç duyulmadı. →
  - Günümüze fazla bilgi ulaşmasını engelledi.
  - Sözlü edebiyat gelişti. → Destan, Koşuk, Sav, Sagu
  - Sözlü hukuk (töre) ön plana çıktı.
- Hapis cezaları kısa süreli oldu.
- Savaşçılık yeteneği gelişti.
- Teşkilatçılık özellikleri gelişti.
- Bağımsızlık duygusu gelişti.

(Savaşçılık yeteneği gelişti. + Bağımsızlık duygusu gelişti.) → Pek çok Türk devletinin kurulmasına ortam hazırladı.

KUT ANLAYIŞI

İslamiyet öncesi Türk toplulukları ülkeyi yönetme yetkisinin Tanrı tarafından bir aileye verildiğine inanmışlardır. "Kut" denilen bu inanışa göre ülkeyi yöneten hükümdar öldükten sonra ülkeyi yönetme hakkı, ölen hükümdarın ailesinin (hanedanın) erkek üyelerinden (oğulları, erkek kardeşleri gibi) birine aittir. Bu durum, Türklerde veraset sistemini belirsiz kılmıştır.

VERASET SİSTEMİ

Hükümdar öldükten sonra, hükümdar ailesinden bir erkeğin hükümdar olması sistemine veraset veya saltanat sistemi denir. Bu sistemin kaynağı Kut anlayışıdır.

İslamiyet öncesi Türk devletlerinde görülen bu sistem, Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra da devam etmiştir.

Veraset sistemini uygulamayan iki Türk devleti vardır. Bunlardan biri Memlük Devleti, birisi de Türkiye Cumhuriyeti'dir. Memlüklerde hükümdardan sonra yerine güçlü komutanlardan (emir) biri geçerdi. Türkiye Cumhuriyeti'nde ise yöneticiler seçimle belirlenir.

Türklerdeki veraset sistemi sık sık taht kavgalarına neden olmuştur.

AKLINDA OLSUN

Türklerde "Kut" anlayışı, veraset sistemini belirsiz kılmış; veraset sistemindeki belirsizlik ise taht kavgalarına yol açmıştır. Taht kavgaları merkezi otoriteyi zayıflatmış ve Türk devletlerinin kısa sürede yıkılmasına yol açmıştır.

TAHT KAVGALARI

Türklerde uygulanan veraset sistemine göre hükümdar öldükten sonra onun ailesinden bir kişi hükümdar olacaktır; ancak o kişinin kim olacağı belli değildir. Büyük oğlu mu? Küçük oğlu mu? Kardeşi mi? Amcası mı? Hangisinin hükümdar olacağının belli olmaması veraset sistemini belirsiz kılmıştır. Veraset sistemindeki bu belirsizlik, tahtta hak sahibi olan hanedan üyeleri arasında taht kavgalarına yol açmıştır.

Taht kavgaları sonrası devletler zayıflamış ve bir süre sonra yıkılmış; yerlerine hanedan üyeleri tarafından yeni devletler kurulmuştur. Yeni kurulan devletler de bir süre sonra aynı sorun yüzünden ya zayıflamış ya da yıkılmıştır.

Bu durum Türk devletlerindeki merkezi otoriteyi sürekli zayıflatmış ve Türk devletlerinin kısa ömürlü olmasına yol açmıştır.

Veraset sistemindeki bu belirsizliği (hükümdar öldükten sonra hangi hanedan üyesinin hükümdar olacağı sorununu) çözebilen, dolayısıyla da taht kavgalarını ortadan kaldırabilen tek Türk devleti, Osmanlı Devleti'dir.

Osmanlı Devleti'nin kendisinden önceki Türk devletlerine göre daha merkeziyetçi bir devlet olmasında ve yaklaşık altı yüz yıl yaşayabilmesinde bu sorunu çözmesi etkili olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde;

– I. Murat Döneminde "ülke padişah ve oğullarınındır." anlayışı benimsenerek hanedanın diğer üyeleri yönetimde devre dışı bırakılmıştır.

– II. Mehmet Döneminde, "Kardeş Katli" yasal hale getirilerek padişah olan kardeşin egemenlik hakkı güçlendirilmiştir.

– I. Ahmet Döneminde "Ekber ve Erşet" kuralı ile hanedanın en yaşlı ve akli dengesi yerinde olan üyesinin padişah olması kuralı benimsenerek veraset sistemindeki belirsizlik giderilmiştir.

Bu uygulamayla hükümdar öldükten sonra kimin hükümdar olacağı kesin kurala bağlanmıştır. Böylece taht kavgalarına ve kardeş katline son verilmiştir.

TARİHİ TİCARET YOLLARI

İpek ve Baharat Yolu

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK KÜLTÜRÜNÜ AYDINLATAN BÖLGELER
Anav (MÖ. 500 0 - MÖ. 3000) Batı Türkistan'da Aşkabat yakınlarında bulunan Anav bölgesinde ortaya çıkmıştır.
Kelteminar (MÖ. 3000) Amuderya nehri etrafında ortaya çıkmıştır.
Afanasyevo (MÖ. 3000 - MÖ. 1700) Altay dağlarının kuzeybatısında bulunan Abakan bölgesinde ortaya çıkmıştır.
Andronova (MÖ. 1700 - MÖ. 1200) Tanrı dağları ve Baykaş gölü çevresinde ortaya çıkmıştır.
Karasuk (MÖ. 1200-MÖ.700) Yenisey nehrinin kollarından biri olan Karasuk nehri etrafında ortaya çıkmıştır.
Tagar (MÖ.700 - 100) Abakan bölgesinde ortaya çıkmıştır.

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TOPLULUKLARI ARASINDA GÖRÜLEN DİNİ İNANÇLAR
Gök Tanrı Dini ve Şamanizm (İskitler, Hunlar, Göktürkler, Türgişler)
Maniheizm ve Budizm (Uygurlar)
Musevilik (Hazarlar)
Hristiyanlık (Macarlar, Bulgarlar, Peçenekler, Kıpçaklar, Avarlar, Uzlar, Hunların bir bölümü)
Tabiat Kültü ve Atalar Kültü

TARİH BOYUNCA TÜRK TOPLULUKLARINDA KULLANILAN ALFABELER
Göktürk (Orhun) Türklere özgü ilk alfabe olup sağdan sola yazılır ve 35 harften oluşurdu.
Uygur Türklere özgü ikinci alfabe olup sağdan sola yazılır ve 18 harften oluşurdu.
Soğd
Kiril
Arap
Latin

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATINA AİT ÖNEMLİ ESERLER

TÜRK DEVLET VE TOPLULUKLARI	SÖZLÜ EDEBİYAT ÜRÜNLERİ	YAZILI EDEBİYAT ÜRÜNLERİ
Sakalar	Alp Er Tunga ve Şu Destanı	
Hunlar	Oğuz Kağan Destanı	
Göktürkler	Ergenekon ve Bozkurt Destanı	Orhun Kitabeleri (Bilge Kağan Kitabesi + Kül Tigin Kitabesi + Tonyukuk Kitabesi)
Uygurlar	Türeyiş ve Göç Destanı	Karabalgasun, Sine–Uşi ve Moyen Çur Kitabeleri
Kırgızlar	Manas Destanı	Yenisey Kitabeleri
Oğuzlar	Dede Korkut Hikayeleri	

TÜRK TARİHİNİN ÖNEMLİ YAZILI KAYNAKLARI

Türk dilinin ve tarihinin en eski yazılı örnekleri Kök Türk alfabesi ile yazılmış olan yazıtlardır. En önemlileri Orhun Irmağı vadisindeki Kök Türklere ait Orhun yazıtları, Talas ve Yenisey bölgesindeki Kırgızlara ait Yenisey yazıtları ile Uygurlara ait Karabalgasun, Sine Uşi ve Moyen Çur yazıtlarıdır.

Bunlar içinde en önemlileri Orhun yazıtlarıdır. Orhun yazıtlarını önemli yapan hem Türk tarihinin ilk yazılı belgeleri olması hem Türk tarihi hakkında önemli bilgiler vermesi hem de son derece gelişmiş edebi bir dille yazılmış olmasıdır. Danimarkalı Wilhelm Thomsen tarafından 1893'de okunan Orhun yazıtları; Tonyukuk (725), Kül Tigin (732) ve Bilge Kağan (735) adına dikilmiştir. Bunların dışında üç önemli yazıttan Çoyren yazıtının 689-690, Küli Çor yazıtının 719-723, Ongi (İşbara Tarkan) yazıtının da 723-735 yılları arasında dikildiği sanılmaktadır.

Yazıtları bilim dünyasına ilk defa J. Von Strahlenberg tanıtmıştır.

Kül Tigin ve Bilge Kağan yazıtlarını taş üzerine kazıyarak yazan kişi yeğenleri Yolluğ Tigin'dir. Kül Tigin yazıtı için Çin'den ayrıca altı sanatkâr (bedizci) getirtilmiştir. Olayların Bilge Tonyukuk'un ağzından anlatıldığı Tonyukuk yazıtının ise metin yazarı Tonyukuk'dur.

Runik sistemle yazılan Orhun yazıtlarının harfleri, "esrarlı eski Türk yazısı" olarak adlandırılır. Bunun sebebi, harflerin eski İskandinav yazıtlarında kullanılmış ve "esrarlı harfler" diye adlandırılmış yazının harflerine çok benzemesidir.

Bilge Kağan yazıtında Kök Türk Devleti nin kuruluşu ve elli yıllık tutsaklık dönemi anlatılmaktadır. Özellikle Bilge Kağan'ın beylerine ve halkına seslendiği bölümler son derece etkili bir anlatım gücüne sahiptir. Bu bakımdan Orhun yazıtlarının Türkçenin en eski ve en güzel nesir ve hitabet örnekleri olduğu söylenebilir.

Bilge Kağan, Kül Tigin anıtında da Çin politikası hakkındaki görüşlerini belirtmektedir. Tonyukuk da kendi adıyla anılan yazıtında, II. Kök Türk Devleti'nin kuruluş dönemini özetlemektedir.

TÜRK TARİHİNİN ÖNEMLİ SÖZLÜ KAYNAKLARI

Oğuz Kağan Destanı

Bu destanda Oğuz Kağan cihan fethine girişir, batıda Urum Kağan ile kardeşi Uruz Bey'i yenerek ülkelerini alır, doğuda Çürçet kağanını yener, eline çok ganimet geçirir; Hindistan'a, Tangut'a ve Suriye'ye başarılı seferlerde bulunduktan sonra yurduna döner. Bu cihangirlik seferinde Oğuz Kağan'a gök tüylü, gök yeleli bir erkek bozkurt kılavuzluk eder. Yurduna döndüğünde nâzırı Uluğ Türük rüyasında doğu taraflarında bir altın yay, batı taraflarında da üç gümüş ok görür; rüyasını kağana anlatır. Oğuz Kağan da üç büyük oğlunu (Kün, Ay, Yıldız) doğuya, üç küçük oğlunu (Gök, Dağ, Deniz) batıya gönderir. Üç büyük kardeş çok av avladıktan sonra bir altın yay, üç küçük kardeş de yine çok av elde ettikten sonra üç gümüş ok bulurlar. Oğuz Kağan kendisine getirilen altın yayı üçe bölmüş ve, "Ey oğullarım! Yay sizlerin olsun, yay gibi okları göğe atın"; üç gümüş oku getiren oğullarına da, "Sizler de ok gibi olun" demiştir. Bundan sonra Oğuz Kağan büyük bir şölen vermiş, bu şölende sağ yanına üç büyük oğlu (Bozoklar), sol yanına da üç küçük oğlu (Üçoklar) oturmuş, kırk gün yenilmiş, içilmiş ve sonra Oğuz Kağan'ın yurdunu oğullarına verdiğine dair konuşması dinlenilmiştir.

Dede Korkut Hikayeleri

Dede Korkut, diğer adıyla Korkut Ata hikayelerin ilk anlatıcısıdır. Eserin çeşitli yerlerinde "dede" ve "ata" unvanıyla anılmıştır. Göçebe Türklerin yüceltip kutsallaştırdığı, bozkır hayatının geleneklerini ve törelerini çok iyi bilen biri olan Dede Korkut, kimilerine göre olağanüstü güçleri olan bir şaman (kam), kimilerine göre bilge bir devlet adamıdır.

On iki destansı hikâye ve bir önsözden oluşan hikayeler; tarih boyunca dilden dile, anlatıcıdan anlatıcıya aktarılan birer sözlü gelenek ürünüdür. İslamiyet öncesi Türk kültürünün izlerini taşıyan fakat Türklerin İslamiyeti kabul etmeleriyle İslami bir görünüme bürünen Dede Korkut Hikayelerinin, XV. yüzyılın ikinci yarısında Akkoyunlular döneminde yazıya geçirildiği tahmin edilir. Oğuzların yaşam biçimlerinden, ekonomisine; inançlarından, giyinişlerine; beslenmelerinden içinde yaşadıkları doğaya kadar pek çok konuda bilgi sağlayan bir kaynaktır. Özelikle, Oğuzların kendi içinde yaşadıkları savaşlar, gayrimüslim Kıpçaklara karşı giriştikleri mücadeleler ve kendisine mensup bazı beylerin maceralarıyla ilgili hâtıralar destansı bir dille anlatılmıştır.

Dede Korkut Hikayeleri, XV. ve XVI. yüzyıllarda Türkler arasında çok sevilmiş; Fâtih Sultan Mehmed'in torunlarından birine Oğuz Han, diğerine de Korkut adı verilmiştir. II. Bayezid devrinde (1481-1512) kaleme alınan Hacı Bektaş Vilayetnâme'sinde Dede Korkut Hikayelerinin kahramanları olan Korkut Ata, Bayındır Han, Salur Kazan Bey'den söz edilmesi ve daha pek çok örnek, Dede Korkut Hikayelerinin XIV.-XVII. yüzyıllarda Anadolu'daki güçlü etkisini gösterir.

1 Aşağıdaki boşlukları, kutucuk içinde verilen kavramları kullanarak doldurunuz.

kut
töre
Avarlar
Karluklar
Türk
Hunlar
Kırgızlar
Emeviler
göçebe
Mete Han
teşkilatçılık
taht
bozkır
Uzlar
İskitler

1. .... tarihte bilinen en eski Türk topluluğudur.
2. Onluk sisteme dayalı ilk düzenli orduyu Asya Hun Hükümdarı .... kurmuştur.
3. Orta Asya'da etkili olan .... iklimi, burada yaşayan Türklerin hayvancılığa dayalı bir ekonomiye yönelmelerini zorunlu hâle getirmiştir.
4. Türklerde ilk devlet örgütlenmesi .... tarafından oluşturulmuştur.
5. Manas Destanı .... tarafından oluşturulmuştur.
6. ...., Orta Asya'da İslamiyet'i kabul eden ilk Türk topluluğudur.
7. Oğuzların, Avrupa'ya göç eden ve Hristiyanlığı benimseyen koluna .... denir.
8. Kök Türklerin, ... adını kullanarak devlet kurması, onların millî benliklerine sahip çıktıklarını gösterir.
9. Türgişler, ... ile mücadele ederek İslamiyet'in Orta Asya'ya girmesine engel olmuşlardır.
10. ...., İstanbul'u kuşatan ilk Türk topluluğudur.
11. Türklerin .... özellikleri devlet kurmalarını kolaylaştıran en önemli unsurlar arasında yer alır.
12. İslamiyet öncesi Türk topluluklarında ülkeyi yönetme yetkisinin Tanrı tarafından Türk hükümdarı ve ailesine verildiğinin kabul edilmesi .... inancı olarak adlandırılır.
13. Türklerde veraset sistemindeki belirsizlik, hanedan üyeleri arasında .... kavgalarının yaşanmasına ortam hazırlamıştır.
14. Türklerin .... bir yaşamı benimsemesi, sanatın taşınabilir malzemeler üzerinde gelişmesine neden olmuştur.
15. Türklerde sözlü hukuk, ... olarak adlandırılır.

2 Aşağıda verilen eşleştirmeleri yapınız.

1.	İstanbul'u kuşatan ilk Türk devleti	....
2.	Çin Seddi'nin yapılmasına neden olan Türk devleti	....
3.	Oda şeklinde yapılan Türk mezarı	....
4.	Türklerin mezarlara diktikleri taş heykeller	....
5.	İslamiyet'in doğduğu dönemde, Orta Asya'da egemenlik süren Türk topluluğu	....
6.	Moğolları etkileyerek onların Türkleşmesinde önemli rol oynayan Türk topluluğu	....
7.	Kök Türk-Sasani iş birliği sonucu yıkılan Türk Devleti	....
8.	Museviliğe inanan tek Türk topluluğu	....
9.	Türk devletlerinde ülkenin doğu ve batı olarak iki kanada ayrılarak yönetilmesi	....
10.	Türk ordusunun savaşlarda uyguladığı taktik	....
11.	Türk devletlerinde boyların bir araya gelmesiyle oluşan siyasi yapı	....
12.	Yenisey Kitabelerini yazan Türk topluluğu	....
13.	Türklerde, ataların öldükten sonra aileyi koruduğuna olan inanç	....
14.	Hristiyanlığı kabul ederek Tuna Bulgarlarının Hristiyan olmasını sağlayan Bulgar hükümdarı	....
15.	Adı bilinen en eski Türk şairi	....

A.	Uygurlar
B.	Turan
C.	Avar Devleti
D.	Göktürkler
E.	Kurgan
F.	Boylar Federasyonu
G.	Atalar Kültü
H.	Balbal
İ.	Ak Hun Devleti
J.	Kırgızlar
K.	Aprın Çur Tigin
L.	İkili Teşkilat
M.	Asya Hun Devleti
N.	Hazarlar
O.	Boris Han

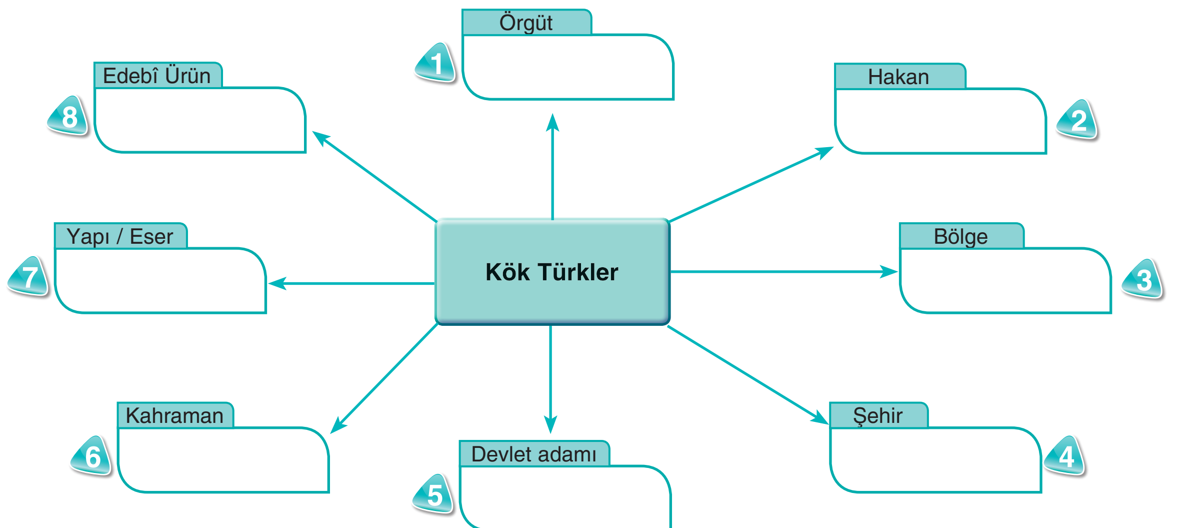

UYGULAMA ALANI

1 Aşağıdaki ifadeleri Doğru – Yanlış şeklinde eşleştiriniz.

	D	Y
1. Kutluk Kağan, II. Köktürk Devleti'nin kurucusudur.		
2. Uygurların kullandığı bez paralara kamdu denir.		
3. Bozkurt Destanı, Uygurlara ait bir destandır.		
4. Türklerde sınıflı bir toplum yapısının oluşmamasının nedenlerinden biri de törenin eşitliği ilke edinmesidir.		
5. Türk boyları arasında yaşanan çatışmalar, Türk göçlerinin önemli nedenlerinden biridir.		
6. Asya Hunlarının bilinen ilk hükümdarı Mete'dir.		
7. Türk devletlerinde boyların bir araya gelmesiyle oluşturulan yapıya İkili Teşkilat denir.		
8. Alp Er Tunga, Avarların en ünlü hükümdarıdır.		
9. Hazarlar, Müslümanlarla mücadele ederek İslamiyet'in Kafkaslarda yayılmasını uzun süre engellemiştir.		
10. Avarlar, Slavları askerî ve idari örgütlenme alanında etkileyerek onların teşkilatlanmalarını sağlamışlardır.		
11. Avrupa Hun Hükümdarı Attila döneminde Doğu Roma İmparatorluğu ile Margos ve Anatolios Barış Antlaşmaları yapılmıştır.		
12. Asya Hun Hükümdarı Mete, Çin'in kalabalık nüfusu içinde asimile olmamak için Çin'e yerleşmemiş; Çin'i vergiye bağlamakla yetinmiştir.		
13. Uygurlar, Bögü Kağan döneminde Maniheizm'i benimseyerek geleneksel Türk inancından uzaklaşmışlardır.		
14. Türk tarihinin ve edebiyatının ilk yazılı örnekleri Orhun Kitabeleridir.		
15. Avrupa'da kurulan ilk Türk devleti, Avar Devleti'dir.		

2 Aşağıdaki şemada verilen boşlukları uygun ifadelerle doldurunuz.

Mezopotomya, Ergenekon Destanı, Buhara, Pankuş, Orhun, Bilge Kül Kağan, Ötüken, Bilge Kağan, Balamir, Kürşat, Manas, Tonyukuk, Pankuş, Töte Kanalı, Baga Tarkan, Buhara, Kurultay.

1		Asya Hun Devleti'nin bilinen ilk hükümdarıdır.
2		Tanrı tarafından verildiğine inanılan yönetme yetkisi
3		Teoman'ın oğlu olup Asya Hun Devleti'nin en güçlü hükümdarıdır.
4		Avrupa Hun Devleti'nin en önemli hükümdarıdır. Avrupa kavimleri onu, Tanrı'nın kendilerini cezalandırmak için gönderdiğine inanmışlar ve "Tanrı'nın Kamçısı (Kırbacı)" demişlerdir.
5		Eski Türklerde din adamlarına verilen isim
6		Orta Asya'da IV. yüzyılda kurdukları devletleri, Töles İsyanları sonucu zayıflayan ve 552'de Göktürkler tarafından yıkılan; bunun üzerine batıya göç etmek zorunda kalan Türk topluluğu
7		I. Göktürk Devleti'nin kurucusudur.
8		I. Göktürk Devleti'ne en parlak dönemini yaşatan Türk hükümdarıdır.
9		Eski Türklerde hükümdara yardımcı olan yönetim organı
10		Çin hakimiyeti altında olan Doğu Göktürkleri bağımsızlıklarına kavuşturmak için 39 arkadaşı ile Çin sarayını basan ve bu mücadelede hayatını kaybeden Türk subayıdır.
11		II. Göktürk Devleti'nin kurucusudur. Kendisine devleti derleyen toparlayan anlamındaki İlteriş unvanı verilmiştir.
12		Türklerin yeryüzünde ilk varolduğu ve oradan dünyaya yayıldığı yer olarak kabul edilen; bu yüzden pek çok Türk devletine başkentlik yapan kutsal şehirdir.
13		II. Göktürk Devleti'ne en parlak dönemini yaşatan Türk hükümdarıdır. Türk tarihinin ilk yazılı eseri olarak kabul edilen Orhun Kitabelerini yazdırmış ve bu kitabelerle öğüt vermek istemiştir.
14		24 boydan oluşan en kalabalık ve en çok devlet kuran Türk topluluğudur.
15		Kutluk Kağan ile birlikte II. Göktürk Devleti'nin kuruluşunda rol oynayan ünlü Türk veziridir.
16		Hazarlarla beraber İslam ordularıyla uzun süre mücadele eden Türk topluluğudur.
17		Maniheizm dinini kabul eden ve bu dinin Uygurlar arasında yayılmasını sağlayan Uygur hakanıdır.
18		Avar Devleti'nin kurucusudur.
19		Hristiyanlığı kabul ederek Tuna Bulgarlarının Hristiyan olmasını sağlayan Bulgar hükümdarıdır.
20		İtil (Volga) Bulgar Devleti'nin hükümdarıdır. İslamiyet'i kabul etmiş ve bu dinin İtil Bulgarları arasında yayılmasını sağlamıştır.

Aşağıdaki kavramlar arasından uygun olanları seçerek yukarıdaki boşluklara yazıp doğru eşleştirmeyi yapınız.

Bayan Han, Tomris, Dede Korkut, Ötüken, Alp Er Tunga, Kutluk Kağan, Türgişler, Tigin, Yuğ, Bögü Kağan, Attila, Bumin Kağan, Teoman, Avarlar, Bilge Kağan, Kurultay, Şaman (Kam), Mete, Baga Tarkan, Kut, Boris Han, Oğuzlar, Kürşad, Mukan Kağan, Almış Han, Tonyukuk, Manas, Karakurum.

PEKİŞTİRME TESTİ 1

1. "Mete Han'ın Ayak İzleri" **adındaki bir belgesel için aşağıdaki bölgelerden hangisinde çekim yapılması beklenemez?**

A) Baykal Gölü civarında
B) Çin Seddi önlerinde
C) Moğolistan'da
D) Orhon ve Selenga nehirleri bölgesinde
E) Tibet yaylalarında

2. **Hunların yaşadığı bölgelerde yapılan arkeolojik çalışmalarda aşağıdakilerden hangisinin bulunması beklenemez?**

A) Savaş aletleri
B) Kurganlar
C) Balballar
D) Kitabeler
E) Değerli süs eşyaları

3. **Fransız, Germen ve Macar efsanelerinde adı en fazla geçen; bazen adil bir devlet adamı, bazen kan dökücü bir savaşçı, bazen de asil ruhlu bir komutan olarak anılan Türk hükümdarı aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Mete Han B) Teoman C) Tomris D) Atilla E) Cengiz Han

4. **Derste Bumin Kağan'ın Avarlara ve Çinlilere karşı yürüttüğü politikaları anlatan Tarih öğretmeni, aşağıdaki Türk devletlerinden hangisinin tarihini anlatıyor demektir?**

A) I. Kök Türk Devleti
B) II. Kök Türk Devleti
C) Uygur Devleti
D) Büyük Hun Devleti
E) Hazar Devleti

5. **Kök Türklerin, aşağıdaki devletlerden hangisi ile herhangi bir askeri, siyasi ve ticari ilişkide bulunduğu söylenemez?**

A) Ak Hun Devleti
B) Çin Devleti
C) Sasani Devleti
D) Doğu Roma İmparatorluğu
E) Kırgız Devleti

6. I. Kutluk Devleti
II. Uygur Devleti
III. Birinci Kök Türk Devleti

Türk tarihinin önemli devlet adamlarından olan Bilge Kağan, Kül Tigin ve Tonyukuk yukarıdaki Türk devletlerinden hangilerinde yöneticilik yapmıştır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) I, II ve III

ÇAP

7. **Ergenekon destanını okuyan Ceren'in, Orta Asya Türkleri ile ilgili aşağıdaki yargılardan hangisine sahip olması beklenemez?**

A) Dayanışmaya önem verdiklerine

B) Bazı dönemlerde ülkelerini terk etmek zorunda kaldıklarına

C) Güçlü düşmanlara sahip olduklarına

D) Maden işlemeciliği konusunda gelişmiş olduklarına

E) Önemli şehirler kurduklarına

8. "Bağımsızlık Yolunda Bir Avuç Türk: Kürşad ve Arkadaşları" **adlı piyesi izleyen öğrenciler, aşağıdaki Türk topluluklarından hangisi hakkında bilgi edinmiş olurlar?**

A) Kök Türkler B) Uygurlar C) Avarlar

D) Hunlar E) Kıpçaklar

9. Bir seyyah, seyehatnamesinde Türklerin kurduğu düzenli şehirlerden, yaptıkları gösterişli mabetlerden, yemeklerinin zenginliğinden ve müzik, heykel, minyatür gibi sanat dallarında ne kadar gelişmiş olduklarından bahsetmektedir.

Buna göre bu seyyah, aşağıdaki Türk devletlerinin hangisini ziyaret etmiştir?

A) Avar Devleti

B) II. Kök Türk Devleti

C) Uygur Devleti

D) I. Kök Türk Devleti

E) Akhun Devleti

10. "Bulgar ülkesine ticaret gemisi gelirse hükümdar gemiyi gezer, mallarını sayar, öşür vergisi alırdı. Kuzeyden gelen gemiler, köle, samur, tilki, sincap kürkleri; güneyden gelenler ise işlenmiş maddeler ve tarım ürünleri getirirdi."

İbn-i Fadlan'ın İtil (Volga) Bulgarları hakkında verdiği yukarıda bilgilere dayanarak İtil Bulgarları hakkında aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?

A) Ticari yönden gelişmişlerdir.

B) İslamiyeti kabul etmişlerdir.

C) Millî benliklerini kaybetmişlerdir.

D) Monarşik bir yönetim benimsemişlerdir.

E) Farklı kültürlerle etkileşim yaşamışlardır.

11. Türk tarihinin en önemli belgeleri Orhun Irmağı vadisindeki Orhun Yazıtları (Kök Türk Kitabeleri) ile Talas ve Yenisey bölgesindeki Yenisey Yazıtlarıdır.

Bu belgeleri öğrencilerine yerinde göstermek için bir gezi programı hazırlayan Yeditepe Lisesi Müdürlüğü, gezi programına aşağıdaki ülkelerden hangisini almalıdır?

A) Moğolistan - Rusya

B) Kazakistan - Moğolistan

C) Moğolistan - Türkmenistan

D) Türkmenistan - Kırgızistan

E) Kırgızistan - Moğolistan

PEKİŞTİRME TESTİ 2

1. **İslamiyet öncesi Türk devlet anlayışında,**
   - Göktanrı tarafından hanedanın erkek üyelerine ülkeyi yönetme yetkisi verildiğine inanılmıştır.
   - Düzenli bir veraset sistemi oluşturulamamıştır.

   Buna göre Türklerin devlet anlayışı ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

   A) Egemenliğin, Tanrısal kaynaklı olduğu
   B) Ülkenin, henadan üyelerinin ortak malı sayıldığı
   C) Sık sık taht kavgalarının yaşandığı
   D) Kadınların siyasi ve toplumsal hayatın dışında tutulduğu
   E) Devletin yıkılışını hızlandıracak unsurların görüldüğü

2. İslamiyet öncesi dönemde yaşayan Türklere ait kurganlarda kılıç, süngü, bıçak, balta gibi eşyaların yanında at koşum takımlarına da rastlanmıştır.

   Bu bilgiye göre Türklerle ilgili,

   I. ölümden sonraki yaşama inandıkları,
   II. savaşçı bir toplum yapısına sahip oldukları,
   III. tarımın, ekonomide önemli bir yer tuttuğu

   çıkarımlarından hangilerine ulaşılabilir?

   A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II D) I ve III E) II ve III

3. **Orta Çağ'da Avrupa'da görülen sınıflı toplum yapısı ve köleliğe, İslamiyet öncesi dönemde Türklerde rastlanmaması aşağıdakilerden hangisi ile ilişkilendirilebilir?**

   A) Devletin boylar fedarasyonu halinde örgütlenmesiyle
   B) Ülke topraklarının kamu malı sayılmasıyla
   C) Egemenlik anlayışının tanrısal kaynaklı olmasıyla
   D) Düzenli bir veraset sisteminin bulunmasıyla
   E) Güçlü bir kültür birikimine sahip olunmasıyla

4. İslamiyet öncesi Türk devletlerinde boyları temsil eden boy beyleri, kurultayda boylarının sorunlarını dile getirirler ve devlet meselelerini tartışarak ortak kararlar alırlardı.

   Bu bilgiye göre aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

   A) Kurultayda, toplumsal sorunlarla ilgili kararlar alınmıştır.
   B) Kurultay, ülke yönetiminde etkili bir organdır.
   C) Yönetim, halkın sorunlarını dikkate almıştır.
   D) Kurultayın üyeleri halk tarafından seçilmiştir.
   E) Boy beyleri siyasi bir kimliğe sahiptir.

ÇAP

5. Genellikle Türk devletleri iki idarî bölgeye ayrılarak yönetilirdi. Ülke daha çok sağ-sol, kuzey-güney, doğu-batı şeklinde ayrılırdı. Çoğunlukla sağ ya da doğu taraf hükümdarın bulunduğu bölgeyi ifade ederdi. Diğer bölümlerin başında bulunan yöneticiler, hükümdarın egemenliğini tanırdı.

Yukarıda özellikleri verilen bu yönetim biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kut Anlayışı
B) İkili Teşkilat
C) Turan Taktiği
D) Onluk Sistem
E) Kengeş Meclisi

6. Aşağıdakilerden hangisi, Kavimler Göçü'nü en iyi açıklayan ifadedir?

A) Türklerin kuraklık nedeniyle Orta Asya'dan göç etmesi olayıdır.
B) Büyük Coğrafi Keşifler sonunda yeni keşfedilen yerlere Avrupalıların göç etmesidir.
C) 375'te Hunların başlattıkları ve zamanla başka kavimlerin de katıldıkları Avrupa içlerine yönelik büyük göç hareketidir.
D) Hun akınlarına karşı koyamayan Çinlilerin daha güneye göç etmeleridir.
E) Cengiz Han'ın batıya yönelik başlattığı askeri harekat sonucu oluşan göç dalgasıdır.

7. İslamiyet öncesi Türk topluluklarında, belirli dönemlerde toy adı verilen şölenler düzenlenir, bu şölenlerde güreş, atıcılık ve binicilik gibi çeşitli spor müsabakaları yapılırdı.

Bu durum Türklerde,

I. savaş sanatının gelişmesi,
II. ortak bir kültürel yapının oluşması,
III. toplumsal dayanışmanın güçlenmesi

unsurlarından hangilerinin görülmesine ortam hazırlamıştır?

A) Yalnız I
B) I ve II
C) I ve III
D) II ve III
E) I, II ve III

8. Aşağıdakilerden hangisi İslamiyet öncesi dönemde yaşayan Türklerin dinsel hayatla ilgili kullandığı bir terim değildir?

A) Tabiat kuvvetleri kültü
B) Kurgan
C) Yuğ
D) Balbal
E) Budun

9. İslamiyetten önce kurulan Türk devletlerinin genelde kendi içlerinde bağımsız çeşitli boyların bir araya gelmesiyle oluşan bir federasyon görünümünde olması aşağıdakilerden hangisine zemin hazırlamamıştır?

A) İç karışıklıkların yaşanmasına
B) Ülke bütünlüğünün korunmasının zorlaşmasına
C) Türk devletlerinin yıkılışının hızlanmasına
D) Göçebe bir yaşam sürülmesine
E) Merkeziyetçi devlet yapısının oluşumunun engellenmesine

10. Hunların başlattığı Kavimler Göçü ile pek çok kavim yurtlarından ayrılarak Avrupa'ya doğru ilerlemek zorunda kalmış; bunun sonucunda Avrupa'da bozulan düzen feodalitenin ortaya çıkmasına ve skolastik anlayışın güçlenmesine neden olmuştur.

Bu durumun Avrupa'da,

I. sosyal,
II. kültürel,
III. siyasal

alanlarından hangilerinde bir değişikliğe neden olduğu söylenebilir?

A) Yalnız III
B) I ve II
C) I ve III
D) II ve III
E) I, II ve III

PEKİŞTİRME TESTİ 3

1. Avrupa Hun Devleti'nin Bizans ile yaptığı barış antlaşmasına göre,
   - Bizans ödediği yıllık vergiyi iki katına çıkaracak.
   - Bizans, savaş tazminatı ödeyecek.
   - Tuna Nehri'nin güneyi Bizans askerlerinden arındırılacak.

   Antlaşmanın bu maddelerine göre aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

   A) Avrupa Hunlarının hazine gelirleri artmıştır.
   B) Bizans, Hunların siyasi üstünlüğünü kabul etmiştir.
   C) Avrupa Hunlarının sınırları batı yönünde genişlemiştir.
   D) Bizans'a askeri sınırlamalar getirilmiştir.
   E) Bizans, Hunların ekonomik yaptırımına maruz kalmıştır.

2. **Aşağıda verilenlerden hangisi Türklerin göçebe bir yaşam sürdüğüne kesin kanıt gösterilebilir?**

   A) Törenin yaptırım gücünün bulunması
   B) Halı ve kilim dokumacılığının gelişmesi
   C) Ülkenin hanedanın ortak malı sayılması
   D) Askeri teşkilata önem verilmesi
   E) Yaylak ve kışlak hayatının sürülmesi

3. **Aşağıda verilen terimlerden hangisi, İslamiyet öncesi dönemde Türklerin kullandığı siyasi terimlerden biri değildir?**

   A) Kamdu B) Kurultay C) Buyruk
   D) Şanyü E) Yabgu

4. - İslamiyet öncesi Türk topluluklarının önemli bir kısmı hayvancılıkla uğraştıkları için göçebe bir yaşam sürmüştür.
   - Uygurlar, diğer Türk topluluklarından farklı olarak tarımla uğraşmıştır.

   Buna göre, Uygurları diğer Türk topluluklarından ayıran en önemli özelliğin,

   I. yönetim,
   II. hukuk,
   III. ekonomi

   alanlarının hangilerinden kaynaklandığı savunulabilir?

   A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
   D) I ve III E) I, II ve III

5. 745-840 yılları arasında Orta Asya'da yaşayan Uygurların siyasi yaşamlarına önce Kırgızlar, sonra da Moğollar son vermiştir. Uygurlar, Moğolların egemenliği altında yaşadıkları süre içerisinde, Moğolları kültürel açıdan etkilemiş ve onları büyük ölçüde Türkleştirmiştir.

   Bu bilgiye dayanarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?

   A) Orta Asya Türk toplulukları, aralarında siyasi çekişmeler yaşamışlardır.
   B) Uygurlar, VIII. yüzyıl ile IX. yüzyıllar arasında siyasi bir güç olarak varlık göstermişlerdir.
   C) Moğollar, Orta Asya'nın önemli bir kısmını hakimiyetleri altına almışlardır.
   D) Uygurlar, Moğolları kültürel açıdan etkileri altına almışlardır.
   E) Uygurlar, Moğol Devleti'nin yıkılmasında etkili olmuşlardır.

6. Orta Asya Türk devletlerinde hükümdar eşi olan hatunun ülke yönetiminde söz sahibi olduğuna,

I. kurultay toplantılarına katılması,

II. yabancı devlet elçilerini kabul etmesi,

III. töre kurallarına uyması

durumlarından hangileri kanıt gösterilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

7. Aşağıdakilerden hangisi Türklerde ordu-millet anlayışının en açık kanıtıdır?

A) Savaşta yararlılık gösterenlerin ödüllendirilmesi

B) Eli silah tutan herkesin asker sayılması

C) Savaştan kaçanların ölümle cezalandırılması

D) Ölülerin savaş aletleriyle birlikte gömülmesi

E) Güçlü bir askeri yapıya sahip olunması

8. I. Yaşadıkları bölgenin tarım için elverişsiz olması

II. Sürekli yeni otlaklar bulma zorunluluğunun olması

III. Geniş alanlara egemen olunmaya çalışılması

Yukarıdakilerden hangileri, Orta Asya Türk topluluklarının göçebe bir yaşam benimsemelerine neden olmuştur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

9. Uygur Hakanı Bögü Kağan, ülkesinde diğer dinlerin yanında Maniheizmin de yayılması için uygun bir ortam hazırlamış, böylece Uygurlar kendilerinden önceki Türklerden farklı olarak yeni bir dini inanca yönelmişlerdir.

Bu durum aşağıdakilerden hangisinin göstergesi olamaz?

A) Uygur halkının eski dini inançlarından hoşnut olmadığının

B) Uygur ülkesinde dinsel hoşgörü ortamının bulunduğunun

C) Uygurların farklı kültürlerle etkileşime girdiğinin

D) Uygur ülkesinde birden fazla dinsel inancın bulunduğunun

E) Bögü Kağan'ın kendinden önceki kağanlardan farklı bir uygulama başlattığının

10. Tarihin çeşitli devirlerinde ana yurtları olan Orta Asya'dan çıkarak farklı bölgelere giden Türk toplulukları, buralarda güçlü devletler kurmuşlardır.

Bu durum, Türklerin aşağıdaki özelliklerinden öncelikle hangisinin bir sonucudur?

A) Sosyal değişimlerden çabuk etkilenmelerinin

B) Farklı dinlere inanmalarının

C) Sistemli bir teşkilatlanma ve askerî düzene sahip olmalarının

D) Göçebe bir yaşam şekli benimsemelerinin

E) Ticaret ve sanata önem vermelerinin

PEKİŞTİRME TESTİ 4

1. Çin egemenliğindeki "Esaret Devri" **ne son vererek Orta Asya Türk siyasi birliğini sağlayan devlet aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Uygur B) Kutluk C) Avar D) Kırgız E) Türgiş

2. Uygurların Maniheizm ve Budizm'i benimsemeleri, Orta Asya'da kurulan diğer Türk devletlerinden farklı özelliklere sahip olmalarını sağlamış ve birçok alanda gelişme göstermelerine ortam hazırlamıştır.

Aşağıdakilerden hangisinin bu alanlardan biri olduğu söylenemez?

A) Sanat B) Ordu C) Mimari D) Hukuk E) Edebiyat

3. Hazarların, Orta Asya'da kurulan diğer Türk topluluklarından,

I. din,
II. ekonomi,
III. yönetim

alanlarından hangilerinde farklılaştıkları söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) II ve III

4. Aşağıdaki Türk devletlerinden hangisinin başlattığı askerî ve idari örgütlenme, kendisinden sonra kurulan Türk devletleri tarafından örnek alınmıştır?

A) Asya Hun B) Avrupa Hun C) Göktürk D) Kutluk E) Uygur

5. Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletlerinin yıkılışında,

I. Çin saldırıları ile karşı karşıya kalınması,
II. devleti oluşturan boylar arasında çatışmaların yaşanması,
III. farklı dinlerin benimsenmesi

durumlarından hangilerinin etkili olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) II ve III

6. Orta Asya ve çevresinde kurulan Türk devletlerinden bazıları, bölgede İslamiyet'i yaymaya çalışan Arap ordularına karşı mücadele etmişlerdir.

Aşağıdakilerin hangisinde verilen Türk devletleri, bu yönde mücadele vermiştir?

A) Bulgarlar – Peçenekler
B) Avarlar – Macarlar
C) Karluklar – Türgişler
D) Hazarlar – Kıpçaklar
E) Türgişler – Hazarlar

ÇAP

7. Orta Asya'da yaşayan Türk topluluklarından biri olan Avarlar, batıya göç etmek zorunda kalmışlardır.

Bu duruma yol açan gelişmenin, aşağıdakilerden hangisi olduğu söylenebilir?

A) Çin baskısına maruz kalmaları
B) Kök Türkler karşısında yenilgiye uğramaları
C) Taht kavgaları yaşamaları
D) Uygurlarla askerî mücadeleye girmeleri
E) Hayvan hastalıklarıyla mücadele etmeleri

8. **Aşağıdakilerden hangisi Avrupa Hun Devleti'ne ait özelliklerden biri değildir?**

A) Kavimler Göçü'ne neden olan Türk boyları tarafından kurulması
B) Attila zamanında en güçlü devrini yaşaması
C) Ötüken merkezli bir örgütlenmeye sahip olması
D) Doğu ve Batı Roma devletleri ile mücadele etmesi
E) Türk kültürünün Avrupa'da yayılmasına katkıda bulunması

9. **İslamiyet öncesi Türk devletlerinde, töre adı verilen hukuk kurallarının oluşmasında,**

I. hakanın buyrukları,
II. kurultay kararları,
III. gelenek ve görenekler

unsurlarından hangilerinin etkili olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

10. Siyasi güçlerini kaybettikten sonra dağılma süreci yaşamışlar ve Moğol hâkimiyetine girmişlerdir. Güçlü bir millî benliğe sahip olmaları sayesinde Moğollaşmamışlar; tam aksine birçok alanda Moğolları etkileyerek onların Türkleşmelerinde önemli bir rol oynamışlardır.

Yukarıdaki özelliklere sahip olan Türk topluluğu, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kök Türkler B) Kıpçaklar C) Türgişler
D) Kırgızlar E) Uygurlar

11. **Aşağıdakilerden hangisi Orta Asya Türk toplulukları arasında yayılan dinlerden biri değildir?**

A) Maniheizm B) Zerdüştlük C) Musevilik
D) Şamanizm E) Budizm

12. **Aşağıdakilerden hangisi, İslamiyet öncesi Orta Asya Türk boylarının siyasi ve kültürel faaliyetlerinden biri değildir?**

A) Toy B) Yuğ C) Kengeş
D) Kurultay E) İkta

PEKİŞTİRME TESTİ 5

1. **Aşağıdaki Türk toplulukları ile onların özelliklerini gösteren eşleştirmelerden hangisi yanlış yapılmıştır?**

A)	Peçenekler	Avrupa'ya göç eden ilk Türk topluluğudur.
B)	Hunlar	İlk siyasi teşkilatlanmayı oluşturan Türk topluluğudur.
C)	Avarlar	Avrupa'da devlet kuran Türk topluluklarından biridir.
D)	Uygurlar	Matbaayı kullanarak yazılı eserler basan ilk Türk topluluğudur.
E)	Kök Türkler	Orta Asya Türk siyasi birliğini kuran Türk topluluklarından biridir.

2. I. İpek Yolu
II. Baharat Yolu
III. Kral Yolu

Yukarıdaki ticaret yollarından hangilerine hâkim olma mücadelesi Türk-Çin savaşlarına neden olmuştur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) I ve III E) I, II ve III

3. I. Otağ
II. Toy
III. Kurultay

Yukarıdakilerden hangileri, İslamiyet öncesi Türk devletlerinde boy beyleri, önemli devlet adamları ile hanedan üyelerinden oluşan ve ülke yönetiminde hakana yardımcı olan yönetim organıdır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) II ve III E) I, II ve III

4. **Türk tarihinde kitap süslemelerinde ilk kez minyatür kullanan Türk topluluğu aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Uygurlar B) Kırgızlar C) Hazarlar D) Göktürkler E) Karahanlılar

5. **İslamiyet'ten önce Türklerin,**
I. savaş aletleri imal etme,
II. saray ve tapınak yapma,
III. güçlü ordular kurma
uğraşlarından hangileri yerleşik hayata geçtiklerine kanıt gösterilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) II ve III

ÇAP

6. **Aşağıdaki destanlar ve ait oldukları toplumlar eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?**

A) Oğuz Kağan Destanı - Hunlar

B) Manas Destanı - Kırgızlar

C) Ergenekon Destanı - Göktürkler

D) Türeyiş Destanı - Uygurlar

E) Bozkurt Destanı – Türgişler

7. **Aşağıda verilen destanlardan hangisi Türkler ait değildir?**

A) Gılgamış B) Bozkurt C) Göç

D) Şu E) Manas

8. **Aşağıdakilerden hangisi Türk adına yüklenen anlamlardan birisi değildir?**

A) Miğfer

B) Olgunluk çağı

C) Töreli

D) Üstün

E) Devlete bağlı halk

9. **Aşağıdakilerden hangisi göçebe yaşamın sonuçlarından birisi değildir?**

A) Teşkilatçı yapının gelişmesi

B) Kuyum sanatının gelişmesi

C) Dokumacılığın gelişmesi

D) Süslemede hayvan üslubunun gelişmesi

E) Fresk sanatının gelişmesi

10. **Aşağıdakilerden hangisi Orta Asya kültür merkezlerinden birisi değildir?**

A) Anav B) Tuşpa C) Tagar

D) Kelteminar E) Afanesyova

11. **Türk askerî ve idarî yapılanmasının temellerini atan ve Oğuz Destanı'ndaki Oğuz Han'la özdeşleştirilen Türk hükümdarı aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Teoman B) Mete C) Attila

D) Bilge Kağan E) Alper Tunga

12. Orta Asya'dan Avrupa'ya göç eden Türk boylarından bir çoğu, zamanla ulusal benliklerini kaybederek asimile olmuşlardır.

Bu durumun temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Farklı ekonomik uğraşlar edinmeleri

B) Geniş sınırlara sahip devletler kurmaları

C) Kalabalık Hristiyan topluluklar içinde azınlıkta kalmaları

D) Farklı topluluklarla ticari faaliyetlerde bulunmaları

E) Egemenlik alanlarını genişletmeleri

13. **Aşağıdakilerden hangisi Avarlarla ilgili doğru bir bilgi değildir?**

A) Asya'da ve Avrupa'da devlet kuran bir Türk topluluğudur.

B) Orta Asya, Göktürk hâkimiyetine girince, Kafkaslar ve Karadeniz'in kuzeyine göç ettiler.

C) 805 yılına kadar Macaristan merkezli bir devlet kurdular.

D) En meşhur hükümdarları Bayan Kağan'dır.

E) Avrupa Hun Devleti tarafından yıkıldılar.

14. **Uygurlar aşağıdaki devletlerden hangisini yıkarak bağımsızlıklarını ilan ettiler?**

A) Ak Hun Devleti

B) Oğuz Yabgu Devleti

C) Samaniler Devleti

D) Türgiş Devleti

E) Kutluk Devleti

15. Orta Asya Türk devletlerinin en belirgin özelliklerinden biri de güçlü bir ordu anlayışına sahip olmalarıdır.

Aşağıdakilerden hangisi bu ordunun özelliklerinden biri değildir?

A) Hakanın ordunun başkomutanı olması

B) Ordu komutanlarına subaşı denmesi

C) Ordunun toprağa bağlı askerlerden oluşması

D) Yabguların savaş zamanı hakanın emrine girmesi

E) Ordunun önemli bir kısmının atlı birliklerden oluşması

16. İslamiyet öncesi Türk devletlerinde, kağana ülkeyi yönetme yetkisinin Göktanrı tarafından verildiğine inanılmıştır.

Bu anlayışa verilen isim aşağıdakilerden hangisidir?

A) Yuğ B) Kam C) Kut

D) Toy E) Sav

5. BÖLÜM

İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU

KAZANIMLAR

Kazanım 1. : • İslamiyet'in doğuşu sırasında Arap Yarımadası, Asya, Avrupa ve Afrika'nın genel durumunu açıklar.

a) İslamiyet'in ortaya çıktığı ve yayıldığı dönemlerdeki başlıca siyasi ve sosyal gelişmeler tarih şeridi ve haritalar üzerinde gösterilir.

b) Hz. Muhammed'in peygamberliğinin öncesinde Mekke'deki ve Arap Yarımadası'nın geri kalan kısmındaki siyasi durum ve toplumsal düzen ana hatlarıyla ele alınır.

c) "Cahiliye Dönemi" kavramı toplum düzeni açısından açıklanır.

Kazanım 2. : • Hz. Muhammed ve Dört Halife Dönemi'nde Müslümanların Arap Yarımadası ve çevresinde siyasi hâkimiyet kurmaya yönelik faaliyetlerini kavrar.

a) Hz. Muhammed Dönemi'nde Müslümanların kendilerini korumak ve İslam'ı yaymak üzere gerçekleştirdikleri muharebelere değinilir.

b) Medine Sözleşmesi'nin öngördüğü toplum düzeni ve ilk kurumsal yapılanmalar ele alınır.

c) Dört Halife Dönemi'nde İslam toplumunun idaresi, sınırların genişlemesi ve ihtidalar üzerinde durulur.

ç) Dört Halife Dönemi'nde İslam toplumunda yaşanan siyasi mücadeleler ile sosyal karışıklıkların sebep ve sonuçlarına ana hatlarıyla değinilir.

Kazanım 3. : • Emeviler ile birlikte İslam Devleti'nin yapısında meydana gelen değişimi analiz eder.

a) Emeviler Dönemi'nde hilafetin saltanata dönüştüğü ve Arap olmayan unsurların zaman zaman devlet idaresi ve sosyal yaşamda bazı haklardan mahrum bırakıldıkları vurgulanır.

b) Emeviler Dönemi'nde inanç ve siyaset ilişkisi ile keskinleşmeye başlayan mezhebi yönelimler ele alınır.

c) Emeviler Dönemi'nde İslamiyet'in Kuzey Afrika ve Avrupa'daki yayılışına ve İslam kültürünün Avrupa'ya etkilerine değinilir. Endülüs'teki düşünce ve kültür dünyası; önemli şahsiyetler ve tercüme faaliyetleri ekseninde özellikle vurgulanır.

Kazanım 4. : • Türklerin Abbasi Devleti'ndeki askerî ve siyasi gelişmelerde oynadıkları rolleri kavrar.

a) Abbasiler Dönemi'ndeki başlıca siyasi ve sosyal gelişmelere kısaca değinilir.

b) Halife Me'mun ve Mu'tasım Dönemlerinde Türk asker ve devlet görevlilerinin Abbasi devlet yönetiminde artan etkisi ve bu durumun sonuçları açıklanır.

c) İslam hâkimiyetinin Afrika'daki genişlemesinden hareketle Tolunoğulları (868-905), İhşîdîler, Eyyubiler ve Memlûk Devleti öne çıkan özellikleriyle kısaca ele alınır.

Kazanım 5. : • Sekizinci ve on ikinci yüzyıllar arasında İslam medeniyeti çerçevesindeki ilmî faaliyetleri değerlendirir.

a) İslam medeniyetinin ilim ve eğitim kurumları kısaca tanıtılır.

b) İslam medeniyetinde kabul görmüş dinî (naklî) ve aklî ilimler ayrımı üzerinde durulur.

c) İslam âlimlerinin nazari (teorik) ve bütüncül bir perspektifle kişinin kendini, âlemi ve Allah'ı tanıması maksadı güden bir ilim anlayışına sahip oldukları vurgulanır.

ç) İslam medeniyetine mensup olup farklı bilim alanlarındaki çalışmaları ile düşünce ve bilim tarihine geçmiş önemli âlimleri öne çıkan çalışmaları, fikir ve eserleri yönüyle ele alınır. İslam kültür ve medeniyetinde farklı ilmî havzalara önemli ekollere ve şahıslara harita ve infografiklerle değinilir.

d) İslam dünyasında ortaya çıkan bilimsel gelişmelere ve bu gelişmelerin Avrupa'ya etkilerine kısaca değinilir.

e) İslam medeniyetinde sanata verilen önem ve öne çıkan sanat dallarına değinilir.

Bilgi ve İletişim Teknolojisi Kullanımı

Bilgisayar, tablet, cep telefonu vb. cihazlarınızdan

www.eba.gov.tr. www. kultur. gov.tr.

www. ttk.gov.tr www.atam.gov.tr

sitelerinden herhangi birine girerek, tarih konularıyla ilgili daha detaylı ve görsel bilgilere ulaşabilirsiniz.

İSLAMİYETİN DÖNEMLERİ

A. CAHİLİYE DÖNEMİ

- İslamiyet öncesi döneme "Cahiliye Dönemi" denir. Bunun sebebi, insanların okuma-yazma bilmemesi değildir. Bedeviliğin yaygın olması; insanların medeniyet bakımından geri kalmaları, bilgisizlik ve gaflet içerisinde bulunmaları, putlara tapmaları, kadınlara yönelik kötü tutumları gibi nedenlerden dolayı Arap toplumunun İslamiyet öncesi dönemine, Cahiliye Dönemi denirdi.
- Cahiliye Dönemi'nde Arabistan Yarımadası siyasi ve toplumsal bölünmüşlük içindedir. Nebatiler, Tedmür, Gassani, Main, Hire, Sebe gibi devletler yaşamıştır. Toplum kabilelerden oluşurdu. Kabilecilik anlayışı içerisinde insanlar kendi kabilesini her zaman ön planda tutar, haksız olsa bile kabilesinin yanında olurdu.
- Arabistan'da çöl ve vahalardaki konar-göçer yaşam şekline "Bedevilik (Göçebelik)" denir. Çadırlarda yaşayan bedevilerin hayatlarında develer çok önemli bir yere sahiptir. Kabileler hâlinde yaşayan bedeviler, Arapçayı en duru ve doğru şekilde konuşurdu. Arabistan'da görülen yerleşik yaşam tarzına ise “Hadarilik (Şehirlilik)" denir. Kabileler arası kan davaları ve çatışmalar yaygındır.
- Cahiliye Dönemi'nde Araplar, haram aylar olarak kabul edilen zilkade, zilhicce, muharrem ve recep ayında savaş yapmazdı. Bu aylarda yapılan savaşlara Ficar Savaşları denilirdi.
- Cahiliye Dönemi'nde güçlü kişilerin güçsüzlerin mallarını gasp etmesi ve haksızlığa uğratmasını engellemek için oluşturulan hakem heyetine "Hilfu'l-Fudûl" denirdi. Hz. Muhammed de gençlik yıllarında, yapılan bu heyete bizzat katılmıştır.
- Sınıflı toplum yapısı ve köleci bir düzen vardır. Kadının toplumsal yaşamda yeri yoktur.
- Putperest bir din anlayışı vardır. Büyük putlar, Kâbe’de sergilenmektedir. Bunun dışında bölgede Hristiyanlık, Yahudilik ve Haniflik inançları da görülmekteydi. Bu inanç grupları arasından, Hz. Peygamber Haniflik inancına mensuptu.
- Mekke, dinî ve ticari bir merkezdir. Mekke’de her yıl haram ayları olarak anılan aylarda Ukaz adı verilen bir panayır kurulurdu. Halkın temel geçim kaynağı ticaret ve hayvancılıktır.

B. HZ. MUHAMMED DÖNEMİ (610 - 632)

- 610 yılında peygamberlik görevi verilen Hz. Muhammed, İslamiyet’i Mekke’de yaymaya çalışmıştır. İslamiyet Mekke’de özellikle köleler ve kadınlar arasında hızla yayılmaya başlamıştır. İslamiyet’in Mekke’de hızla yayılmasından rahatsız olan Mekkeli müşrikler, Müslümanlara baskı ve şiddet uygulamaya başlayınca, Müslümanlar 622 yılında Mekke’den Medine’ye göç (Hicret) etmiştir.
- Hz. Muhammed Medine’de İslam Devleti’nin temellerini atarak İslamiyet’in yayılmasını hızlandırmıştır.
- Müslümanların Medine’de güçlenmesinden rahatsız olan Mekkeli müşriklerin saldırısıyla başlayan savaşları Müslümanlar kazanmıştır. Bu mücadeleler sonucunda Mekke, Müslümanlar tarafından fethedilerek Kâbe putlardan temizlenmiş ve Müslümanların kutsal mekânı hâline getirilmiştir.

Kabe'nin tasviri

İslamiyet'in doğduğu dönemde Orta Asya'da Göktürk Devleti, İran'da Sasani Devleti; Anadolu, Suriye ve Mısır'da ise Bizans Devleti egemenlik sürmekteydi.

Hz. Muhammed, 632 yılında vefat ettiğinde, Kur'an-ı Kerim tamamlanmış; İslamiyet, Hicaz bölgesinde güçlenmiş ve başkenti Medine olan güçlü bir devletin temelleri atılmıştır.

Fetih Hareketleri

Hayber'in Fethi, Mekke'nin Fethi

Örgütlenme Faaliyetleri

- İslam Devleti kuruldu.
- Medine Sözleşmesi yapıldı.
- Medine başkent oldu.
- Ashab-ı Suhfa'da eğitim faaliyetleri başladı.

ÖNEMLİ SİYASİ, ASKERİ VE TOPLUMSAL GELİŞMELER

1. Akabe Biatları (621 - 622)

Hicret öncesi Hz. Muhammed ile Medineliler arasında yapılmış olup, Medineliler Hz. Muhammed'e bağlı kalacaklarına ve yardım edeceklerine söz vermişlerdir. Bunun üzerine Mekkeli Müslümanlar Medine'ye göç etmeye başlamıştır.

2. Hicret (622)

Mekke'de baskı ve şiddet gören Müslümanların, 622 yılında Hz. Muhammed'in liderliğinde Mekke'den Medine'ye göç etmesi olayıdır. Bu olay, Hz. Ömer döneminde hazırlanan Hicri Takvim'in başlangıcı kabul edilmiştir.

Göç eden Mekkelilere "Muhacir", onlara yardım eden Medineli ev sahiplerine ise "Ensar" denilmiştir.

3. Medine Sözleşmesi (622)

Hicret'in sonunda Hz. Muhammed ile Medineli Yahudiler arasında yapılmıştır.

Bir anayasa niteliğinde olup, İslam Devleti'nin kurulduğunu gösteren bir belgedir.

Bu sözleşmeyle Yahudiler, Müslümanlarla birlikte yaşamayı, Medine'ye bir saldırı olursa birlikte savunmayı kabul etmiştir.

4. Bedir Savaşı (624)

Medine'ye göç eden Müslümanlarla Mekkeli müşrikler arasında yapılmış olup savaşı Müslümanlar kazanmıştır (Müslümanların ilk zaferidir).

Savaş sonunda ganimetlerin 1/5'i devlete bırakılırken 4/5'i savaşanlara dağıtılmıştır (Bu uygulama İslam savaş hukukunun temellerini oluşturmuştur).

Esir alınan Mekkeli müşriklerden her biri 10 Müslüman gence okuma - yazma öğretmek şartıyla serbest bırakılmıştır (İslamiyet'in okuma yazmaya verdiği önemin kanıtıdır).

5. Uhud Savaşı (625)

Bedir Savaşı'nın intikamını almak isteyen Mekkeli müşriklerle Müslümanlar arasında yapılmıştır.

Hz. Muhammed'e bağlı okçulardan bir bölümünün zamansız yerlerini terk etmesi üzerine kaybedilmiştir (Müslümanların ilk yenilgisidir).

6. Hendek Savaşı (627)

Mekkelilerin saldıracağını haber alan Hz. Muhammed, Medine'nin etrafına hendekler kazdırarak savunma önlemi aldırmıştır.

Müslümanlar tarafından kazanılmıştır.

Müslümanların son savunma savaşıdır.

✓ Hz. Muhammed, Hendek Savaşı'nda "Kubbetu'l-Türkî" denilen Türk çadırında kalmıştır. Savaşı buradan yönetmiş ve ibadetlerini de burada yapmıştır.

7. Hudeybiye Barışı (628)

Hz. Muhammed'in Hendek Savaşı'ndan sonra 1500 Müslümanla beraber Hac görevini yerine getirmek için Mekke'ye doğru harekete geçmesini, savaş zanneden Mekkeli müşrikler savaş hazırlığına başlamıştır. Hz. Muhammed, bunun üzerine Hz. Osman'ı Mekkelilere elçi olarak göndermiştir. Hz. Osman'ın esir alınması üzerine Hz. Muhammed de savaş kararı almıştır. Müslümanlarla savaşı göze alamayan Mekkeliler barış istemiştir. Barış isteğini Hz. Muhammed kabul etmiş ve Mekkelilerle Hudeybiye Barış Antlaşması yapılmıştır.

Bu Antlaşmaya göre;

- Müslümanlar o yıl hac yapamayacaklar, fakat ertesi yıl hac görevlerini yerine getirebileceklerdi.
- Reşit olmayan bir Mekkeli, Müslüman olursa Medine'ye alınmayacaktı (Müslümanların aleyhine gibi görünen bu madde daha sonra Müslümanların lehine dönmüştür).
- İki taraf arasında on yıl savaş yapılmayacaktı (Bu madde, başka bölgelere seferler düzenlenmesini kolaylaştırmıştır).

✓ Hudeybiye Antlaşması ile Mekkeliler, İslam Devleti'nin varlığını resmen tanımışlardır.

8. Hayber'in Fethi (629)

Şam ticaret yolunun kilit noktasında yer alan ve Yahudilerin kontrolünde bulunan Hayber'in fethi Müslümanların ekonomik gücünü artırmıştır.

Müslümanların ilk taarruz savaşı olup aynı zamanda toprak kazandıkları ilk savaştır.

Gayrimüslimlerden haraç ve cizye vergileri alınmaya başlanmıştır.

9. Mute Seferi (629)

Mute, Bizans'a bağlı Suriye bölgesindeki bir yerin adı olup, bu sefer Bizans'la yapılan ilk savaştır.

Hz. Muhammed katılmamıştır.

Bizans'a karşı üstünlük sağlanamamıştır.

10. Mekke'nin Fethi (630)

Mekkelilerin Hudeybiye Barışı'nı bozmaları üzerine düzenlenen sefer sonucu Mekkeliler, şehri Müslümanlara teslim etmiştir.

Kâbe putlardan temizlenerek, Mescid-i Aksa yerine Müslümanların yeni kıblesi oldu.

✓ Müslümanların ilk kıblesi Kudüs'teki Mescid-i Aksa'dır.

İslam Devleti, Arabistan yarımadasının en büyük siyasi, ekonomik ve askeri gücü oldu.

11. Huneyn Savaşı (630)

Henüz İslamiyet'i kabul etmeyen kabilelerle yapılan bu savaşı Müslümanlar kazanmıştır.

12. Taif Seferi (631)

Huneyn'de yenilen putperestlerin, Taif şehrine sığınmaları üzerine düzenlenen seferde Taif kuşatılmış, fakat alınamamıştır. Taifliler bir yıl sonra kendi rızalarıyla Müslüman olmuşlardır.

Huneyn ve Taif seferleri ile putperestlere son darbe vurularak Mekke'nin fethi pekiştirilmiştir.

13. Tebük Seferi (631)

Hz. Muhammed, Bizans'ın Müslümanlara saldıracağı haberi üzerine Bizans üzerine sefere çıktı. Tebük'e gelindiğinde haberin asılsız olduğu anlaşılınca geri dönüldü.
Bu sefer Arap yarımadası dışına yapılan ilk sefer olup, Hz. Muhammed'in de son seferidir.

Hz. Muhammed'in Kabri

632 yılında vefat eden Hz. Muhammed, Medine'deki Ravza-i Mutahhara'ya defnedildi.

14. Veda Haccı (632)

Hz. Muhammed'in son haccıdır.

Bu hacda yaklaşık 100.000 kişiye hitaben okuduğu hutbesine "Veda Hutbesi" denir.

Hz. Muhammed Veda Hutbesi'nde

- Allah'tan başka bir ilah bulunmadığını,
- Bütün Müslümanların kardeş olduğunu,
- Kadınlara iyi davranılması gerektiğini,
- Kur'an-ı Kerim'in tamamlandığını

vurgulamıştır.

Veda Hutbesi, insan haklarını içeren ilk belgelerden biridir.

Hz. Muhammed, Veda Haccı'ndan bir müddet sonra hastalanarak vefat etmiş ve Ravza-i Mutahhara'ya defnedilmiştir.

C. DÖRT HALİFE (CUMHURİYET) DÖNEMİ (632 - 661)

- Hz. Muhamed vefat ettikten sonra İslam Devleti'nin başına sırasıyla onun dört yakın arkadaşı seçimle belirlenerek geçmiştir. Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin İslam Devleti'ni yönettiği döneme, seçimle belirlendikleri için, Cumhuriyet Dönemi de denir.
- Dört Halife Dönemin'de İslamiyet'in Arabistan Yarımadası'nda yayılması tamamlanmış ve İslam Devleti'nin sınırları Orta Asya'dan Kuzey Afrika'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyaya yayılmıştır.
- Hz. Ebu Bekir döneminde sahte peygamberlere, iç karışıklıklara ve dinden dönenlere (Ridde) son verilmiştir.
- Hz. Muhammed döneminde temelleri atılan İslam Devleti, özellikle Hz. Ömer döneminde oluşturulan askerî, siyasi ve hukuki örgütlerle güçlü bir devlet hâline gelmiştir.
- Hz. Ebu Bekir döneminde kitap hâline getirilen Kur'an-ı Kerim, Hz. Osman döneminde çoğaltılarak eyaletlere gönderilmiştir.
- Hz. Osman döneminde yaşanan olaylar, İslam Devleti'nde iç sorunlara yol açmıştır.
- Hz. Ali döneminde iç sorunlar derinleşmiş; siyasi ve dinî bölünmeler yaşanmıştır.

HZ. EBU BEKİR DÖNEMİ

Fetih Hareketleri

– Suriye'nin fethine başlandı.

– Irak'ın fethine başlandı.

Örgütlenme Faaliyetleri

– Savaşlarda çok sayıda hafızın ölmesi üzerine Kur'an-ı Kerim kitap haline getirildi.

İç Karışıklıklar

– Yalancı peygamberler ortadan kaldırıldı.

– Dinden dönenlerin (Ridde) tekrar İslam'a dönmesi sağlandı.

ÖNEMLİ SİYASİ, ASKERİ VE TOPLUMSAL GELİŞMELER

1. Ridde Harekâtı (632)

Hz. Muhammed'in vefatının ardından dinden dönenler olmuş ve yalancı peygamberler ortaya çıkmıştır. Dinden dönenlere karşı yapılan savaşlara Ridde Harekâtı denilir.

BİLGİ

2. Yermük Savaşı (634)

Bizans'la yapılmış ve kazanılmıştır (Bizans'a karşı kazanılan ilk zaferdir).

Suriye'nin fethine başlanmıştır.

HZ. ÖMER DÖNEMİ

Fetih Hareketleri

– Suriye'nin fethi tamamlandı.

– Kudüs, Filistin, Antakya ve Halep fethedildi.

– Irak'ın fethi tamamlandı.

– İran fethedildi.

– Mısır fethedildi.

Örgütlenme Faaliyetleri

– İlk düzenli ordu ve cund adı verilen askeri garnizonlar (ordugâh şehirler) kuruldu.

– İlk divan örgütü oluşturuldu.

– Beyt'ül Mal adı verilen devlet hazinesi kuruldu.

– Ülke eyaletlere ayrıldı ve başlarına vali atandı.

– Kadılık kurumu oluşturuldu ve mahkemeler kuruldu.

– Fethedilen topraklarda ikta sistemi uygulanmaya başlandı.

– Hicri Takvim kullanılmaya başlandı.

ÖNEMLİ SİYASİ, ASKERİ VE TOPLUMSAL GELİŞMELER

1. Ecnadeyn Savaşı (636)

Bizans'la yapılmış ve kazanılmıştır.

Suriye'nin fethi tamamlanmıştır.

2. Kadisiye Savaşı (636)

Sasanilerle yapılmış ve kazanılmıştır.

Irak, İslam Devleti'nin sınırlarına katılmıştır.

3. Kudüs'ün Fethi (637)

Kudüs Müslümanlara teslim edilmiş; Filistin, Halep ve Antakya fethedilmiştir.

4. Mısır'ın Fethi (641)

Amr Bin As komutasındaki İslam orduları Bizans'ı yenerek Mısır'ı İslam Devleti'nin sınırlarına katmıştır.

✓ Kuzey Afrika'nın fethi, Hz. Ömer döneminde başlamış, Emeviler döneminde tamamlanmıştır.

5. Nihavent Savaşı (642)

Sasanilerle yapılmış ve kazanılmıştır.

İran, İslam Devleti'nin sınırlarına katılmıştır. Bu savaşın sonunda Müslümanlarla Türkler sınır komşusu olmuştur.

HZ. OSMAN DÖNEMİ

Fetih Hareketleri

– Kıbrıs fethedildi.

– Harezm ve Horasan fethedildi.

– Azerbaycan ve Gürcistan fethedildi.

– Tunus fethedildi.

Mescid-i Aksa

Mescid-i Aksa
Hz. Muhammed'in gökyüzüne yükseldiği (Miraç Olayı) yer olarak kabul edilen ve Müaslümanların ilk kıblesi olan Kudüs'deki kutsal mekan.

Örgütlenme Faaliyetleri

– İlk İslam donanması kuruldu.
– Kur'an-ı Kerim çoğaltılarak eyaletlere gönderildi.

İç Karışıklıklar

– Devletin üst makamlarına kendi soyundan olanları getirmesi tepkilere yol açtı ve bir grup isyancı tarafından şehit edildi.

ÖNEMLİ SİYASİ, ASKERİ VE TOPLUMSAL GELİŞMELER

1. Kıbrıs'ın Fethi (649)

Suriye valisi Muaviye tarafından ilk İslam donanması oluşturulmuş ve bu donanmayla Kıbrıs fethedilmiştir.

2. İlk Türk-Arap Savaşları (655)

Horasan'a kadar ilerleyen Müslüman - Arap ordularıyla Hazar Türkleri arasında yoğun savaşlar yaşanmış; bu savaşlar sonucunda Hazarlar İslam ordularının Kafkaslar'ın kuzeyine geçmesini engellemiştir.

HZ. ALİ DÖNEMİ

Fetih Hareketleri

– İç karışıklıklar ve savaşlar yüzünden fetihler durdu.

Örgütlenme Faaliyetleri

– Başkent Medine'den Kûfe'ye taşındı.

İç Karışıklıklar

– Hz. Ali'nin halife seçilmesine, Hz. Muhammed'in eşi Hz. Ayşe ve Suriye Valisi Muaviye başta olmak üzere, şehit edilen Hz. Osman'ın yakınları itiraz etti.
– Hz. Ali ile Hz. Aişe arasında Cemel (Deve) olayı yaşandı.
– Suriye Valisi Muaviye liderliğinde örgütlenen Hz. Ali karşıtları ile Hz. Ali arasında Sıffin Savaşı yaşandı.
– Sıffin Savaşı'nda yenileceğini anlayan Muaviye, halifelik sorununun Hakemler tarafından çözümlenmesini istedi ve Hz. Ali bu isteği kabul etti.
– Muaviye'nin hakeminin, Muaviye'yi halife seçmesi ile sorun daha da büyüdü.
– Hakem Olayı sonucunda Müslümanlar; Muaviye'den yana olanlar, Hz. Ali'den yana olanlar (Şiiler) ve ikisininde halifeliğini kabul etmeyenler (Hariciler) olmak üzere üçe bölündü.
– Hz. Ali, Hariciler tarafından şehit edildi. Böylelikle Dört Halife Dönemi sona erdi, Emeviler Dönemi başladı.

ÖNEMLİ SİYASİ, ASKERİ VE TOPLUMSAL GELİŞMELER

1. Deve (Cemel) Olayı (656)

Hz. Osman'ın şehit edilmesi üzerine Hz. Ali halife seçilmiştir. Bunun üzerine, Hz. Osman'ın ailesi (Emeviler), Hz. Osman'ın katillerini cezalandırmadığı gerekçesiyle Hz. Ali'ye cephe almıştır. İki taraf arasındaki gerginlik kısa sürede büyüyerek bir iç çatışmaya dönüşmüştür. Bu çatışmalara, Hz. Ayşe'nin bindiği devenin etrafında gerçekleştiği için "Deve Olayı" denmiştir.

Bu olay sonrası Hz. Ali, başkenti Medine'den Kûfe'ye taşımıştır.

Müslümanlar arasındaki ilk iç savaştır. (Sıffin Savaşı, Hakem Olayı ve Kerbela Olayı bu savaşın devamı niteliğindeki diğer iç savaşlardır.)

2. Sıffin Savaşı ve Hakem Olayı (657)

Hz. Ali'ye karşı olanlar (Emevi ailesi / Hz. Osman taraftarları) Şam Valisi Muaviye'yi halife seçince, Hz. Ali ve Muaviye taraftarları arasında savaş başlamıştır.

Savaş Hz. Ali taraftarlarının üstünlüğü ile sürerken, Muaviye taraftarları, mızraklarının uçlarına Kur'an-ı Kerim sayfaları takarak halifelik sorununun çözümü için Kur'an-ı Kerim'in hakemliğine başvurulmasını istediler.

Hakem Olayı ile halifelik sorunu çözümlenemediği gibi daha büyük bir çıkmaza girdi. Bu olay sonunda Müslümanlar üç gruba ayrıldılar:

Emeviler: Muaviye'den yana olanlar.

Şiiler: Hz. Ali'den yana olanlar.

Hariciler : Hz. Ali ve Muaviye'ye karşı olup İslamiyet'in halifesiz de yönetilebileceğini savunanlar.

Hariciler, Hakem Olayı sonrasında Hz. Ali ve Muaviye'nin öldürülmesine karar vermişlerdir. Bunun sonucunda Hz. Ali'yi şehit etmişler, Muaviye ise onların suikast girişiminden kurtulmuştur. Böylelikle Dört Halife Dönemi sona ermiş, Emeviler Dönemi başlamıştır. Bu olay İslam dünyasındaki ayrılıkları daha da arttırmıştır.

D. EMEVİLER DÖNEMİ

Hz. Ali'den halifeliği alan Muaviye, ölmeden önce yerine oğlu Yezit'i halife tayin ederek halifeliği saltanata dönüştürmüştür.

Muaviye, Hz. Ali döneminde Kûfe'ye taşınan başkentin yerini Şam'a taşımıştır.

Emeviler döneminde İslam Devleti'nin sınırları İspanya'yı da içine alacak şekilde Avrupa'ya kadar uzanmıştır.

Emeviler, İstanbul'u da kuşatmış fakat alamamıştır.

Emeviler Hz. Ali'nin şahsına, çocuklarına ve taraftarlarına karşı baskı ve şiddet uygulamışlar, ayrıca Arap olmayan Müslümanlara mevali (yarı köle) muamelesi uygulamışlardır. Emevilerin bu politikaları, Emevilere karşı siyasi ve toplumsal muhalefeti güçlendirmiştir. Bu muhalefet, bir ayaklanma ile Emevi hanedanına son vererek Abbasiler dönemini başlatmıştır.

Fetih Hareketleri

- İstanbul iki kez kuşatıldı ama alınamadı.
- Kuzey Afrika'nın fethi tamamlandı.
- İspanya fethedildi.
- Kafkaslar ve Maveraünnehir bölgesinde bazı Türk bölgeleri ele geçirildiyse de Hazarlar ve Türgişlerin direnişi nedeniyle Orta Asya'da ilerlenemedi.

Örgütlenme Faaliyetleri

- Başkent Kûfe'den, Şam'a taşındı.
- Halifelik saltanata dönüştürüldü.
- Arapça resmi dil haline geldi.
- İlk Arap - İslam parası (dinar/dirhem) basıldı.
- İlk posta (berit) teşkilatı kuruldu.

İç Karışıklıklar

- Muaviye'den sonra halife olan Muaviye'nin oğlu Yezit, Hz. Ali'nin küçük oğlu Hz. Hüseyin ve arkadaşlarını Kerbela'da şehit etti. Kerbela Olayı olarak anılan bu olay, Hakem Olayı'ndan sonra başlayan ayrılığı daha da derinleştirdi.
- Günümüzdeki Şiilik ve Sünnilik ayrımının temeli bu olaya dayanır.

Hz. Ali'nin Türbesi

> Hz. Ali, ilk Müslümanlardan olup Hz. Muhammed'in damadıdır. Atak ve cesur bir karaktere sahip olan Hz. Ali "Allah'ın Aslanı" ya da "Haydar-ı Kerrar" olarak anılır. Hariciler tarafından şehit edilen Hz. Ali Necef'e defnedildi. Türbesi, Selçuklu hükümdarı Melikşah tarafından 1086 yılında yeniden inşa edildi.

BİLGİ

ÖNEMLİ SİYASİ, ASKERİ VE TOPLUMSAL GELİŞMELER

1. Kerbela Olayı (680)

Muaviye'den sonra halife olan Muaviye'nin oğlu Yezit'in halifeliğini tanımayan Hz. Ali taraftarları, Hz. Hüseyin'i halife yapmak istedi. Bunun üzerine Yezit'in askerleri Hz. Hüseyin ve beraberindekileri şehid ettiler. Bu olay İslam dünyasındaki ayrılıkları derinleştirmiştir.

2. Kadiks Savaşı (711)

Tarık Bin Ziyad komutasındaki Emeviler, Vizigotlarla savaşarak İspanya'yı fethettiler ve buraya Endülüs adını verdiler.

Bu savaş sonrasında Emeviler, İslamiyet'i batıdan Avrupa'ya yaymaya başladılar. Daha sonra da Osmanlılar doğudan, İslamiyet'i Avrupa'ya yaymaya başlayacaklardır.

3. Türk-Arap Savaşları

Emevi orduları ile Kafkaslar'da Hazarlar, Maveraünnehir'de ise Türgişler arasında savaşlar yapılmıştır. Bu savaşlar sonucunda Emevilerin Orta Asya'ya girmesi engellenmiştir.

4. Puvatya Savaşı (732)

Avrupa'da Emevilerle Franklar arasında yapılmıştır.

Bu savaşta Franklar, Emevileri yenerek İslamiyet'in Avrupa'nın içlerine doğru ilerlemesini durdurmuşlardır.

E. ENDÜLÜS EMEVİLERİ DÖNEMİ (756-1031 / 1232 - 1492)

Emevi hanedanlığı yıkıldıktan sonra Abbasi egemenliğine girmek istemeyen İspanya Müslümanları tarafından Kurtuba merkezli yeni bir devlet kurulmuştur.

Bu devletin en güçlü hükümdarı III. Abdurrahman'ın da halife unvanı kullanması üzerine İslam dünyasında aynı anda Abbasiler, Endülüs Emevileri ve Fatımiler olmak üzere üç halife ortaya çıkmıştır. Bu durum İslam dünyasındaki siyasi bölünmüşlüğün kanıtıdır.

✓ Fatımîler, Şii bir Arap devletidir.

II. Hakem döneminde Kurtuba Camii, kütüphane ve medreseleriyle İslam dünyasının en önemli bilim ve kültür merkezlerinden biri hâline gelmiştir.

Endülüs Emevileri Avrupa'yı bilim ve kültür yönünden etkilemiş; Avrupa'nın aydınlanmasına katkıda bulunmuştur.

Endülüs Emevi Devleti yıkılınca aynı bölgede Gırnata merkezli Beni Ahmer Devleti kurulmuştur. Beni Ahmer Devleti 1492'de İspanyollar tarafından yıkılmış; buradaki Müslümanlar, İspanyolların uyguladığı kötü muameleden dolayı II. Bayezid döneminde Osmanlı ülkesine getirilmiştir.

F. ABBASİ DÖNEMİ (750 - 1258)

Emevi hanedanının yıkılması üzerine Ebu'l Abbas tarafından kurulan Abbasi Devleti'nin başkenti Bağdat'tır.

En güçlü dönemlerini Harun Reşit zamanında yaşamışlardır. Bu dönemde Bağdat, dünyanın en önemli bilim ve kültür merkezi hâline gelmiştir. Bu döneme "İslam Rönesansı" adı verilir.

Talas Savaşı'nda Çinlileri yenip İslamiyet'in Orta Asya'da yayılmasını sağlamışlardır.

Türklere karşı yakın ve hoşgörülü bir politika izlemeleri, Türkler arasında İslamiyet'in yayılmasını hızlandırmıştır.

Emevilerin izlediği Arap milliyetçiliği politikasına karşı ümmetçilik politikası izlemişler, tüm Müslüman topluluklara eşit davranmışlardır.

IX. yüzyıldan itibaren siyasi güçlerini kaybeden Abbasi halifelerini Türkler (önce Gazneliler, daha sonra Selçuklular) koruma altına almıştır.

1258'de İlhanlı hükümdarı Hülagu'nun Bağdat'ı işgal etmesi üzerine devletlerini kaybeden Abbasi hanedanı üyeleri Memlüklere sığınmıştır. 1517 Ridaniye Savaşı'na kadar Memlüklü Devleti'nin koruması altında Mısır'da halifeliklerini sürdürmüşlerdir. Osmanlı Devleti'nin Memlüklü Devleti'ne son vermesiyle halifelik Osmanlı Devleti'ne geçmiştir.

Fetih Hareketleri

– Çinlilere karşı Talas Savaşı kazanıldı ve İslamiyet'in Orta Asya'da yayılması sağlandı.

Örgütlenme Faaliyetleri

– Başkent Şam'dan Bağdat'a taşındı.

– Önemli komutanlık ve valiliklere Türkler getirildi.

– Türkler için ordugâh şehirler kuruldu.

– Bazı valiler, Abbasi Devleti'nin zayıfladığı son dönemlerinde "Tevaif-i Mülük" denilen devletler kurarak yarı bağımsız hale geldi.

– Vezirlik makamı oluşturuldu.

– Devlet işleri, çeşitli görevleri olan divanlar aracılığıyla yürütüldü.

Bu divanlar şunlardır:

– Divan-ı İnşa: Yazı işleri ile görevliydi.

– Divan-ı Mezalim: Adalet işleri ile görevliydi.

– Divan-ı Ceyş: Askerlik işleri ile görevliydi.

– Divan-ı Beyt'ül Mal: Mali işler ile görevliydi.

İç Karışıklıklar

– Babek İsyanı, Türk komutan Afşin tarafından bastırıldı.

– IX. yüzyıldan itibaren Abbasi Devleti zayıflamaya başladı. Bu süreçte geniş yetkilere sahip Emir-ül Ümera adı verilen valiler, bağımsızlıklarını ilan ederek Tevaif-ül Mülük adı verilen kısa ömürlü devletler kurdular. Bu devletler şunlardır:

– Mısır'da: Tolunoğulları, İhşidler

– Kuzey Afrika'da: Aglebiler

– Horasan'da: Tahiriler

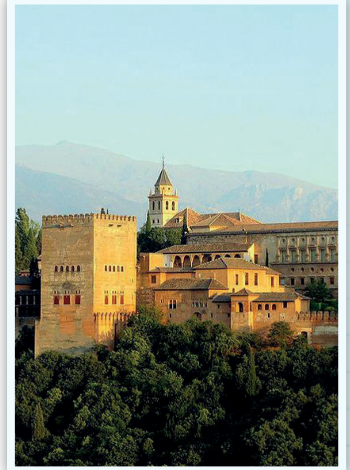
– Maveraünnehir'de: Samanoğulları

– İran ve Irak'ta: Büveyhoğulları.

✓ Bu durum Abbasilerin parçalan sürecini başlatmıştır.

– Zamanla güçlenen Şii Büveyhoğulları Bağdat'ı işgal ederek Abbasi halifelerini baskı altına aldı. Abbasi halifelerini bu baskıdan önce Gazneli Mahmut, daha sonra da Büyük Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey kurtardı.

– Büyük Selçuklu Devleti yıkılınca korumasız kalan Abbasi Devleti, 1258'de İlhanlı

El Hamra Sarayı

El Hamra Sarayı

İspanya'daki Beni Ahmer Devleti'nin başkenti Gırnata'nın hakim bir tepesine inşa edilen saray; köşkleri, zengin süslemeleri bahçeleri ve havuzlarıyla bir yapı kompleksidir. Duvarlarında kırmızı tuğla , çatısında kırmızı kiremit kullanıldığı için adına El Hamra yani "Kırmızı" denilmiştir.

Hükümdarı Hülagu Han'ın Bağdat'ı işgal etmesi üzerine yıkıldı. İlhanlılardan kaçan Abbasi hanedanı mensupları Mısır'daki Memlük Devleti'ne sığındı.

– Osmanlı Devleti'nin Mısır'ı ele geçirmesine kadar Abbasi halifeleri Mısır'da Memlük Devleti'nin korumasında yaşadı.

ÖNEMLİ SİYASİ, ASKERİ VE TOPLUMSAL GELİŞMELER

Talas Savaşı (751)

– Orta Asya egemenliği için Müslüman Araplarla (Abbasiler) Çinliler arasında yaşanmıştır.

– Karluk, Yağma ve Çiğil Türklerinin yardımıyla savaşı Abbasiler kazanmıştır.

– Bu savaş sonrasında Müslümanlar, Çinlilerden kağıt, matbaa, barut ve pusulayı öğrenmiştir.

– Bu savaş sonrası Türkler, İslamiyet'i kabul etmeye başlamıştır.

İSLAM KÜLTÜR VE UYGARLIĞININ ÖZELLİKLERİ

YÖNETİM

– İslam Devleti, Hz. Muhammed tarafından Medine'de kurulmuştur.

– Hz. Muhammed peygamberlik görevi dışında, devlet başkanlığı ve ordu komutanlığı görevlerini de üstlenmiştir.

– Hz. Muhammed'den sonra İslam Devleti'nin başına geçen devlet başkanlarına halife denmiştir.

– Hz. Ömer döneminde ilk divan örgütü oluşturulmuş, ülke eyaletlere ayrılıp başlarına valiler atanmış, ilk adli teşkilat kurulmuş, kadılık kurumu oluşturulmuş ve Beytül Mal denilen hazine oluşturulmuştur.

– İlk dört halife seçimle belirlenirken Emevilerle beraber halifelik babadan oğula geçmeye başladı (saltanatlık sistemi) ve bu uygulama Abbasiler ve Osmanlılarda da devam etti (Son halife Osmanoğulları ailesinden Abdülmecittir).

– Emeviler Döneminde polis (şurta) ve posta (berid) teşkilatları oluşturulmuştur.

– Abbasiler Döneminde, Sasanilerin etkisiyle devlet örgütlenmesi genişletilmiş ve vezirlik makamı oluşturulmuştur.

ORDU

– İslam savaş hukuku, Hz. Muhammed Döneminde oluşmuştur.

– Hz. Ömer döneminde ilk düzenli ordu (ceyş) kurulmuş ve ordugâhlar oluşturulmuştur.

– Emeviler Döneminde Arap olmayanlara orduda yer verilmezken, Abbasiler döneminde bu uygulamaya son verilmiştir. Özellikle Türklere orduda geniş yer verilmiştir. Türkler için Samarra ordugâhı kurulmuş ve Bizans sınırındaki eyaletlere (avasım) Türkler yerleştirilmiştir.

– Hz. Osman döneminde ilk İslam donanması kurulmuştur.

✓ Gayrimüslim topraklara yönelik (fetih amaçlı) yapılan savaşlara gaza veya cihat denir.

HUKUK

- İslam Hukuku, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in söz ve uygulamaları (sünnet) etrafında şekillenmiştir. Şer'i Hukuk denilen bu hukuk sistemi zamanla din adamlarının yorumu (kıyas ve icma) ile genişlemiştir.
- Hz. Ömer döneminde kadılık müessesesi oluşturulmuş ve eyaletlere kadılar atanmıştır (İslam hukukunu uygulayan kişilere kadı denir).

TOPLUM

- İslamiyet, Cahiliye Dönemindeki kadını aşağılayan ve köleciliği özendiren anlayışı ortadan kaldırarak, tüm insanları eşit görmüştür. Bu durum kadınların ve kölelerin İslamiyeti benimsemesini hızlandırmıştır.
- Bu eşitlikçi anlayış Emeviler Döneminde bozulmuştur. Emeviler, Arap milliyetçiliği politikası izlemişler ve Arap olmayanları "mevali" yani yarı köle uygulamasına tabi tutmuşlardır. Abbasiler Döneminde bu uygulamaya son verilmiştir.
- İslam toplumunda gayrimüslimlere (Hristiyan ve Yahudiler) "zımmi" denmiştir. Zımmiler devletin kendilerine sağladığı korumaya karşı ek vergiye (cizye, haraç) tabi tutulmuştur.

EKONOMİ

- Halk yaygın olarak ticaret, hayvancılık ve tarımla uğraşmıştır.
- Hz. Ömer döneminde devlete ait topraklarda ikta sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Bu sistem hem ülke topraklarının daha verimli kullanılmasını sağlamış, hem de devletin toprak üzerindeki egemenliğini güçlendirmiştir.

✓ Bu sistem, daha sonra kurulacak tüm Türk-İslam devletlerinde de uygulanacaktır.

- Hz. Ömer döneminde, Beyt'ül Mal denilen devlet hazinesi oluşturulmuştur.
- Emeviler Döneminde, ilk İslam parası olan dinar ve dirhem basılmıştır.
- Sınırların genişlemesiyle İpek Yolu ve Baharat Yolu güzergâhlarına hakim olan Müslümanlar, farklı topluluklarla (Çinliler, Hintliler, Bizanslılar, Sasaniler, Franklar, Hazarlar ve İtil Bulgarları) ticari ilişkilerini yoğunlaştırmıştır.

✓ Bu durum, başta İtil Bulgarları olmak üzere, İslamiyet'in farklı topluluklar tarafından tanınıp kabul edilmesine neden olmuştur.

- İslam Devleti'nde devletin gelir kaynakları şunlardır:

  Öşür: Müslümanlardan 1/10 oranında alınan ürün vergisi

  Haraç: Gayrimüslimlerden 1/5 oranında alınan ürün vergisi

  Cizye: Gayrimüslimlerden, askerlik yapmadıkları için alınan vergi

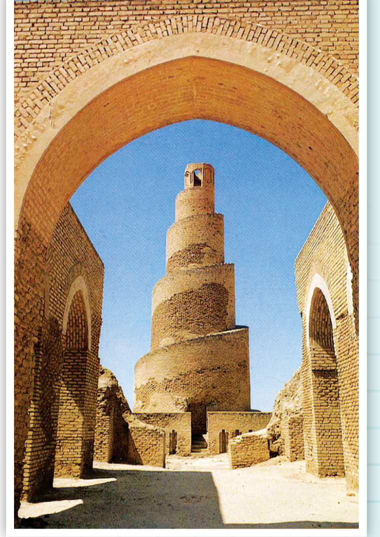
  Ganimetler: Savaşta ele geçirilenlerin 1/5'i

  Diğer vergiler: Madenlerden, gümrüklerden, bağlı ülkelerden, ormanlardan ve tuzlalardan alınan vergiler

  Zekât: Zengin Müslümanların mallarından 1/40 oranında alınıp fakirlere dağıtılan vergi

BİLİM

- Hz. Muhammed döneminde Mescid-i Nebevi'nin bir kısmı eğitim ve öğretim için ayrılmıştır. Sofa adı verilen bu bölümde eğitim gören kişilere "Ashab-ı Suffa" adı verilmiştir. İlk İslam eğitim ve öğretim kurumu özelliği taşıyan bu okulda bizzat Hz. Muhammed ders vermiştir.

Samarra

Samarra, Abbasi Devleti zamanında Irak'ta Bağdat'ın yetmiş mil uzağında ve Dicle kenarında kurulmuştu. Bu şehri, Halife Mutasım'a ve ücretli Türk ordusuna yeni bir yerleşim mekanı sağlamak amacıyla ünlü Abbasi komutanı Türk asıllı Eşnas 836 senesinde kurmuştur. Samarra kuruluşundan 892 senesine kadar Abbasi Devleti'ne başkentlik yaptı. 892 senesinde başkent Bağdat'a taşındı.

BİLGİ

Usturlâb

Yer ve yön belirlemekte kullanılan bir alettir. Usturlabı ilk keşfeden ve bu konuda ilk kitap yazan Abbasi devri astronomi alimlerinden Ebu İshal el-Ferazi'dir. İslam dünyasında ilk kullanan da kendisidir. Bu konu hakkında kitap yazan diğer alimler El-Biruni ve Nasirüddin Tusi'dir.

İbn-i Sina

- Abbasiler Döneminde Bağdat'ta Beyt'ül Hikme(İlimler Evi) adı verilen araştırma okulları, büyük kütüphaneler ve çeviri büroları açılmıştır. (Abbasilerin bilime verdikleri önem sayesinde "İslam Rönesansı" yaşanmıştır.)
- Endülüs Emevileri Döneminde kurulan Kurtuba Medresesi'nde Müslümanlar dışında Avrupa'nın değişik bölgelerinden gelen Hristiyanlar da eğitim görmüştür.

✓ Bu durum İslam kültür ve uygarlığının Avrupa'da tanınmasında ve Avrupa'nın aydınlanmasında etkili olmuştur.

- Büyük Selçuklu veziri Nizamülmülk tarafından Bağdat'ta açılan Nizamiye Medresesi, döneminin en önemli eğitim kurumudur. Dini ve pozitif bilimlerin beraber okutulduğu bu medrese aynı zamanda ilk üniversite niteliği taşır. Bu medrese geleneğini daha sonra Osmanlılar daha da geliştirmiştir.
- Kısa süre içerisinde İslam dünyasının klasik eğitim kurumları haline gelen medreselerde araştırması yapılan ve eğitimi verilen bilimler üç kategoriye ayrılır:

a) Dini Bilimler:

Tefsir: Kuran-ı Kerim'i açıklama ve yorumlama bilimidir. Bu bilimle uğraşanlara müfessir denir. En ünlü müfessirler; Taberî, Zemahşerî, İbn-i Mesud'dur.

Hadis: Hz. Muhammed'in söz (hadis) ve davranışlarını (sünnet) inceleyen bilimdir. Hadis Kur'an-ı Kerim'den sonra İslam dininin ikinci ana kaynağıdır. Hadis bilimiyle uğraşanlara muhaddis denir. En ünlü muhaddisler; Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tırmizî ve İbn-i Mâce'dir.

Fıkıh: İslam hukukudur. Bu bilimle uğraşanlara fakih, fakihlerin verdikleri kararlara fetva denilmiştir. Enlü fakihler; Ebu Hanife, İmam Malik, İmam Şafî ve İmam Ahmet bin Hanbel'dir.

✓ Bu bilimlerle uğraşan din adamlarının İslami konulardaki farklı yorumları mezheplerin doğmasına neden olmuştur.

Kelam: İslam felsefesidir. En ünlü kelamcılar; İmam Maturidi ve İmam Eş'ari'dir.

Tasavvuf: Allah'ı tanımayı ve ona kalp yoluyla yakınlaşmayı amaç edinen ilim dalıdır. En önemli mutasavvuflardan biri Muhyiddin ibni Arabi'dir.

Siyer: Hz. Muhammed'in hayatını inceleyen bilimdir.

✓ Bu bilim, İslam tarihçiliğini başlatmıştır.

b) Sosyal Bilimler:

Tarih: En ünlü tarihçiler; Taberî, İbnü'l Esir ve Mesudî'dir.

Coğrafya: En ünlü coğrafyacılar; İbn-i Fadlan, İdrisî ve Mesudî'dir.

Felsefe: En ünlü felsefeciler; Kindî, Farabî, İbn-i Sina ve İbn-i Rüşd'dür.

c) Pozitif Bilimler:

Matematik: En ünlü matematikçi Harizmî'dir.

Astronomi: En ünlü astronomi bilgini Fezârî ve Harizmî'dir.

Kimya: En ünlü kimyacı Câbir'dir.

Tıp ve Eczacılık: En ünlü tıp bilginleri İbn-i Sina ve El Razi'dir.

✓ İslam dünyasındaki bilimsel gelişmeler; Moğol istilası, Haçlı Seferleri ve Endülüs'teki İslam devletinin yıkılmasından olumsuz yönde etkilenmiştir.

BİLGİ

İSLAM BİLGİNLERİ

İSMİ	YAŞADIĞI DÖNEM	ÇALIŞTIĞI ALAN	ÖNEMLİ ÖZELLİĞİ
Taberi (838-923)	Abbasiler	Tefsir, Fıkıh, Tarih, Hadis	– Özellikle tarih ve tefsir alanındaki çalışmalarıyla ünlenmiştir. – En önemli eseri Tarihü'l Ümen Ve'l Mulûk'tür. – Taberi Tefsiri olarak bilinen bir tefsir kitabı yazmıştır.
Zemahşeri (1074 - 1144)	Büyük Selçuklu Devleti	Tefsir, Fıkıh	– Keşşaf adlı tefsir kitabının yazarıdır.
İbn-i Mesut	Hz. Muhammed	Tefsir, Hadis	– Önemli bir hadis bilginidir.
Buhari (810 - 869)	Abbasiler	Hadis	– Kütüb-i Sitte'yi (altı hadis kitabı) oluşturan Sahih-i Buhari'yi yazmıştır.
Müslim (821 - 875)	Abbasiler	Hadis	– Kütüb-i Sitte'yi oluşturan Sahih-i Müslim'i yazmıştır.
Tirmizi (824 - 892)	Abbasiler	Hadis	– Kütüb-i Sitte'yi oluşturan Sünen-i Tirmizi'yi yazmıştır.
Ebu Davud (815-888)	Abbasiler	Hadis	– Kütüb-i Sitte'yi oluşturan Sünen-i Ebu Davud'u yazmıştır.
Ebu Hanife (699-767)	Abbasiler	Fıkıh	– Öğretileri ve düşünceleri doğrultusunda Hanefi mezhebi doğmuştur.
İmam Malik (712 - 795)	Abbasiler	Fıkıh	– Öğretileri ve düşünceleri doğrultusunda Maliki mezhebi doğmuştur.
İmam Şafi (726 - 820)	Abbasiler	Fıkıh	– Öğretileri ve düşünceleri doğrultusunda Şafî mezhebi doğmuştur.
İmam Hanbel (780 - 855)	Abbasiler	Fıkıh	– Öğretileri ve düşünceleri doğrultusunda Hanbeli mezhebi doğmuştur.
Farabi (870 - 950)	Gazne Devleti, Samanoğulları Devleti	Felsefe, Fizik Siyaset, Müzik	– Aristo'nun düşüncelerini en iyi açıklayan kişi olduğundan Muallim-i Sani (ikinci öğretmen) olarak anılmıştır. "Kitab-ül Musiki" adlı eseri müzik üzerine yazılmış ilk eserdir. "İhsau'l Ulum" adlı eseriyle de ilimlerin tarif ve tasnifini yapmıştır.
İbni Sina (980-1037)	Gazne Devleti, Samanoğulları Devleti	Kelam, Tıp Eczacılık	– El Kanun Fi't Tıp adlı eseri Avrupa'da uzun süre okutulmuştur. – Avrupalılar tarafından "Avicenna" olarak anılmıştır.
İmam Gazali (1058 - 1111)	Büyük Selçuklu Devleti	Kelam, Fıkıh	– İhya-ül Ulumiddin adlı eseri medreselerde temel ders kitabı olarak okutulmuştur. – Büyük Selçuklu Veziri Nizamülmülk'ün kurduğu Bağdat'taki Nizamiye Medresesi'nin başına getirilmiştir.
İbn-i Haldun (1332-1406)	Endülüs Emevileri	Tarih, Sosyoloji Siyaset	– Siyasetname niteliği taşıyan ünlü eseri Mukaddime'dir.
El-Mesudi (896-956)	Abbasiler	Tarih, Coğrafya	– Tarih ve coğrafya alanında yaptığı çalışnmalarla ün kazanmıştır. – Arapların Herodotu olarak tanınır.

İSLAM BİLGİNLERİ

İSMİ	YAŞADIĞI DÖNEM	ÇALIŞTIĞI ALAN	ÖNEMLİ ÖZELLİĞİ
El-İdrisi (1100-1166)	Endülüs Emevileri	Coğrafya	– Ünlü bir Arap gezginidir.
İbn-i Batuta (1304-1369)	Endülüs Emevileri, İlhanlılar	Coğrafya	– Dünyayı gezmiş; 14. yy'daki dünyanın birçok yöresini Rıhle adlı eserinde anlatmıştır.
Harezmi (780 - 850)	Abbasiler	Matematik, Astronomi, Coğrafya	– Cebirin babası olarak bilinir. – Hesab-ül Cebir vel-Mukabele adlı eseri vardır.
Biruni (973 - 1048)	Harzemşahlar, Gazneliler	Matematik, Astronomi, Coğrafya	– Enlem ve Boylam hesaplamaları yapmıştır.
İbnü-l Heysem (960 - 1040)	Abbasiler, Fatimiler	Matematik, Fizik	– Bugünkü fiziğin ışık bilimi sahasında temel olarak görülen konularını ilk kez ortaya çıkarmıştır. – Optik üzerine çalışmalar yapmıştır.
Riyazi (864 - 925)	Abbasiler	Kimya	– Sülfirik asidi bulmuştur.
İbn-i Rüşd (1126 - 1198)	Endülüs Emevileri	Matematik, Tıp, Felsefe, Fıkıh	– Batı'da Aristo'nun mirasının yeniden keşfedilmesine öncülük eden ünlü Müslüman filozoftur. – Felsefenin temelleri üzerine çalışmalar yapmıştır.
Kindi (801 - 8 66)	Abbasiler	Felsefe, Astronomi, Astroloji	
El-Razi (864 - 925)	Abbasiler	Tıp, Felsefe, Kimya	– Tıp alanında önemli çalışmalar yaptı. Çiçek ve kızamık hastalıklarını konu edinen kitabı uzun yıllar Avrupa'da okutulmuştur.
Cabir (721-815)	Abbasiler	Kimya	– İslam dünyasının en ünlü kimyacısıdır. İlk hassas teraziyi yapmış, çeşitli madenlerin alaşımıyla yapay altın üretmeye çalışmıştır.
Firdevsi (940 - 1020)	Gazneliler	Edebiyat	– Meşhur eseri Şehname'dir. Bu eseri Gazneli Mahmut'a sunmuştur.
İbn-i Fadlan (X. yüzyıl)	Abbasiler	Coğrafya, Diplomasi	– Ünlü İslam seyyahıdır. Özellikle Türk ülkelerine yaptığı seyahatleri ve Türklerin yaşamları ile ilgili anlattığı bilgileri içeren İbn-i Fadlan Seyahatnamesi Türk tarihinde ayrı bir yere sahiptir. – Abbasi Halifesi Muktedir'in, İtil Bulgarları Hükümdarı Almış Han'a gönderdiği heyette yer almıştır.
Ebu İsal el-Ferazi (Öl.1007)	Endülüs Emevileri	Astronomi	– İslam dünyasında astronomi ile ilgilenen ilk bilim adamıdır. Güneş ve ay tutulmalarını hesaplamış, gece ve gündüzün uzayıp kısalmasını gösteren cetveller yapmıştır. Usturlap adlı bir aletle yıldızların hareketlerini incelemiştir.
Muhyiddin-i Arabi (1165-1240)	Endülüs Emevileri	Tasavvuf, Hadis, Felsefe, Tefsir	– İslam dünyasının en önemli mutasavvıflarından biridir. – Hikmet incilerinden bahseden "Füsusu'l-Hikem" en önemli eseridir.

İSLAM TARİHİNE AİT KAVRAMLAR

AVASIM	Abbasilerin sınır güvenliğini sağlamak için Bizans sınırına kurdukları ve Türkleri yerleştirildikleri şehirler
BERİD	Posta teşkilatı
BEDEVİ	Arabistan'da göçebe yaşayanlara verilen ad
BEYT'ÜL HİKME	Abbasilerin Bağdat'ta kurduğu tercüme bürosu, kütüphane ve akademiden oluşan eğitim ve kültür merkezleri
BEYT'ÜL MAL	Hz. Ömer zamanında kurulan devlet hazinesi
ENSAR	Mekke'den Medine'ye göç eden Müslümanlara yardım eden Medineliler
FÜTUHAT	Fetihler
GAZA (GAZVE)	Hz. Muhammed'in katıldığı kutsal savaşlar, cihat
HAFIZ	Kuran'ı ezberlemiş olan kimse
HÜLAFA-İ RAŞİDİN	Dört halife
İCMA	Din adamlarının şer'i bir hüküm üzerinde birleşmeleri
MELEK	Allah ile insan arasında aracılık yapan ve nurdan yaratılan manevi varlıklardır. Dört büyük melek şunlardır: Cebrail, Azrail, İsrafil, Mikail
MEVALİ	Azad edilmiş köle, Emevilerin Arap olmayanlar için kullandıkları tabir
MÜNAFIK	İslamiyet'i kabul etmediği halde Müslüman gibi görünen kimse
MÜŞRİK	Allah'a ortak koşan kimse
MUHACİR	Yerleşmek üzere başka bir ülkeye giden, göçen kimse
NEBİ	Kendisine Allah'tan haber gelen kişi
NÜBÜVVET	Peygamberlik
RESUL	Kendisine kitap verilen peygamber
RİSALET	Elçilik, peygamberlik
SAHABE	Hz. Muhammed'in meclislerinde ve konuşmalarında bulunanlara verilen ad
SİYER	Hz. Muhammed'in hayatını anlatan eserler
ŞURTA	Polis teşkilatı
ŞUUBİYE	Emevilerin uyguladığı Arap milliyetçiliğine karşı, Arap olmayan toplumlarda ortaya çıkan kendi öz kültürlerini koruma çalışmaları
TARİKAT	Tasavvufta dinin hükümlerini herkesin seviyesine göre yorumlayıp açıklayarak benimseten, kendine özgü yöntem ve törenleri olan dini kuruluş
TASAVVUF	Dini, daha çok ahlâk yönü ile ele alarak benimseyerek sevgi ve gönüle ağırlık veren anlayış
TEVAİF-İ MÜLÜK	Abbasilerde merkezi otoritenin bozulduğu dönemlerde kurulan küçük devletler
TAVAF	Kâbenin çevresini dolaşma
VAHİY	Dini inanışa göre, Allah tarafından bir düşüncenin peygambere bildirilmesi
ZEKÂT	Müslümanların mal ve paralarının kırkta birini, her yıl sadaka olarak fakirlere dağıtması, İslam'ın beş şartından biri

AKTİF ÖĞRENME

1 Aşağıdaki boşlukları, kutucuk içinde verilen kavramları kullanarak doldurunuz.

Ukaz
Hendek
Halife
Hicret
Kervan Ticareti
Türkler
Ridde
Muhammed-ül Emin
Bedir
Yahudiler
Hakem
Cemel (deve)
Kadiks
Hudeybiye Anlaşması
Gaza, cihat

1. .... Cahiliye Dönemi'nde Arapların temel geçim kaynağıdır.
2. Hz. Muhammed, peygamber olmadan önce Mekke'de .... lakabı ile tanınmıştır.
3. Mekke'de her yıl haram aylarda .... adı verilen bir panayır düzenlenirdi.
4. İlk İslam Devleti'nin temelleri, Müslümanların Mekke'den Medine'ye .... etmeleri sonucu, Medine'de atılmıştır.
5. Medine Sözleşmesi, 622 yılında Hz. Muhammed ile Medineli .... arasında yapılmıştır.
6. Müslümanların son savunma savaşı .... Savaşı'dır.
7. .... ile Mekkeliler, İslam Devleti'nin varlığını resmen tanımışlardır.
8. Hz. Ebubekir döneminde dinden dönenlere karşı yapılan savaşlara .... Savaşları denir.
9. Nihavent Savaşı ile İran, İslam Devleti'nin sınırlarına katılmış, böylece Müslümanlarla .... sınır komşusu olmuştur.
10. Hz. Ali, ... Olayı'ndan sonra başkenti Medine'den Kûfe'ye taşımıştır.
11. İslam dünyası .... Olayı'ndan sonra Hz. Ali taraftarları, Muaviye taraftarları ve Hariciler olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.
12. Emeviler, ... Savaşı ile İspanya'yı fethetmiştir.
13. Gayrimüslim topraklarına yönelik, fetih amaçlı yapılan savaşlara .... veya .... denir.
14. Hz. Muhammed'den sonra İslam Devleti'nin başına geçen devlet başkanlarına .... denir.
15. İlk İslam savaş hukukunun temelleri Hz. Muhammed döneminde yapılan .... Savaşı'nda atılmıştır.

2 Aşağıda verilen eşleştirmeleri yapınız.

1.	Arabistan Yarımadası'nın İslamiyet'ten önceki, eşitsizliğe dayalı siyasi, sosyal ve dinî düzenine verilen isim	....
2.	Hakem Olayı'ndan sonra Hz. Ali ve Muaviye'nin halifeliğini kabul etmeyenler	....
3.	İslam ordusunun ilk taarruz savaşı	....
4.	Emevilerin Arap olmayanları ikinci sınıf vatandaş olarak gördüğü politika	....
5.	İhya-ül Ulumiddin adlı eserinin, medreselerde uzun süre ders kitabı olarak okutulduğu ünlü İslam bilgini	....
6.	Adalet işlerinden sorumlu divan	....
7.	İslam Devleti'nin sınırlarını hızla genişleten ve önemli devlet teşkilatları oluşturan ikinci İslam halifesi	....
8.	Kur'an-ı Kerim'i çoğaltarak eyaletlere gönderen İslam halifesi	....
9.	İslam Devleti'nde yaşayan Müslüman olmayan halka verilen isim	....
10.	Hz. Hüseyin'in şehit edildiği yer	....
11.	Yazışmalardan sorumlu divan	....
12.	Abbasilerde merkezî otoritenin bozulduğu dönemlerde kurulan yarı bağımsız devletler	....
13.	Emevilerin başkenti	....
14.	Abbasi Halifesi Mutasım'ın Türk askerleri için kurduğu şehir	....
15.	Mısır'a egemen olan Şii Arap Devleti	....

A.	İmam Gazali
B.	Tevaif-i Mülük
C.	Hayber'in Fethi
D.	Hz. Osman
E.	Divan-ı İnşa
F.	Cahiliye
G.	Mevali
H.	Hz. Ömer
İ.	Divan-ı Mezalim
J.	Samarra
K.	Şam
L.	Kerbela
M.	Hariciler
N.	Zımmi
O.	Fatımi Devleti

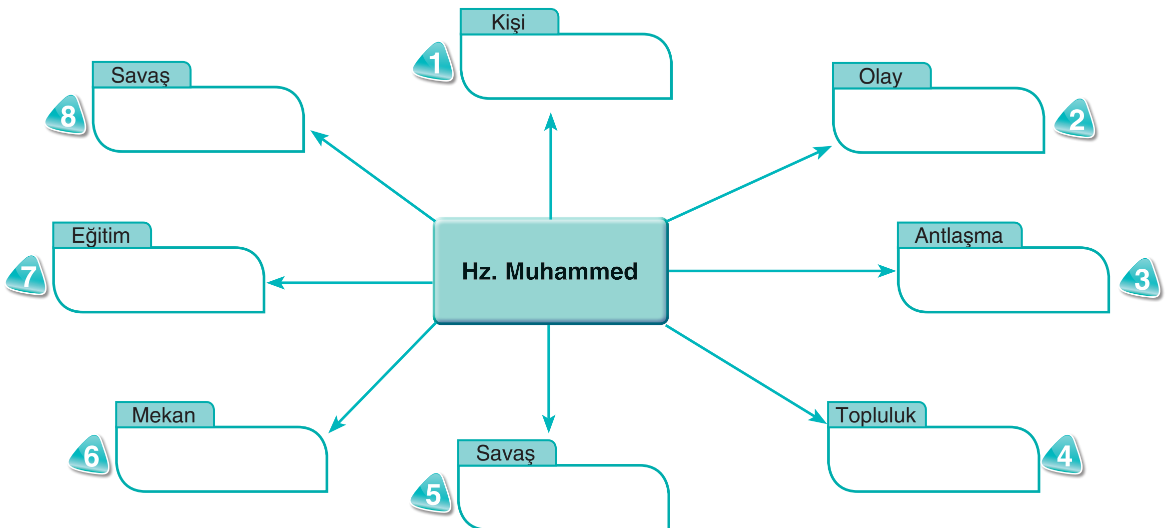
UYGULAMA ALANI

1 Aşağıdaki ifadeleri Doğru – Yanlış şeklinde eşleştiriniz.

		D	Y
1.	Mescid-i Nebevi'nin Sofa adı verilen kısmında eğitim alan öğrencilere Ashab-ı Suffa ismi verilmiştir.		
2.	Hz. Muhammed'in hayatını anlatan eserlere siyer denir.		
3.	Mekke'den Medine'ye göç eden Müslümanlara ensar denilmiştir.		
4.	Ebu Müslim, Horasan'da çıkarttığı isyan ile Emevi Devleti'nin yıkılmasına zemin hazırlayan Türk asıllı Horasan valisidir.		
5.	İslam Devleti'nde resim ve heykel, Cahiliye Dönemi'ni çağrıştırdığı için yasaklanmıştır.		
6.	İlk İslam donanması Hz. Ömer döneminde oluşturulmuştur.		
7.	İlk İslam parası Abbasiler döneminde basılmıştır.		
8.	Hz. Muhammed'in söz ve davranışlarını inceleyen bilim dalına hadis denir.		
9.	İslam bilgini Farabi'ye ikinci öğretmen anlamına gelen Muallim-i Sani unvanı verilmiştir.		
10.	Avicenna, Avrupalıların İbn-i Sina'ya verdikleri isimdir.		
11.	Allah'ı tanımayı ve ona kalp yoluyla yakınlaşmayı amaç edinen ilim dalına tasavvuf denir.		
12.	İslam Devleti'nin, devlet alanındaki teşkilatlanması Hz. Osman döneminde başlamıştır.		
13.	Müslümanların ilk göçü Habeşistan'a yapılmıştır.		
14.	Müslümanların Avrupa'daki ilerleyişi Nihavent Savaşı ile durmuştur.		
15.	Türklerin, İslam dinine girişi Abbasiler döneminde hızlanmıştır.		

2 Aşağıdaki kavramların içinden, uygun olanları seçerek ilgiliyi kutucuğa yazınız.

Nihavent, Hudeybiye, Talas, Uhud, Eyyûb Ensarî, Bedir, Amine, Horasan, Sahabe, Miraç, Akşemseddin, Taif, Mukaddime, Hira, İbn-i Haldun, Ashab-ı Suffa.

PISA

1		Abbasilerin sınır güvenliğini sağlamak için Bizans sınırına kurdukları ve Türkleri yerleştirildikleri şehirlere verilen isim
2		Arabistan'da göçebe yaşayanlara verilen isim
3		Hz. Muhammed'den sonra Müslümanların siyasi ve dini liderliğine getirilen ve Kur'an-ı Kerim'i kitap haline getiren ilk halife
4		Abbasilerin Bağdat'ta kurduğu tercüme bürosu, kütüphane ve akademiden oluşan eğitim ve kültür merkezleri
5		Suriye, Kudüs, Filistin, Irak, İran ve Mısır'ı fetheden İslam halifesi
6		Hz. Ömer zamanında kurulan devlet hazinesi
7		Hz. Muhammed döneminde Mescid-i Nebevi'nin eğitim ve öğretim için ayrılan kısmında eğitim alan kişilere verilen isim
8		Medine'ye göç eden Müslümanlarla Mekkeli müşrikler arasında yapılan ilk savaş
9		Suriye Valisi olup Hz. Osman döneminde kurduğu ilk İslam donanması ile Kıbrıs'ı fethetmiştir. Hz.Ali ile mücadele edip Emevi Devleti'ni kurmuş, halifeliği saltanata dönüştürmüş ve İslam tarihinde İstanbul'u kuşatan ilk halife olmuştur.
10		Mekke'den Medine'ye göç eden Müslümanlara yardım eden Medineliler
11		Müslümanlar arasındaki ilk iç kavga
12		Hz. Muhammed'in katıldığı kutsal savaşlara verilen isim
13		Din adamlarının şer'i bir hüküm üzerinde birleşmeleri
14		Aristo'nun düşüncelerini en iyi açıklayan kişi olduğundan Muallim-i Sani (ikinci öğretmen) olarak anılan bilgin
15		Allah ile insan arasında aracılık yapan ve nurdan yaratılan manevi varlık
16		Azad edilmiş köle anlamına gelen, Emevilerin Arap olmayanlar için kullandıkları tabir
17		Büyük Selçuklu Veziri Nizamülmülk'ün kurduğu Bağdat'taki Nizamiye Medresesi'nin başına getiren ve İhya-ül Ulumiddin adlı eseri medreselerde uzun yıllar temel ders kitabı olarak okutulan bilgin
18		İslamiyet'i kabul etmediği halde Müslüman gibi görünen kimse
19		Allah'a ortak koşan kimse
20		Emevilerin uyguladığı Arap milliyetçiliğine karşı, Arap olmayan toplumlarda ortaya çıkan kendi öz kültürlerini koruma çalışmaları
21		Dini, daha çok ahlâk yönü ile ele alarak benimseyerek sevgi ve gönüle ağırlık veren anlayış
22		Abbasilerde merkezi otoritenin bozulduğu dönemlerde kurulan küçük devletler

Aşağıdaki kavramlar arasından uygun olanları seçerek yukarıdaki boşluklara yazıp doğru eşleştirmeyi yapınız.

Müşrik, Sahabe, Ensar, Beyt'ül Hikme, Nebi, Tasavvuf, Cemel Olayı, Hz. Ömer, Bedevi, Tarikat, Tevaif-i Mülük, Beyt'ül Mal, Münafık, Şuubiye, Resul, Nübüvvet, Avasım, Melek, Hz. Ebu Bekir, Bedir Savaşı, Gaza, Mevali, Siyer, Farabi, Ashab-ı Suffa, Muaviye, İcma, İmam Gazali, Şurta.

1 PEKİŞTİRME TESTİ

1. Tarih öğretmeni Cahiliye Devri'ni anlatırken "maalesef günümüz İslam dünyasının bazı bölgelerinde Cahiliye Devri alışkanlıkları devam ediyor" demesi üzerine sınıftan bir öğrenci, öğretmeninden örnek vermesini istedi.

   Öğretmenin bu soruya aşağıdaki örneklerden hangisini vermesi beklenir?

   A) Putperest anlayışın sürmesini
   B) Kadınların bazı toplumlarda aşağılanmasını
   C) Bilim ve sanatın gerilemesini
   D) Mezhep çatışmalarının yaşanmasını
   E) Eğitim seviyesinin düşmesini

2. Efe, Tarih dersinde "İslam Devleti'nin oluşumunda kardeşliğin rolü" adlı bir kompozisyon ödevi almıştır.

   Buna göre Efe'nin, aşağıdakilerden hangisi etrafında bir çalışma yapması, kompozisyonun başarısını artırır?

   A) Hicret'ten sonra Ensar-Muhacir ilişkileri
   B) Uhud Savaşı'ndaki okçuların tutumları
   C) Sıffin Savaşı'ndan sonra yaşananlar
   D) Hicret'ten sonra Mekkelilerin izlediği politikalar
   E) Cemel Olayı'nda yaşananlar

3. Hz. Muhammed'in yakın arkadaşlarına "Sahabe" veya "Ashab-ı Kiram" denir.

   Aşağıdakilerden hangisinin sahabeden biri olduğu söylenemez?

   A) Hz. Hamza
   B) Hz. Ebu Hanife
   C) Hz. Hatice
   D) Hz. Eyyûb el-Ensarî
   E) Hz. Osman

4. **Hz. Muhammed, İslamiyet gelmeden önce aşağıdaki inançlardan hangisine mensuptur?**

   A) Putperestlik
   B) Haniflik
   C) Musevilik
   D) Mecusilik
   E) Hristiyanlık

5. **Hz. Muhammed'in hayatını ve yaptıklarını anlatan bir Tarih öğretmeninin, aşağıdakilerin hangisinden bahsetmesi beklenemez?**

   A) Uhud Savaşı
   B) Hayber'in Fethi
   C) Hudeybiye Antlaşması
   D) Ashab-ı Suffa
   E) Nihavent Savaşı

6. “On dört asır evvel, yine böyle bir geceydi. Kumdan, ayın ondördü, bir öksüz çıkıverdi!”

Mehmet Âkif Ersoy’un yukarıdaki mısrasında kast edilen kimdir?

A) Hz. Muhammed
B) Hz. Ali
C) Hz. Ömer
D) Hz. Hüseyin
E) Hz. Hasan

7. “Hz. Muhammed bir süre sustuktan sonra sordu:

– İnsanlar! Yarın beni sizden soracaklar, ne diyeceksiniz?

Müminler, hep birlikte şöyle karşılık verdiler:

– Allah’ın elçiliğini tam olarak yerine getirdiniz, diye şahadet ederiz.

Bunun üzerine Hz. Muhammed, şahadet parmağını semaya doğru kaldırarak şöyle nida etti:

– Şahid ol ya Rabb, şahid ol ya Rabb, şahid ol ya Rabb!...”

Yukarıdaki diyalog aşağıdakilerden hangisine aittir?

A) Veda Hutbesi
B) Akabe Biatı
C) Medine Sözleşmesi
D) Hudeybiye Antlaşması
E) Hakem Olayı

8. **Aşağıdakilerden hangisi Hz. Muhammed dönemindeki savaşların özelliklerinden biri <u>değildir</u>?**

A) Peygamberin askeri ve siyasi etkinliğini arttırması
B) Arapların kendi içindeki çatışmalara dayanması
C) Birçok milletten insanın katılması
D) İslam savaş hukukunu oluşturması
E) Cihat anlayışını başlatması

9.

Yukarıdaki haritada sarı renkle gösterilen bölgeler, hangi dönemde İslam Devleti’nin sınırlarına katılmıştır?

A) Hz. Muhammed Dönemi
B) Dört Halife Dönemi
C) Emeviler Dönemi
D) Abbasiler Dönemi
E) Memlûkler Dönemi

10. **Aşağıdaki İslamî bilimlerden hangisinin tanımı karşısında <u>yanlış</u> olarak verilmiştir?**

A) Tefsir — Kur’an-ı Kerim’i açıklayan ve yorumlayan bilimdir.
B) Hadis — Hz. Muhammed’in sözleri olan hadislerin doğruluğunu araştıran ve açıklamasını yapan bilimdir.
C) Fıkıh — İslam hukukudur.
D) Kelam — Allah’ın birliğini, sıfatlarını, peygamberlik ve ahiretle ilgili konuları akıl ve mantık yoluyla ispat eden bilimdir.
E) Tasavvuf — Peygamberler tarihini inceleyen bilimdir.

ÇAP

2 PEKİŞTİRME TESTİ

1.

El Hamra Sarayı

Mescid-i Nebevi

Samarra Kenti

Abdülmelik'in Bastırdığı İlk İslam Parası

Yukarıda, İslam Devleti'nin hangi dönemini çağrıştıran bir görsele yer verilmemiştir?

A) Beni Ahmer Dönemi
B) Abbasiler Dönemi
C) Emeviler Dönemi
D) Hz. Muhammed Dönemi
E) Fatımîler Dönemi

2. Cahiliye Devri ile ilgili Arap Yarımadası için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Putperestlik yaygındır.
B) Mekke önemli bir dini ve ticari merkezdir.
C) Siyasi birliktelik güçlüdür.
D) Kâbe kutsaldır.
E) Kadını aşağılayan sınıflı bir toplumsal düzen vardır.

3. İslamiyet öncesinde Arap Yarımadası'nda,

I. Arapların kabileler halinde yaşaması,
II. kervan ticaretinin gelişmiş olması,
III. puta tapmanın yaygın bir inanış olması

özelliklerden hangileri siyasi birliğin sağlanmasını engellemiştir?

A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II
D) I ve III E) II ve III

4. I. Hz. Muhammed'in vefat etmesi
II. Pek çok hafızın savaşlarda şehit olması
III. Ayetlerle hadislerin karışmasının önlenmek istenmesi

Yukarıdakilerden hangileri Kuran-ı Kerim'in kitap haline getirilmesine neden olmuştur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve III
D) II ve III E) I, II ve III

5. Müslümanlar, aşağıdakilerden hangisinin sonucunda siyasal olarak örgütlenmeye başlamıştır?

A) Hicret Olayı B) Bedir Savaşı
C) Hudeybiye Barışı D) Mekke'nin Fethi
E) Taif Seferi

6. **İslam kültür ve uygarlığının temeli aşağıdakilerden hangisine dayanmaktadır?**

A) Örf ve adetler
B) Hukuk kuralları
C) Kur'an-ı Kerim
D) Hadisler
E) Savaşlar

7. I. Bedir Savaşı'nda esir edilenlerin, on müslümana okuma yazma öğretmeleri karşılığında serbest bırakılması

II. "İlim Çin'de de olsa onu alınız." hadisi

III. Kuran-ı Kerim'in çoğaltılarak illere gönderilmesi

Yukarıdakilerden hangilerinin Hz. Muhammed'in eğitime verdiği önemin göstergesi olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I
B) I ve II
C) I ve III
D) II ve III
E) I, II ve III

8. **Dört Halife Dönemine,** "İslam Cumhuriyeti Dönemi" **denmesinde,**

I. halifelerin seçimle belirlenmesi,

II. İslamiyetin Arabistan dışında da yayılması,

III. devletin kurumlarının oluşturulması

durumlardan hangilerinin etkili olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I
B) I ve II
C) I ve III
D) II ve III
E) I, II ve III

9. I. Kerbela Olayı

II. Hakem Olayı

III. Sıffın Savaşı

Yukarıdakilerden hangileri İslam toplumu içerisinde ayrılıklara neden olmuştur?

A) Yalnız II
B) I ve II
C) I ve III
D) II ve III
E) I, II ve III

10. **Hz. Ebubekir döneminde görülen,**

I. vergi vermek istemeyenlerin çıkarttıkları isyanların bastırılması,

II. Kuran-ı Kerim'in kitap haline getirilmesi,

III. Suriye'nin fethine başlanması

gelişmelerden hangileri doğrudan devletin iç düzenini sağlamaya yöneliktir?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) I ve III

11. Hz. Muhammed'in vefatından sonra İslam Devleti'nin başına halife unvanıyla Hz. Ebubekir geçmiştir.

Buna göre, Hz. Ebubekir'in,

I. İslam Devleti'ni yönetme,

II. İslam hukukunu uygulama,

III. İslam Devleti'nin sınırlarını genişletme

görevlerinden hangilerine sahip olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) I ve III
E) I, II ve III

ÇAP

3 PEKİŞTİRME TESTİ

1. Hz. Ömer döneminde İslam Devleti'nin sınırları genişlemiş; İran, Irak ve Mısır alınmış, bölge halklarının müslüman olması sağlanmıştır.

Bu bilgiye göre,

I. İslamiyette yeni mezhepler ortaya çıkmıştır.

II. Arabistan'ın siyasi birliği dağılmıştır.

III. Fetih politikası izlenmiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılamaz?

A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II D) I ve III E) II ve III

2. Aşağıdakilerden hangisi Hz. Ömer döneminde teşkilatlanma için yapılan yeniliklerden biri değildir?

A) Askeri garnizonların (Cund) kurulması

B) Divan örgütünün kurulması

C) İkta sisteminin oluşturulması

D) İslam Devleti'nin ilk anayasasının hazırlanması

E) Ülkenin illere ayrılıp illerde mahkemelerin kurulması

3. İslam tarihinde aşağıdaki dönemlerin hangisinde, yaşanan karışıklıklardan dolayı fetihler durmuştur?

A) Hz. Ömer B) Hz. Muhammed C) Hz. Ali D) Hz. Osman E) Hz. Ebubekir

4. Aşağıdakilerden hangisi Dört Halife Dönemi'nde meydana gelen olaylardan değildir?

A) İkta sistemi oluşturuldu.

B) Irak, İran ve Suriye fethedildi.

C) Müslümanlar arasında ilk ayrılıklar başladı.

D) Kuran-ı Kerim çoğaltıldı.

E) İspanya fethedildi.

5. İslam tarihinde görülen,

I. İslamiyetin Kuzey Afrika'da yayılmaya başlaması,

II. İslam donanmasının oluşturulması,

III. Türklerle savaşların başlaması,

IV. Kur'an-ı Kerim'in kitap haline getirilmesi

gelişmelerinden hangilerinin Hz. Osman döneminde olduğu savunulabilir?

A) I ve II B) I ve IV C) II ve III D) II ve IV E) I, III ve IV

6. Aşağıdakilerden hangisinin Emevilerin özelliklerinden biri olduğu söylenemez?

A) Mevali politikasının izlenmesi

B) Düzenli ordunun oluşturulması

C) Halifeliğin saltanata dönüştürülmesi

D) Arapçanın resmi dil haline getirilmesi

E) Berid adı verilen posta örgütünün kurulması

7. Hz. Osman döneminde İslâm Devleti'nde yönetime karşı hoşnutsuzlukların başlaması aşağıdaki durumların hangisinden kaynaklanmıştır?

A) Halifeliğin saltanat haline getirilmesinden

B) İslam fetihlerinin yavaşlamasından

C) Ganimet gelirlerinin azalmasından

D) Kur'an-ı Kerim'in çoğaltılarak eyaletlere gönderilmesinden

E) Önemli görevlere Emevi soyundan olanların getirilmesinden

8. Emeviler döneminde İslam ordusunda yalnızca Araplar görev yaparken Abbasiler döneminde farklı milletlerden olanlar da orduda görev almıştır.

Abbasiler döneminde görülen bu değişiklik Abbasilerin,

I. hoşgörü ve eşitlik anlayışını benimsemeleri,

II. ümmetçiliği ilke olarak kabul etmeleri,

III. bilimsel çalışmalara önem vermeleri

özelliklerinden hangileriyle ilgilidir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) II ve III E) I, II ve III

9. İslam Devleti'nin Mekkeli müşrikler tarafından resmen tanınmasını sağlayan ilk gelişme aşağıdakilerden hangisidir?

A) Hudeybiye Barış Antlaşması'nın imzalanması

B) Hayber'in Müslümanlarca fethedilmesi

C) Mekke'nin Müslümanların denetimine girmesi

D) Bedir Savaşı'nda müşriklerin yenilgiye uğratılması

E) Müslümanların Medine'ye hicret etmesi

10. Hz. Ömer döneminde,

– düzenli ordunun kurulması,

– adli teşkilatın oluşturulması,

– ülkenin yönetim birimlerine ayrılması

gelişmelerinin, aşağıdakilerden hangisinin zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıktığı <u>söylenemez</u>?

A) Sınırların hızlı genişlemesinin

B) Merkezî otoritenin güçlendirilmeye çalışılmasının

C) Aktif bir fetih politikası izlenmesinin

D) Mezhep çatışmalarına son verilmek istenmesinin

E) Ülke yönetiminin kolaylaştırılmak istenmesinin

11. Emevi Devleti'ni, Dört Halife Dönemi'nden ayıran özellikler arasında,

I. şeri hukukun uygulanması,

II. hilafetin saltanata dönüştürülmesi,

III. mevali politikasının izlenmesi

unsurlarından hangilerinin bulunduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) II ve III E) I, II ve III

4 PEKİŞTİRME TESTİ

1. **Aşağıdakilerden hangisi Emevilerin özellikleri arasında gösterilmez?**

A) Fetih politikası izlemeleri

B) Bağdat'ı bir bilim ve kültür merkezi haline getirmeleri

C) Bizans sanatının etkisi altında kalmaları

D) Halifeliği saltanata dönüştürmeleri

E) Avrupa'da İslam kültürünün yayılmasını sağlamaları

2. **Arapçanın yaygın bir dil haline gelmesinde,**

I. Kur'an'ın Arapça indirilmesi,

II. Farklı milletlerin İslam dinini benimsemesi,

III. Emevilerin Arapçayı resmî dil ilan etmesi

durumlarından hangileri etkili olmuştur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) II ve III E) I, II ve III

3. **Hz. Osman döneminde Kur'an'ın çoğaltılarak farklı eyaletlere gönderilmesi,**

I. farklı dinlerle etkileşimin artması,

II. dinî uygulamalarda birliğin sağlanması,

III. adalet teşkilatının kurulması

gelişmelerinden hangilerine ortam hazırlamıştır?

A) Yalnız II B) I ve II C) I ve III D) II ve III E) I, II ve III

4. İslam dini doğduğu dönemde, bazı gruplar tarafından tepkiyle karşılanmış ve yayılması engellenmeye çalışılmıştır.

Bu duruma İslamiyet'in,

I. tek tanrılı inanca dayanması,

II. eşitlik ilkesini savunması,

III. sosyal adalete önem vermesi

özelliklerinden hangilerine duyulan tepki neden olmuştur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) II ve III E) I, II ve III

5. **Aşağıdakilerden hangisi Hz. Muhammed döneminde yaşanan bir gelişme değildir?**

A) Mekke'nin Fethi B) Medine Sözleşmesi C) Mute Savaşı D) Hakem Olayı E) Tebük Seferi

6. **Aşağıdakilerden hangisi Cahiliye Dönemi'nde Araplar arasında siyasal birliğin olmadığının göstergesidir?**

A) Kabileler hâlinde yaşamaları

B) Köleci toplum anlayışını benimsemeleri

C) Putperest bir inanca sahip olmaları

D) Kervan ticareti ile uğraşmaları

E) Kadın ve kız çocuklarına değer vermemeleri

7. **Aşağıdaki şehirlerden hangisi İslam Devleti'ne başkentlik yapmamıştır?**

A) Medine B) Kûfe C) Mekke
D) Şam E) Bağdat

8. – Kur'an-ı Kerim'i açıklama ve yorumlama bilimi
– Peygamberler tarihi
– İslam felsefesi
– Hz. Muhammed'in söz ve davranışlarını inceleyen bilim

Yukarıdaki tanımlarla aşağıdaki bilim dalları eşleştirildiğinde hangisinin dışta kalması beklenir?

A) Kelam B) Siyer C) Hadis
D) Tasavvuf E) Tefsir

9. **Aşağıdaki olaylardan hangisi İslam Devleti'nin kuruluşunu sağlayan en önemli gelişmedir?**

A) Kur'an-ı Kerim'in inmeye başlaması
B) Müslümanların Medine'ye hicret etmesi
C) Mekke'nin fethedilmesi
D) Hudeybiye Barış Antlaşması'nın imzalanması
E) Dört Halife Dönemi'nin başlaması

10. **Aşağıdakilerden hangisi Abbasilerin, Bizans sınırında kurdukları şehirlerine verilen isimdir?**

A) Ashab-ı Suffa B) Avasım
C) Tevaif-i Mülük D) İkta
E) Cûnd

11. I. İkta sisteminin oluşturulması
II. Kur'an'ın kitap hâline getirilmesi
III. İlk İslam mescidinin açılması
IV. İlk düzenli ordunun kurulması
V. Arabistan dışında fetihlerin yapılması

Yukarıda verilenlerden hangisi, Dört Halife Dönemi'ne ait bir gelişme değildir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

12. **Tarih öğretmeni, 1001 Gece Masallarının büyülü dünyasını merak eden Ceren'e aşağıdakilerden hangisinin tarihini araştırmasını önermiştir?**

A) Dört Halife Dönemi
B) Abbasiler Dönemi
C) Emeviler Dönemi
D) Fatımîler Dönemi
E) Cahiliye Dönemi

5 PEKİŞTİRME TESTİ

1. İslamiyet öncesi dönemde Arap kabileleri, haram aylarda Mekke'de Suk-u Ukaz panayırında alışveriş yaparlar, eğlence ve spor karşılaşmaları düzenlerler ve Kâbe'deki putları ziyaret ederlerdi.

Bu durumun;

I. Araplar arasında siyasi birlik yoktur.

II. Mekke kutsal bir kent özelliği taşır.

III. Araplar, çok tanrılı bir dine sahiptir.

yargılarından hangilerini kanıtladığı söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II D) II ve III E) I, II ve III

2. – Dışarıdan gelebilcek saldırılara karşı Medine, birlikte savunulacak

– Anlaşmazlıklar Hz. Muhammed'in başkanlığında çözülecek

– Medine'de herkes eşit haklara sahip olacak

– Yahudiler, ibadetlerinde serbestçe hareket edebilecek

Medine Sözleşmesi'nin maddelerine bakarak aşağıdaki yargılardan hangisine <u>ulaşılamaz</u>?

A) İslam dininin hoşgörülü olduğuna

B) Mekkelilere karşı ortak savunma önleminin alındığına

C) İç ve dış politikada güçlü adımların atıldığına

D) Medine'de sorunların barışçıl yollarla çözümlendiğine

E) Arabistan'da siyasi birliğin sağlandığına

3. Mekkeliler ile Müslümanlar arasında 628 yılında yapılan Hudeybiye Barışı'nda;

– Taraflar 10 yıl savaşmayacaklar.

– Müslümanlar ertesi yıl hac ziyareti yapabilecekler.

– Her iki taraf himayelerindeki kabilelere asker ve silah yardımı yapmayacak

kararları alınmıştır.

Buna göre,

I. Barış korunmak istenmiştir.

II. Müslümanlar, yeni kazanımlar elde etmiştir.

III. Mekkeliler, Müslümanların varlığını hukuken tanımışlardır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) II ve III E) I, II ve III

4. Kur'an-ı Kerim'in kitap haline getirilmesi ile çoğaltılarak önemli İslam merkezlerine dağıtılmasını gerçekleştiren halifeler hangi seçenekte doğru olarak verilmiştir?

A) Hz. Ali – Hz. Ebubekir

B) Hz. Ebubekir – Hz. Osman

C) Hz. Ömer – Hz. Ali

D) Hz. Osman – Hz. Ebubekir

E) Hz. Ömer – Hz. Ebubekir

5. Arabistan'da İslamiyet yayılmaya başladığında, çevresinde bulunan iki önemli devlet hangileridir?

A) Bizans – Hun
B) Göktürk – Roma
C) Yunan – Çin
D) Bizans – Sasani
E) Sasani – Pers

6. I. Bizans üzerine ilk askeri sefere çıkılması
II. Beyt'ül mal adı verilen devlet hazinesinin oluşturulması
III. Asayişi sağlamak için şurta (polis) teşkilatının kurulması

gelişmelerinin gerçekleştiği dönemlerin, aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak sıralandığı söylenebilir?

A) Hz. Osman – Emeviler – Abbasiler
B) Hz. Muhammed – Hz. Ömer – Emeviler
C) Hz. Ömer – Hz. Osman – Hz. Ali
D) Hz. Muhammed – Hz. Ebubekir – Abbasiler
E) Hz. Ebubekir – Hz. Ali – Abbasiler

7. İslam kültür ve medeniyetinin oluşmasında ve gelişmesinde,

I. Rum,
II. Türk,
III. Fars

toplumlarından hangilerinin katkısı olmuştur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) II ve III E) I, II ve III

8. Aşağıdaki olayların hangisinde, İslam Devleti'nde siyasi karmaşayı artıran bir durum olmamıştır?

A) Hz. Muhammed'in vefat etmesi
B) Hz. Ebubekir'in Ridde olaylarını bastırması
C) Hz. Osman'ın soy siyaseti izlemesi
D) Hz. Ali'in halifeliğinin Muaviye'ce tanınmaması
E) Sıffın Savaşı'nın yaşanması

9. I. İstanbul kuşatılmıştır.
II. Beyt'ül Hikme adı verilen eğitim kurumları açılmıştır.
III. Türklerle askeri mücadeleye girişilmiştir.
IV. İlk adli teşkilat yapısı oluşturulmuştur.

Yukarıdaki gelişmeler, aşağıdaki dönemlerle eşleştirildiğinde hangisi açıkta kalır?

A) Hz. Ebu Bekir Dönemi
B) Hz. Ömer Dönemi
C) Hz. Osman Dönemi
D) Emeviler Dönemi
E) Abbasiler Dönemi

10. Abbasiler Dönemi'nde bazı Türk valilerin,

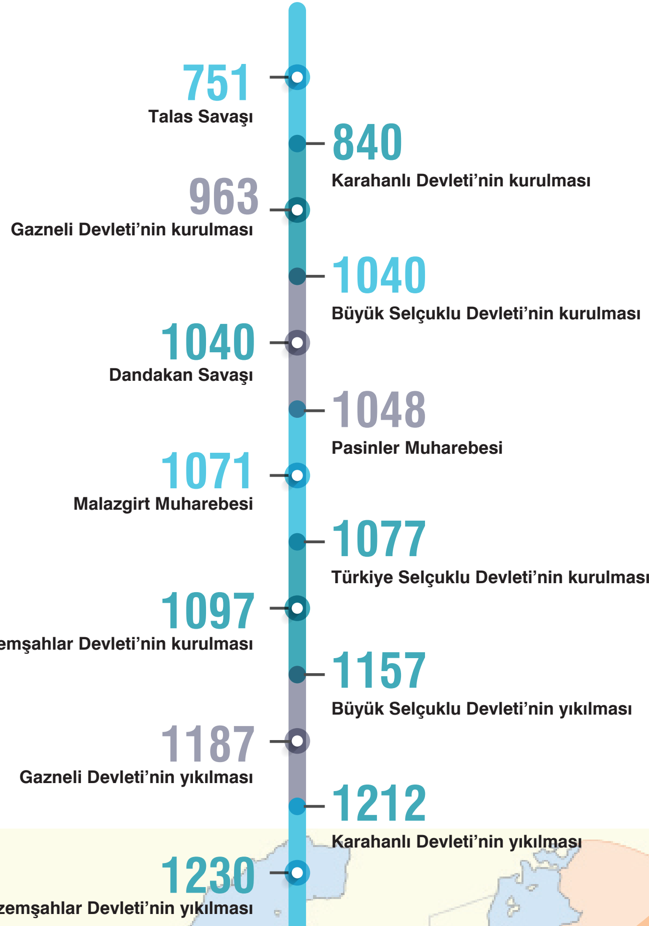
I. idari ve askeri alanda görev yapmaları,
II. para bastırmaları ve ordu oluşturmaları,
III. kendilerinden sonra oğullarını veliaht ilan etmeleri

girişimlerinden hangileri, devlet kurmaya çalıştıklarının göstergesidir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

6. ÜNİTE

TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

KAZANIMLAR

Kazanım 1. : • Türklerin İslamiyet'i kabul etmeye başlamaları ile Türkiye Selçuklu Devleti'nin kuruluşu arasındaki süreçte meydana gelen başlıca siyasi gelişmeleri tarih şeridi ve haritalar üzerinde gösterir.

Kazanım 2. : • Türklerin İslamiyet'i kabul etme sürecine etki eden faktörleri açıklar.

a) Türk topluluklarının İslamiyet'i kabullerinin bir anda ve toplu olarak değil aşamalı olarak ve farklı tarihlerde gerçekleştiği vurgulanır.

b) Acemler, Berberiler ve Kürtlerin İslam dinini kabul etme süreçlerine kısaca değinilir.

Kazanım 3. : • Karahanlı ve Gazneli örneklerinden hareketle İslamiyet'in kabulünün Türk devlet yapısında ve toplumsal hayatta meydana getirdiği değişimleri analiz eder.

Dönemin yazılı eserleri "Kutadgu Bilig", "Divânü Lûgati't-Türk", "Atabetü'l-Hakayık" ve "Divân-ı Hikmet"e kısaca değinilir.

Kazanım 4. : • Büyük Selçuklu Devleti Dönemi'ndeki başlıca siyasi gelişmeleri Türk tarihi içerisindeki önemi bağlamında açıklar.

a) Oğuz Türklerinin İslamiyet'i kabul etmelerinin Türk ve İslam tarihinde meydana getirdiği siyasi, sosyal ve kültürel etkilere değinilir.

b) Dandanakan, Pasinler ve Malazgirt Muharebelerinin sebep ve sonuçları kısaca ele alınır.

c) Büyük Selçuklu Devleti'nin Tuğrul Bey Dönemi'nde İslam dünyasında koruyucu rol üstlendiğine değinilir.

ç) Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılış sürecine değinilir.

Kazanım 5. : • Büyük Selçuklu Devleti'nin yönetim ve toplum yapısını kavrar.

a) Büyük Selçuklu Devleti'nin güç ve yönetim yapısı; gücün meşruiyet kaynağı, gücün maddi kaynakları, güç paylaşımı ve yönetim organizasyonu temaları çerçevesinde ele alınır.

b) İran ve Türk devlet geleneklerine ait unsurların Büyük Selçuklu devlet teşkilatında birlikte yer aldığı vurgulanır.

c) Nizâmülmülk'ün "Siyasetnâme" adlı eseri devlet yöneticilerinde aranan özellikler açısından incelenir. Ayrıca Nizamiye Medreseleri yapılanması ve Gazalî'nin bu medereselere etkisine değinilir.

ç) Selçuklu kültür ve medeniyetinin ana unsurları (bilimsel ve düşünsel gelişim, mimari, sanat ve edebiyat alanlarındaki faaliyetler) işlenir.

Bilgi ve İletişim Teknolojisi Kullanımı

Bilgisayar, tablet, cep telefonu vb. cihazlarınızdan

www.eba.gov.tr.
www. kultur. gov.tr.
www. ttk.gov.tr
www.atam.gov.tr

sitelerinden herhangi birine girerek, tarih konularıyla ilgili daha detaylı ve görsel bilgilere ulaşabilirsiniz.

İLK TÜRK – İSLAM DEVLETLERİ

Türkler, Abbasilerle Çinliler arasında 751 yılında yapılan Talas Savaşı'ndan sonra İslamiyet'i kabul etmeye başlamıştır.

Türklerin, İslamiyet'i kabul etmesinde hem eski dinleriyle İslamiyet arasındaki benzerlikler hem de Abbasilerin Türklere yönelik yakın ve dostane tutumları etkili olmuştur.

Türkler, İslamiyet'i kabul ettikten sonra (Karahanlılarla beraber), Türklerle Abbasiler arasındaki ilişkiler daha da güçlenmiştir. Abbasiler, devletlerinin önemli makamlarına (valiliklere ve komutanlıklara) Türkleri atamaya başlamıştır. Türkler için Samarra ordugâh kentini kurmuşlardır.

Abbasi Devleti, X. yüzyıldan itibaren zayıflamaya başlamıştır. Abbasiler zayıflarken eş zamanlı olarak Türkler de İslam dünyasında güçlenmeye başlamıştır. Bunun üzerine güçlenen Türkler (İhşidler, Gazneliler, Büyük Selçuklular, Memlûklar), zayıflayan Abbasileri (halifeleri) korumaya başlamıştır.

Gazneliler döneminde Türkler bir taraftan fetihler yaparak İslamiyet'i geniş alanlara yayarken diğer taraftan da Abbasileri iç ve dış saldırılara karşı korumaya başlamıştır. Bu çalışmalarından dolayı Abbasi halifesi, Gazne hükümdarı Mahmut'a "Sultan" unvanını vermiştir. (Sultan, halife tarafından başarılı Müslüman hükümdarlara verilen bir unvandır.) Gazneliler yıkılıp Büyük Selçuklular kurulduğunda Abbasiler iyice zayıflamış ve tek başlarına ayakta kalacak durumda değillerdir. Bu dönemde de Büyük Selçuklular özelde Abbasi halifelerini genelde ise İslam dünyasını iç tehditlere (Şii ve Batini ayaklanmaları) ve dış tehditlere (Moğol saldırıları) karşı korumaya başladılar. Büyük Selçukluların bu çalışmalarından dolayı Abbasi halifesi, Büyük Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey'e "Doğunun ve Batının Sultanı" unvanını vermiştir. Böylelikle, İslam dünyasının siyasi liderliği Türklere geçmiştir.

Büyük Selçuklu Devleti yıkıldıktan sonra İran'a yerleşen Moğollar (İlhanlılar), Hülagû döneminde Bağdat'ı işgal ederek Abbasi Devleti'ni yıkmıştır. İlhanlıların elinden kaçmayı başaran Abbasi ailesinin üyeleri Mısır'daki Memlûk Devleti'ne sığınmıştır. Devletlerini kaybeden Abbasi halifelerini 1517 Ridaniye Savaşı'na kadar Memlûkler korumuştur.

Yavuz Sultan Selim, Ridaniye Savaşı ile Memlûk Devleti'ne son vermiştir. Yavuz Sultan Selim, Memlûk sultanından Mısır'ın sultanlığını, Abbasi halifesinden de halifeliği alarak, halifelikle sultanlığı kendi şahsında birleştirmiştir.

Osmanlı padişahları Yavuz Sultan Selim'den itibaren halife unvanını kullanmaya başlamıştır. Halifelik 3 Mart 1924'te kaldırılmıştır.

✓ Türk tarihinde sadece Osmanlı padişahları halife unvanını kullanmıştır.

TALAS SAVAŞI

744 yılında II. Kök Türk Devleti'ni yıkan Uygurlar, Orta Asya hakimiyetini tam olarak sağlayamadılar. Bu nedenle Çinliler batıya doğru ilerlemeye başladı. Çinlilerin bu ilerleyişi esnasında geçtikleri bölgelerdeki Türklere sert tutumları karşısında Türkler, Abbasilerden (Müslüman Araplardan) yardım istedi. Bunun üzerine Karluk Türkleri tarafından desteklenen Abbasiler ile Çinliler arasında yapılan Talas Savaşı'nda (751) Çinliler ağır bir mağlûbiyete uğradı. Çinliler bu yenilgiden sonra Batı Türkistan'a hâkim olma emellerinden vazgeçmek zorunda kaldı. Türk boyları Çin baskısından kurtuldu. Batı Türkistan'da sarsılan Türk nüfuzu yeniden kuruldu. Hz. Ömer zamanında Sâsânî Devleti'nin yıkılmasının ardından bölgede İslâm fetihleri sırasında başlayan ve bir asır devam eden Türk-Arap mücadelesi, Talas Savaşı'ndan sonra yerini dostluğa ve iş birliğine bıraktı. Sağlanan bu barış ortamında İslâmiyet'in Türkler arasında yayılması hızlandı. Talas Savaşı, kültür tarihi açısından da önemli gelişmelere yol açmıştır. Çin'de keten ve kenevirden üretilen kâğıt, bu savaşta esir alınan Çinliler vasıtasıyla Çin dışında ilk defa Semerkant'ta üretilmiştir. Daha sonra 794 yılında Bağdat'ta bir kâğıt imalâthanesi kurulmuş ve bunu Mısır'daki imalâthaneler takip etmiştir. IX. yüzyıldan itibaren Endülüs'ten Hindistan'a kadar bütün İslâm ülkelerinde kâğıt yapımına başlanmıştır. Kâğıt Avrupa'ya Sicilya ve Endülüs üzerinden girmiştir.

1. KARAHANLI DEVLETİ (840 – 1212)

Kurucusu: Bilge Kül Kadir Han

Kuruluşu: Uygurların, Kırgızlar tarafından yıkılmasından sonra Karluk, Yağma ve Çiğil Türkleri tarafından kurulmuştur.

Kurulduğu Yer/Başkent: Batı Türkistan / Balasagun

Önemli Hükümdarları: Yusuf Kadir Han, Satuk Buğra Han (Satuk Buğra Han döneminde İslamiyet benimsenmiştir.)

Önemli Eserleri: Semerkant Medresesi, Arap Ata Türbesi

Önemli Bilim İnsanları ve Sanatçılar: Yusuf Has Hacip, Kaşgarlı Mahmut, Edip Ahmet Yükneki, Ahmet Yesevi

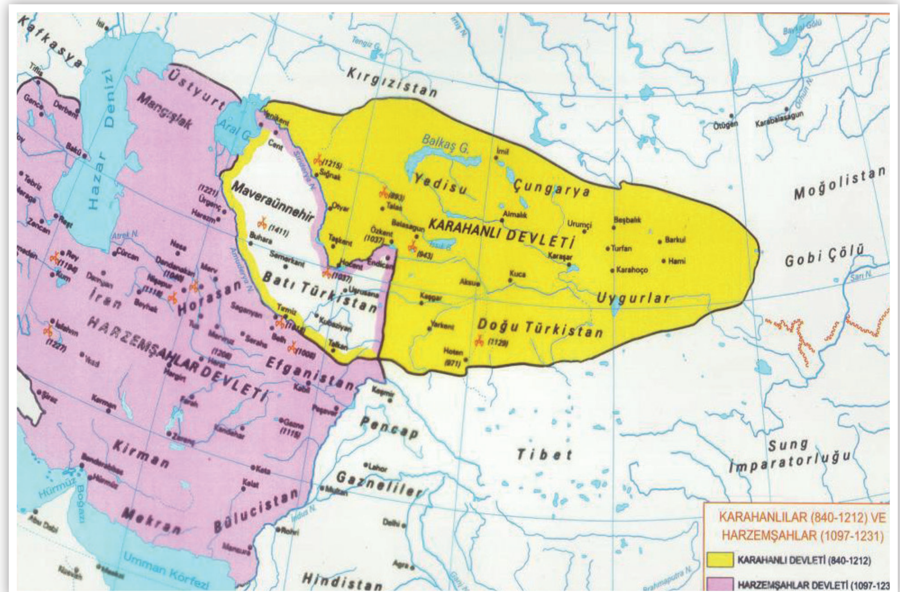
Önemli Siyasi Olayları: Selçuklulara karşı Gaznelilerle iş birliği yapmışlardır.

Yıkılışı: İkili teşkilatlanmadan dolayı doğu-batı olarak ikiye ayrılmıştır. Başkenti önce Balasagun sonra Kaşgar olan Doğu Karahanlılara 1211'de Karahitaylılar, başkenti Semerkant olan Batı Karahanlılara 1212'de Harzemşahlar son vermiştir.

Önemli Özellikleri:

- Orta Asya'da İslamiyet'i kabul eden ilk Türk devletidir.
- Satuk Buğra (Abdülkerim) Han döneminde, İslamiyet resmi din olmuştur.
- İslamiyet'in Türkler arasında yayılmasını sağlamışlardır.
- İlk Türk-İslam eserlerini oluşturmuşlardır.
- Türkçenin geliştirilmesine önem vermişlerdir.
- Ribat adıyla kervansaraylar yapmışlardır.
- Özellikle Maveraünnehir bölgesine büyük medreseler inşa etmişler ve burslu öğrencilik sistemini başlatmışlardır.

✓ Burslu eğitim sistemini Karahanlılar başlatmıştır.

KARAHANLI DEVLETİ

2. GAZNE DEVLETİ (963 – 1212)

Kurucusu: Alp Tigin

Kuruluşu: Samanoğulları valiliği yapan Alp Tigin'in bağımsızlığını ilan etmesiyle kurulmuştur.

Kurulduğu Yer/Başkent: Afganistan / Gazne

Önemli Hükümdarı: Sultan Mahmut

Önemli Eserleri: Zafer Kuleleri, Leşker-i Bazar

Önemli Bilim İnsanları ve Sanatçılar: Biruni, Firdevsi, Farabi, İbn-i Sina

Önemli Siyasi Olayları: Hint Seferleri sonucunda İslamiyet'i Hindistan'a yaymışlardır.

Yıkılışı: Selçuklulara karşı Nesa, Serahs ve Dandanakan savaşlarını kaybederek yıkılış sürecine girmiştir. Gurlular tarafından yıkılmıştır.

Önemli Özellikleri:

– Fetih politikası izleyerek İslamiyet'in Hindistan'da yayılmasını sağlamışlardır.

– İzlenen fetih politikası sonucu geniş sınırlara sahip çok uluslu bir devlet (imparatorluk) haline gelmişlerdir.

✓ Bu durum devlet içinde farklı dillerin kullanılmasına neden olmuştur.

– İslam dünyasını iç ve dış tehditlere karşı korumuşlardır.

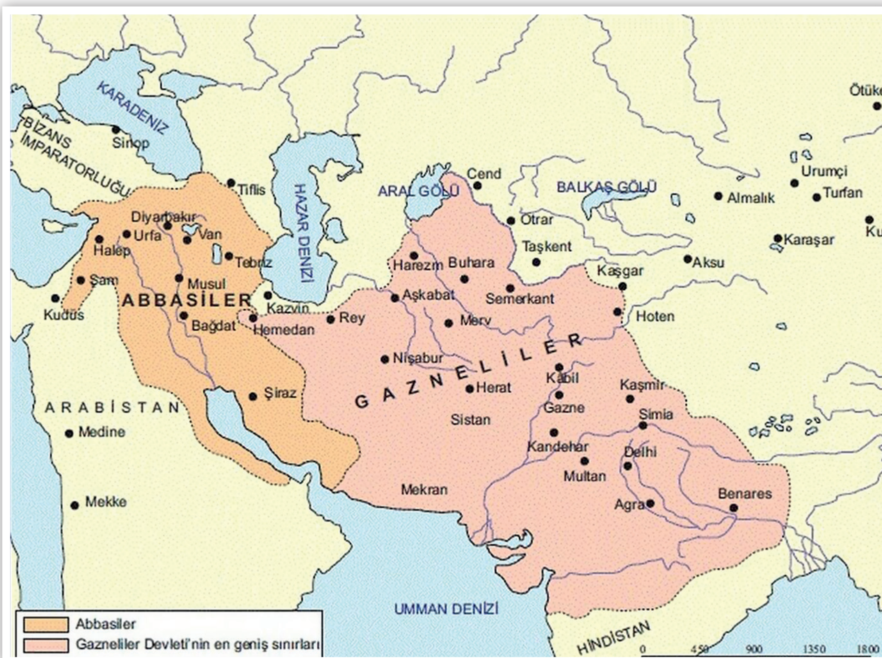
– Gazneli Mahmut'a İslam dünyasını iç ve dış tehditlere karşı koruduğu için Abbasi Halifesi tarafından Sultan unvanı verilmiştir.

✓ Sultan unvanını kullanan ilk Türk hükümdarı Gazneli Mahmut'tur.

– Eğitimde Arapça, edebiyatta Farsça, saray ve orduda Türkçeyi kullanmışlardır.

✓ Bu durum Türkçenin gelişimini yavaşlatmıştır.

– Gazne sultanları bilim ve sanata önem vermişler ve saraylarında pek çok bilim insanı ve sanatçıya ev sahipliği yapmışlardır. Bunun en önemli örneği, Gazneli Mahmut döneminde Gazne sarayında yaşayan ünlü edebiyatçı Firdevsi ile ünlü bilgin Biruni'dir.

GAZNE DEVLETİ

Gazneli Mahmut

GAZNELİ MAHMUT
(971 – 1030)

998–1030 yılları arasında Gazne Devleti'ni aralıksız 32 yıl yönetmiştir. Sebük Tegin'in oğlu olan Gazneli Mahmut göstermiş olduğu azim ve faaliyetlerle Orta Asya'nın büyük ve güçlü bir devletine sahip olmuştur. Safeviler ve Karahanlılarla mücade ederek devletini güçlendiren Gazneli Mahmut, Hindistan'a düzenlediği 17 sefer sonucunda İslamiyet'in Hindistan'da yayılmasını sağlamıştır. Gerek izlediği fetih politikası gerekse İslam dünyasını korumaya yönelik yaptığı çalışmalardan dolayı Abbasi halifesi tarafından "sultan" unvanını almıştır. Bu yönüyle sultan unvanını kullanan ilk Türk hükümdarı olmuştur.

BİLGİ

3. BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ (1038 / 1040 - 1157)

TUĞRUL VE ÇAĞRI BEYLER DÖNEMİ (1025 - 1063)

Hazar Devleti'nde subaşı olarak görev yapan Selçuk Bey, bu bölgedeki Oğuzlarla anlaşamayınca Samanoğulları topraklarından olan Cend bölgesine göç etti. Samanoğulları Devleti yıkılınca bağımsız kalan Selçuk Bey Horasan'a yerleşti.

Selçuklular arasında ilk dönemlerde Hazarların etkisiyle Musevî kültürü etkiliyken, Horasan ve İran bölgesine yerleştikten sonra İran (Fars) kültürünün etkisi artmıştır.

Selçuk Bey'den sonra ülke yönetimine geçen Tuğrul ve Çağrı beyler döneminde; Nesa (1035) ve Serahs(1038) savaşlarında Gazne Devleti'ne karşı başarılı oldular.

Selçuklu Devleti kurulduğu sırada, Türk tarihinin o dönemdeki en güçlü Türk devleti, Gazne Devleti idi.

1038'de Tuğrul Bey, Nişabur'u aldı; adına hutbe okuttu ve bağımsızlığını ilan etti.

Büyük Selçuklu Devleti ile Gazne Devleti arasındaki siyasi üstünlük mücadelesi yüzünden başlayan Dandanakan Savaşı'nı, Büyük Selçuklu Devleti kazandı (1040).

Bu savaştan sonra Gazne Devleti yıkılış sürecine girerken Büyük Selçuklu Devleti Türk-İslam dünyasının lideri haline geldi.

Dandanakan Savaşı'ndan sonra Tuğrul ve Çağrı Beyler Anadolu'yu yurt edinmeye karar vererek, İran üzerinden Anadolu'ya akınlar düzenlemeye başladılar. Keşif ve gözlem amaçlı bu akınlardan rahatsız olan Bizans, Ermeni ve Gürcü Krallıkları birleşerek Türkleri durdurmaya çalıştı. Pasinler Ovası'ndaki savaşı (Pasinler Savaşı 1048) Büyük Selçuklular kazanarak Anadolu'nun kapılarını Türklere araladılar. Anadolu'nun fethi için yapılan ilk düzenli savaş olan Pasinler Savaşı'ndan sonra Türklerin Anadolu'ya yönelik akınları sıklaştı.

Abbasi halifesi, Şii Büveyhoğullarına karşı Tuğrul Bey'den yardım istedi. Tuğrul Bey, Bağdat'a iki sefer düzenleyerek Abbasi halifeleri üzerindeki Şii baskısına son verdi. Bunun üzerine Abbasi halifesi Tuğrul Bey'e "Doğunun ve Batının Sultanı" unvanını verdi. Bu durum İslam dünyasının siyasi gücünün Türklere geçtiğini gösterir.

ALPARSLAN DÖNEMİ (1063 - 1072)

Tuğrul Bey döneminde vezirliğe getirilen İran kökenli Nizamülmülk görevine devam etti.

Büyük Selçuklu Devleti'nin başarılı devlet adamı Nizamülmülk'ün vezirliği döneminde, yönetimde İran kültürünün etkisi arttı. Bu durum Türkmenlerin tepkisine yol açtı.

Kars ve Ani kaleleri alınarak Ermeni Krallığı'na son verildi.

Kuzey Irak, Suriye ve Azerbaycan bir Türk yurdu haline getirildi.

Alparslan, Mısır üzerine sefer hazırlığında iken Bizans'ın kendi üzerine sefer düzenlediğini haber alınca Anadolu'ya yöneldi. Bizans ordusu ile Malazgirt Ovası'nda karşılaştı. Malazgirt'te yaşanan savaşı Alparslan'ın komutasındaki Büyük Selçuklu ordusu kazandı.

Malazgirt Savaşı'nda Alparslan'ın uyguladığı "hilal taktiği" ve savaş sırasında Bizans ordusunda askerlik yapan Peçenek ve Uz Türklerinin Selçuklu tarafına geçmesi, Selçukluların savaşı kazanmasında etkili oldu.

Malazgirt Savaşı ile Anadolu'nun kapıları Türklere açıldı. Bu savaştan sonra, Alparslan'ın komutanları Anadolu'ya giderek fetihler yaptılar ve fethettikleri topraklarda Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı beylikler kurdular.

İlk Beylikler Dönemi olarak adlandırılan bu dönemle beraber "Türkiye Tarihi" başlar.

Anadolu'nun Türkler tarafından fethedilmesi üzerine Bizans, Hristiyan dünyasından yardım istedi ve böylelikle "Haçlı Seferleri" başladı.

MELİK ŞAH DÖNEMİ (1072 - 1092)

Nizamülmülk'ün devlet yönetiminde etkisi arttı.

Dönemin ünlü bilim adamı Ömer Hayyam'dır (Astronomi ve matematik çalışmaları yapmış; Celali Takvimi'ni hazırlamıştır).

Dönemin ünlü din alimi İmam Gazali'dir (İhyaulumiddin en önemli eseridir).

Devletin en parlak dönemini yaşadığı ve ülke sınırlarının Çin Seddi'nden Marmara kıyılarına kadar uzadığı bir dönem olmuştur.

YIKILIŞI

Melik Şah döneminden sonra, taht kavgaları, Haçlı Seferleri, Şii (Fatimi) ve Batıni saldırıları, Türkmen ayaklanmaları ve atabeyliklerin kurulması yüzünden devlet hızla zayıflamaya başladı. Son dönemin güçlü sultanı, Sultan Sencer'in tüm gayretleri devletin kötü gidişini engelleyemedi. Büyük Selçuklu Devleti, 1141 yılında Katvan Savaşı'nda Karahitaylara yenilerek yıkılış sürecine girdi.

Büyük Selçuklu Devleti'nin zayıflaması üzerine melikler, bulundukları bölgelerde devletler kurmaya başladı. Başlangıçta Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı olarak yaşarken, Sultan Sencer'in ölümüyle bağımsızlıklarını ilan ettiler. Bu devletlerin, "Selçuklu" adını taşımasının nedeni, kurucuların Selçuklu hanedanına mensup olmasındandır.

4. BÜYÜK SELÇUKLULARA BAĞLI DEVLETLER

ATABEYLİKLER

Büyük Selçuklu Devleti'nde ülkenin çeşitli bölgelerine yönetici olarak gönderilen hükümdar çocuklarının (meliklerin) yanlarına deneyimli hocalar verilirdi. Daha çok meliklerin eğitiminden sorumlu bu kişilere "atabey" denirdi. Büyük Selçuklu Devleti'nin zayıfladığı dönemde bazı atabeyler, yetiştirdikleri meliklere bağımsız devletler kurdurmuşlardır. Atabeylerin kışkırtmasıyla kurulan ve onların kontrolündeki bu devletlere "atabeylik" denir. Bu atabeyliklerden Musul, Halep (Zengiler) ve Şam Atabeyliği (Böriler) Haçlılara karşı başarılı mücadeleler vermiştir. Zengilerin Urfa'yı Haçlılardan geri alması, II. Haçlı seferine neden olmuştur.

IRAK VE HORASAN SELÇUKLULARI

Irak ve Horasan'da kurulmuştur.

KİRMAN SELÇUKLULARI

İran'ın güneyinde kurulmuştur.

SURİYE SELÇUKLULARI

Suriye ve Filistin topraklarında kurulmuştur.

✓ Selçuklular izledikleri politikalarla geniş alanların Türkleşmesini ve İslamlaşmasını sağlamıştır.

Bir Bölgenin Türkleşmesi ve İslamlaşması Üç Adımda Gerçekleşir:

1. Adım: Fetih

Gayrimüslim toprakların savaşılarak alınması (fethedilmesi)

Fetih politikasının amaçları:

– İslamiyet'i geniş alanlara yaymak
– Türkmenlere yeni yurtlar bulmak
– Devletin ekonomik ve siyasi gücünü artırmak

2. Adım: İskân

Fethedilen topraklara Müslüman Türklerin yerleştirilmesi

İskan politikasının amaçları:

– Fetihleri kalıcı kılmak
– Yeni fetihler için ordunun asker ihtiyacını karşılamak
– Yerleşik yaşamı yaygınlaştırmak
– Tarımsal üretimi artırmak
– Sınır güvenliğini sağlamak

✓ İskân politikasında genellikle göçebe Türkmenler tercih edilmiştir. Bunun amacı, hem göçebeleri yerleşik hayata geçirmek hem de göçebelerin savaşçı özelliklerinden yararlanmaktır.

✓ Selçuklular, Anadolu'da fethettikleri bölgelere Orta Asya'dan getirdikleri göçebe Türkmenleri yerleştirmiştir. Osmanlılar ise Balkanlar'da fethettikleri bölgelere Anadolu'dan götürdükleri Müslüman Türkleri yerleştirmiştir. Osmanlı Devleti iskân politikasında özellikle aralarında problem (kan davası gibi) olan ailelerden birini götürerek toplumsal barışın sağlanmasına da katkıda bulunmuştur.

✓ İskana tabi tutulan kişilerden belli bir süre vergi alınmamış ve o kişilerin ihtiyaçları devlet tarafından karşılanmıştır.

3. Adım: İmar

Fethedilen toprakların Türk-İslam eserleriyle donatılması

✓ İskân ve imar faaliyetlerinde vakıflar ve tarikatlar aktif bir rol üstlenmiştir.

TÜRK–İSLAM TARİHİNE YÖN VEREN ÖNEMLİ DEVLET ADAMLARI

ADI	DEVLETİ	ÖZELLİĞİ
Gazneli Mahmut	Gazne Devleti	İslamiyet'in Hindistan'a yayılmasını sağlamıştır. Abbasi Halifelerini korumuştur. Abbasi Halifeleri tarafından kendisine sultan unvanı verilen ilk Türk hükümdarıdır.
Tuğrul Bey	Büyük Selçuklu Devleti	Selçuklu Devleti'ni tam bağımsız bir devlet haline getirmiştir.
Çağrı Bey	Büyük Selçuklu Devleti	Tuğrul Bey'in kardeşi olup Anadolu'ya yönelik ilk Selçuklu akınlarını başlatmıştır.
Alparslan	Büyük Selçuklu Devleti	Malazgirt Savaşı'nı kazanarak Anadolu'nun kapılarını Türklere açmıştır.
Melik Şah	Büyük Selçuklu Devleti	Büyük Selçuklu Devleti'ni en geniş sınırlara ulaştırmıştır. Batınilere karşı mücadele etmiştir.
Nizamülmülk	Büyük Selçuklu Devleti	Büyük Selçuklu Devleti'nin ünlü veziridir. Siyasetname adlı eserin sahibidir. Türk–İslam devletlerindeki pek çok uygulamanın düzenleyicisidir. Nizamiye Medreselerinin kurucusudur.

TÜRK – İSLAM TARİHİNE AİT ÖNEMLİ SAVAŞLAR

SAVAŞIN ADI	TARAFLARI	SAVAŞIN SONUCU
Talas	Abbasi Devleti x Çin	Abbasiler kazanmıştır. Savaş sonrasında Türkler İslamiyet'i kabul etmeye başlamıştır.
Dandanakan	Büyük Selçuklu Devleti x Gazne Devleti	Büyük Selçuklular kazanmıştır. Tarihte bir büyük Türk devleti (Gazne) yıkılırken başka bir büyük Türk devleti (Büyük Selçuklu) kurulmuştur.
Pasinler	Büyük Selçuklu Devleti x Bizans	Büyük Selçuklular kazanmıştır. Anadolu'ya Türklerin akınları sıklaşmıştır.
Malazgirt	Büyük Selçuklu Devleti x Bizans	Büyük Selçuklular kazanmıştır. Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır. Ardından Anadolu'da ilk beylikler kurulmuştur.
Katvan	Büyük Selçuklu Devleti x Karahıtaylar (Moğollar)	Büyük Selçuklular kaybetmiştir. Büyük Selçuklu Devleti yıkılış sürecine girmiştir.

İLK TÜRK - İSLAM YAZILI ESERLERİ

KUTADGU BİLİG (MUTLULUK VEREN BİLGİ)

Yusuf Has Hacib tarafından yazılan Kutadgu Bilig, Karahanlılar Dönemi'nde Türk-İslam kültürünün teşekkül ettiği Uygur kültür havzasında ortaya çıkan ve İslami esaslarla millî değerlerin harmanlandığı Türk dilinde kaleme alınan, siyasetname niteliğindeki bir eserdir.

DİVÂN-I HİKMET

Ahmed Yesevî'nin "hikmet"lerinden oluşan eserdir. Bu hikmetlerin temelinde Ahmed Yesevî'nin inanç ve düşünceleri, tarikatının esasları bulunmaktadır. Hikmetler Türkler arasında bir düşünce birliğinin teşekkül etmesi bakımından çok önemlidir.

DÎVÂNÜ LÜGATİ'T TÜRK

Kâşgarlı Mahmud tarafından Araplara Türkçeyi öğretmek ve Türkçenin Arapça kadar zengin bir dil olduğunu göstermek maksadıyla yazılan ilk Türk dili sözlüğüdür. Dîvânü Lügatit Türk, Türk toplum hayatının her sahasına ait çeşitli bilgileri ihtiva etmektedir. Bu yönüyle ansiklopedik bir sözlük niteliği taşıyan eserde yer alan haritanın ilk Türk dünyası haritası olması bakımından büyük değeri vardır. Haritada Türklerin oturduğu yerlerle bunların münasebette bulunduğu milletlere de yer verilmiştir.

ATEBETÜ'L HAKAYIK (HAKİKATLERİN EŞİĞİ)

XII. yüzyıl Türk şairlerinden Edib Ahmed Yüknekî'nin Uygur alfabesini kullanarak Doğu Türkçesiyle yazdığı ahlâk ve nasihata dair eseridir. Türk-İslam edebiyatının Kutadgu Bilig'den sonra yazıya geçirilmiş en eski ikinci eseridir. Dinî ve toplumsal ahlâk esaslarını topluma yerleştirmek için çok defa âyet ve hadislerle desteklenen fikirler, kolaylıkla anlaşılabilecek tarzda oldukça sade bir dille ifade edilmiştir. Bu özellikleriyle esere bir nasihat kitabı olarak da bakmak mümkündür.

SİYÂSETNÂME

Siyâsetnâme, Büyük Selçuklu Veziri Nizâmülmülk tarafından kaleme alınmış siyaset konulu bir eserdir. 11. yüzyılda, Farsça yazılmış bu eserde; devlet işleri, devlete ve hükmetmeye dair temel ilke ve düşüncelere yer verilir. Bu sebeple Selçuklu Devleti'nin devlet anlayışı, genel Türk ve Fars siyaset anlayışı ve dönemin yaygın siyasî görüşlerine ışık tutması açısından önemlidir. Nizâmülmülk'ün, Melikşah'a hitaben yazdığı bu eserinde ortaya koyduğu ve günümüzde de önemini koruyan bazı ilkeler şunlardır:

- "Ey oğul! Hükümdar hiçbir zaman memurlarının durumundan gafil olmamalı, devamlı kontrol etmeli, zulüm ve hıyanet zuhur ederse memuriyetten derhal almalı..."

-"Hükümdar, büyük bir işe bir memur tayin ettiğinde peşini bırakmamalı, müfettişler gönderip onu kontrol etmeli…"

-"Hükümdar, inkar ve küfürle ayakta kalabilirse de zulümle ayakta kalamaz, idareci idare ettiklerine asla zulmetmemeli, âdil olmalı..."

-"Hükümdar, memleketin yıkılmasına çalışan, haram iş işleyen, devlet sırrını açıklayan, diliyle hükümdara dalkavukluk ederken, kalbiyle düşmanlık eden suçluları bağışlamamalı…"

-"Hükümdar; dini, milleti kuvvetlendirip, kanunları yüceltmeli. Dini, ehlinden öğrenmeye gayret etmeli..."

-"Hükümdar, dünyanın dört bir köşesine elçiler ve casuslar göndermeli. Ülkenin meşhur yollarının üzerine haber alma merkezleri kurmalı..."

-"Hükümdar, maaşların ve yollukların vaktinde ödenmesine dikkat etmeli..."

-"Devlet işlerini ehline danışarak yürütmeli, kendi başına iş görmemeli; herkesin, zıt da olsa fikrini açıkça ortaya koymalarını sağlamalı..."

-“Terfi ettirilerek üst makamlara getirilenler, buraya gelene kadar çok sıkıntı çekmişlerdir. Onların yaptığı bir hata açıkça cezalandırılırsa itibarları düşer ve onların yetişmesi için verilen onca emek boşa gider. Yetişmiş insanlar kolayca harcanmamalı, ama yapılan hatayı tekrarlamamaları da temin edilmeli...”

-“Hükümdar zevk–u sefadan uzak durmalı, devlet kaynaklarını kullanırken kılı kırk yarmalı...”

-“Bu dünya, hükümdarların amel defteridir. İyi olurlarsa iyilikle, kötü olurlarsa kötülükle anılırlar...”

-“Haksız yere kan dökülmesine mani olmak hükümdarın üzerine farzdır…”

-“Vergi memurları ve işlerini denetlemek, gelirini giderini bilmek, devlet mallarını korumak, hazine ve ambarın doluluğunu, boşluğunu ölçmek, düşmanın zarar vermesini önlemek de hükümdarın vazifesidir...”

“Ey oğul!.. Yapacağın her işte Allah’ın rızasını gözet. O’nun emrine boyun eğerek, dine hizmet et.”

TÜRK–İSLAM DÜNYASINDA ETKİLİ OLAN YAPICI VE YIKICI HAREKETLERE İKİ ÖRNEK

AHMET YESEVÎ VE YESEVÎLİK

Ahmet Yesevî, Orta Asya Türklerinin dinî-tasavvufî hayatında geniş tesirler icra eden ve "Pîr-i Türkistan" diye anılan ilk Türk mutasavvıfıdır. Yeseviyye tarikatının kurucusu olan Ahmed Yesevî, fikrî şahsiyetiyle Orta Asya Türk dünyasının en büyük ismidir. Onun gibi geniş bir sahada ve asırlarca tesirini devam ettirebilmiş bir başka şahsiyet gösterebilmek mümkün değildir. Ahmet Yesevi'yi tanımak, İslam'ın Orta Asya macerasını tanımak demek olduğu kadar Türk Müslümanlığını da tanımak demektir. Türk Müslümanlığını tanımak ise İslam'ın dünya yüzündeki en önemli ve en evrensel çehrelerinden birini tanımak anlamına gelir.

Ahmet Yesevî’nin sevgi dili ile anlattığı İslam inancı “Horasan Erenleri” tarafından Anadolu’ya taşınmıştır. Başta Hacı Bektâş–ı Veli, Taptuk Emre olmak üzere pek çok gönül insanı, Ahmet Yesevî’nin mesajını Anadolu’da kökleştirmiştir.

HASAN SABBAH VE HAŞHAŞİLİK

Hasan Sabbah (1034-1124), Büyük Selçuklu Devleti zamanında yaşamış olan, tarihin eski ezoterik ve batıni örgütü Haşhaşileri kuran ve ölene kadar liderliğini yapan İranlıdır. Tarihteki en gizemli insanlardan biri olarak adı geçer. Müridlerinin adını Seyduna olarak bildiği Hasan Sabbah gençliğinde çeşitli çelişkiler yaşamış, islamiyeti büyük ölçüde sorgulamış, tarikat ve mezheplerle ilgili birçok toplantıya katılmıştır. Hasan Sabbah'ın kurmuş olduğu bu Haşhaşilik tarikatının müritleri, kendi çağlarında bir çok Selçuklu devlet adamına suikast düzenlemiş ve Büyük Selçuklu Devleti'nin zayıflamasında etkili olmuştur.

Haşhaşin (Haşhaşilik) Tarikatı önce İran sonra da Suriye'ye yayıldı. Kuşatılması ve ele geçirilmesi güç kaleler temelinde örgütlenmiş olan Haşhaşin Tarikatı, ideolojik açıdan dönemin Sünni siyasi ve dini çevrelerini düşman olarak gördü. Özel olarak da Abbasi Halifeliği ve onun koruyucusu olan Büyük Selçuklu Devleti esas düşmanları oldu. Suikastleriyle tanınan bu örgüt; üyelerinin, suikastlerden önce kendilerinden geçmek için içtikleri haşhaştan ismini almıştır. Örgüt, Büyük Selçuklu Devleti zamanında terör estirip, pekçok üst düzey devlet adamını ve Abbasi ileri gelenini öldürmüştür. Bu kötü şöhretleri sayesinde, çoğu batı dilinde suikastçi anlamına gelen assasin kelimesi Haşhaşi kelimesinden gelmiştir. Romanlara ve filmlere konu olan Haşhaşiler, sarp bir kayalığın tepesinde, ulaşılmaz Alamut Kalesi'nde yaşamıştır.

TÜRK – İSLAM BİLGİNLERİ

İSMİ	YAŞADIĞI DÖNEM	ÇALIŞTIĞI ALAN	ÖNEMLİ ESERLERİ
Farabi (Muallim–i Sani) (870 – 950)	Gazne Devleti Samanoğulları Devleti	Felsefe, Matematik, Siyaset, Astronomi, Tıp, Mantık, Müzik	İhsaul Ulûm, El Medinetü'l Fazıla, Kitab'ül Musiki'l Kebir
Biruni (973 – 1051)	Gazne Devleti	Astronomi, Coğrafya, Matematik, Fizik,	Asar'ül Bakiye, Kitab'üt Telfihim
Firdevsi (940 - 1020)	Gazne Devleti	Edebiyat	Şehname
İbn–i Sina (Avicenna) (982 – 1037)	Gazne Devleti Samanoğulları Devleti	Tıp	El Kanun Fi't Tıp
İbn–i Sina (Avicenna) (982 – 1037)	Gazne Devleti Samanoğulları Devleti	Tıp	El Kanun Fi't Tıp
Ömer Hayyam (1048 – 1131)	Büyük Selçuklu Devleti	Edebiyat, Matematik, Astronomi	Rubailer, Takvim–i Melikşah (Takvim-i Celâli)
Nizamülmülk (1018 – 1092)	Büyük Selçuklu Devleti	Siyaset	Siyasetname
İmam–ı Gazali (Hüccetül İslam) (1058 – 1111)	Büyük Selçuklu Devleti	Din	İhya–ül Ulumiddin
Kaşgarlı Mahmut (1008 – 1105)	Karahanlı Devleti	Edebiyat	Divan–ı Lügati't Türk
Yusuf Has Hacip (1017 – 1077)	Karahanlı Devleti	Siyasetnâme	Kutadgu Bilig
Edip Ahmet Yükneki	Karahanlı Devleti	Din, Edebiyat	Atabet'ül Hakayık
Ahmet Yesevi (1093 – 1166)	Karahanlı Devleti	Tasavvuf	Divan–ı Hikmet
Cezeri (1136 – 1233)	Artuklular	Fizik, Mühendislik	Kitab–ül Hiyel, Güneş Saati (Tavuskuşlu Makine)

TÜRK - İSLAM KÜLTÜR VE UYGARLIĞI

YÖNETİM

Tüm Türk - İslam devletleri monarşik bir yönetim anlayışıyla yönetilmiştir.

✓ Türk tarihinde ilk rejim değişikliği Osmanlı Devleti'nde yaşanmıştır. Osmanlı Devleti 1876 yılında uygulamaya koyduğu Kanuniesasi ile mutlak monarşiden, meşruti monarşiye geçmiştir.

Türk - İslam devletlerinde ülkenin başındaki kişiye hünkâr, sultan, hükümdar, han gibi unvanlar verilmiştir. İran etkisinin en güçlü görüldüğü Selçuklularda, bu unvanın yanında şah, keykubat, keyhüsrev ve keykavus gibi unvanlar da kullanılmıştır.

Gazne, B. Selçuklu ve Memlûk sultanları Abbasi halifelerini iç tehditlere (Şii ve Batıni ayaklanmalarına) ve dış tehditlere (Moğol ve Haçlı saldırılarına) karşı korumuşlar ama halife unvanını kullanmamışlardır. Türk tarihinde halife unvanını Yavuz Sultan Selim ve ondan sonraki Osmanlı hükümdarları kullanmıştır.

Türk - İslam devletlerinde hükümdarlık aynı ailenin erkek üyeleri arasında el değiştirmiştir. Kut anlayışına dayalı eski Türk veraset sisteminin devamı niteliğindeki bu uygulamada, hükümdar ailesine "hanedan", hükümdarlığın aynı aile arasında el değiştirmesine ise "saltanatlık" denir.

Türk - İslam devletlerinde hükümdar öldükten sonra hanedanın erkek üyelerinden hangisinin hükümdar olacağı belli olmadığı için yani veraset sistemi belirsiz olduğu için sürekli taht kavgaları yaşanmıştır. Taht kavgaları ise Türk - İslam devletlerinin kısa sürede yıkılmasına yol açmıştır.

✓ Türk tarihinde veraset sistemindeki belirsizliği gidererek taht kavgalarını önleyen tek devlet, Osmanlı Devleti'dir. Osmanlı Devleti ülkeyi yönetme hakkının hanedanın tüm erkek üyelerine değil, sadece hükümdar ve oğullarına ait görmüştür. Oğullar (kardeşler) arasındaki taht kavgalarını önlemek için Fatih Sultan Mehmet döneminden itibaren "Kardeş Katli" uygulanmaya başlamış; I. Ahmet döneminde ise bu uygulamaya son verilerek hanedanın en yaşlı ve aklî dengesi yerinde olan üyesinin (Ekber ve Erşed) hükümdar olması kuralı benimsenmiştir. Bu kural imparatorluğun sonuna kadar sürmüştür.

Türk tarihinde veraset sistemini (hükümdar öldükten sonra onun ailesinden birinin hükümdar olması) kuralını uygulamayan tek Türk - İslam devleti Memlûklerdir. Memlûklerde ülke güçlü komutanlar (emirler) tarafından yönetilmiştir.

Türk - İslam devletlerinde hükümdar ülkeyi yönetirken ona yardımcı olan yönetim organına Divan denir. Görev alanlarına göre örgütlenmiş çeşitli Divan türleri vardır. Bu divanlar şunlardır:

1. Divan-ı İstifa

- Maliye işlerini yürütür.
- Başkanına Müstevfi denir.

2. Divan-ı Arz

- Ordunun ihtiyaçlarını karşılar.
- Başkanına Emr-i Arz ya da Arz'ül Ceyş denir.

3. Divan-ı İşraf

- İdari ve mali denetim yapar.
- Başkanına Müşrif denir.

4. Divan-ı Pervane

- Arazi defterinde tutulan iktaların düzenlenmesinden sorumludur.
- Başkanına Pervaneci denir.

5. Divan-ı İnşa (Divan-ı Tuğra)

- Resmi yazışmaları yürütür.
- Başkanına Tuğrai denir.

6. Divan-ı Niyabet-i Saltanat

- Hükümdar başkentte olmadığı zamanlarda devlet işlerini yürütür.
- Başkanına Naib denir.

7. Divan-ı Mezalim

- Ağır siyasi suçlara bakar ve halkın şikayetlerini dinler.
- Başkanı Hükümdardır.

Tüm Türk - İslam devletlerinde temel yönetim örgütü olarak varlığını sürdüren Divan teşkilatı, Osmanlı Devleti'nin son döneminde II. Mahmut tarafından kaldırılmış, yerine nazırlıklar (bakanlıklar) kurulmuştur.

Divan'da çeşitli ad ve görevde bulunan görevlilerin ortak adı vezirdir. Dolayısıyla vezirler hükümdarların yardımcılarıdır. Osmanlılar, bu vezirlerden birine baş vezir (veziriazam/sadrazam) diyerek rütbe bakımından hükümdarın baş yardımcısı yapmıştır. Bunun amacı genişleyen sınırları daha kolay yönetmek ve merkezi otoriteyi (hükümdarın gücünü) güçlü tutmaktır. Osmanlılara kadar bu vezirler daha çok köklü ailelerden (boy beylerinden) seçilirken Osmanlılar, II. Mehmet döneminden itibaren devşirmeler arasından seçmeye başlamıştır. Bu uygulamanın amacı boyların yönetimdeki etkinliğini kırarak merkezi otoriteyi güçlü tutmaktır.

Hükümdarların ülkeyi yönettiği ve ailesiyle beraber yaşadığı yere saray denir. Önemli saray görevlileri şunlardır:

Emir-i Alem : Sancakları taşır ve korurdu.

Emir-i Candâr : Saray muhafızlarının başıydı.

Hâcibü'l-Hüccab : Saray işlerinin genel sorumlusu olup sultan ile diğer devlet adamlarının arasında irtibat sağlardı.

Emir-i Çeşnigîr : Sultanın sofrasında hizmet edenlerin başıydı.

Şerabdar-ı Has : Sultanın içeceklerinden sorumluydu.

Serhenk : Törenlerde ve sultanın seyahatlerinde yol düzenini sağlardı.

Emir-i Âhur : Sultanın atlarının ve saraydaki diğer atların bakımını yaptırırdı.

Emir-i Silahdar : Merasimlerde sultanın silahlarını taşırdı ve silahhanedeki muhafızların amiriydi.

Emir-i Meclis :Sultanın ziyafetlerini hazırlatıp teşrifatçılık yapardı.

Türk - İslam hükümdarları ülkeyi dini (şer'i) kurallara göre yönetmiştir. Bu yüzden Türk-İslam devletleri teokratik bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla Türk - İslam devletlerinde şu üç uygulama beraber görülür:

Monarşik Yönetim : Ülkenin tek kişi tarafından yönetilmesi

Teokratik Yönetim : Ülkenin dini kurallara göre yönetilmesi

Saltanat (Veraset) Sistemi : Ülke yönetiminin aynı aile üyeleri arasında el değiştirmesi

Türk - İslam devletlerinde hükümdarların, kendi adlarına hutbe okutması, para bastırması, halifeden menşur alması, mühür bastırması hükümdarlık alametleri olarak görülür. Bunlar dışında tuğra, otağ (hükümdarlık çadırı), sancak, bayrak (âlem), nevbet(davul), tuğ, çetr(hükümdarlık şemsiyesi), asa, sorguç ve hilat (giysi) de hükümdarlık alametleri olarak kullanılmıştır.

Türk - İslam hükümdarları ülkeyi yönetirken İslamiyet öncesi Türk devlet geleneğinden, İslam devlet anlayışından ve yeni fethedilen yerlerdeki (Sasani, Bizans) uygulamalardan etkilenmişlerdir. İran'da kurulan Büyük Selçuklu Devleti ile ona bağlı kurulan devletlerde (Anadolu Selçuklu Devleti gibi) İran (Sasani) etkisi güçlüyken, Osmanlı Devleti'nde ise Bizans etkisi güçlüdür.

Türk - İslam devletlerinde hükümdarların çocuklarına melik denir. Her melik, hükümdar adayı olduğu için iyi eğitilmesi amacıyla "atabey" adı verilen hocaların gözetiminde, illere (sancaklara) vali olarak gönderilir. Meliklerin bu eğitilme sistemine sancak sistemi denir.

✓ Osmanlılarda da bu uygulama I. Ahmet dönemine kadar sürmüştür. I. Ahmet döneminde sancak sistemi yerine kafes sistemine geçilmiştir. Bu sistemde şehzadeler sancaklar yerine sarayda yetiştirilmeye başlanmıştır. Osmanlılardaki bu yeni sistem, şehzadelerin devlet deneyimi kazanamadan hükümdar olmalarına neden olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde meliklere → şehzade

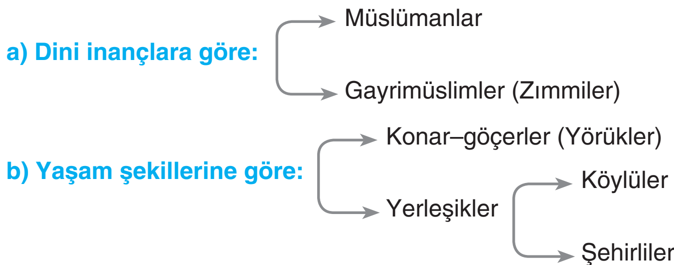
atabeylerine → lala denmiştir.

İlk Türk - İslam devletlerinde meliklere ve atabeylerine geniş yetkiler tanınmıştır. Bu durum devletin zayıfladığı dönemlerde atabeylerin melikleri kışkırtarak bağımsızlık ilan etmelerine dolayısıyla da devletin parçalanmasına yol açmıştır. Bu olumsuz durumu gidermek ve merkezi otoriteyi güçlendirmek için Anadolu Selçuklu Devleti döneminde meliklerin ve atabeylerin yetkileri kısıtlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde ise kısıtlamalar daha da artmıştır.

Türk - İslam devletlerinde başkent dışındaki bölgeler eyaletlere ayrılmış ve başlarına vali atanmıştır. Bu valilere bazı Türk - İslam devletleri geniş yetkiler verirken bazı Türk - İslam devletleri valilerin yetkilerini kısıtlamıştır. Özellikle Anadolu Selçuklu Devleti ve Osmanlı Devleti'nde görülen, yöneticilerin başkentten atanması ve yöneticilere geniş yetkilerin tanınmaması merkezi otoriteyi güçlü tutmaya yöneliktir.

TOPLUM

Türk-İslam devletlerinde sınıf farklılıklarına dayalı bir yapı yoktur. İnsanlar dini inançlarına ve yaşam şekillerine göre şu şekilde örgütlenmiştir.

Gayrimüslimler devlet memuru ve asker olamazdı. Ürettikleri üründen devlete haraç vergisi verirler, askere alınmadıkları için de cizye vergisi öderlerdi.

Tarikatlar ve Ahilik en önemli toplumsal örgütlerdir. Her tarikatın bir tekkesi ve tekke-

lerin ise çeşitli bölgelerde zaviyeleri (şubeleri) vardır. Yesevilik, Mevlevilik, Bektaşilik, Babailik ve Nakşibendilik en önemli tarikatlardır.

Ahilik, dini ve iktisadi bir yapı olup esnaf ve sanatkarları bünyesinde toplamıştır. Ahi Evran (1175 - 1262) tarafından kurulan bu örgütlenmede her meslek grubunun ayrı bir loncası vardır.

Türk - İslam devletlerinde toplumsal ihtiyaçlar vakıflar aracılığıyla giderilmiştir. Devlet veya varlıklı kişiler tarafından halkın sosyal ve dini ihtiyaçlarını karşılamak için camiler, mescidler, medreseler, darüşşifalar (hastaneler), imarethaneler (aşevleri), kervansaraylar, sebiller vb. yapılmış; bunların ihtiyaçlarını karşılamak için vakıflara menkul veya gayrimenkul bağışlarda bulunulmuştur.

EĞİTİM VE BİLİM

Türk - İslam devletlerinde temel eğitim kurumu medreselerdir. Medreselerdeki hocalara müderris, öğrencilere ise softa ve danişment denir. Medreselerde (günümüz üniversiteleri) nakli (dini) bilimler ile akli (sosyal ve pozitif) bilimler beraber okutulmuştur. Medreselerde okutulan önemli bilim dalları şunlardır:

DİNİ BİLİMLER

- **Tefsir** : Kur'an-ı Kerim'in açıklanması ve yorumlanması bilimidir. Bu bilimle uğraşanlara müfessir denir.
- **Hadis** : Hz. Muhammed'in sözlerini inceleyen bilimdir. Bu bilimle uğraşanlara muhaddis denir.
- **Fıkıh** : İslam hukukudur. Bu bilimle uğraşanlara fakih denir.
- **Kelam** : İslam felsefesidir.
- **Siyer** : Peygamberler tarihidir.

SOSYAL (BEŞERİ) BİLİMLER

- **Tarih**
- **Coğrafya**
- **Felsefe**

POZİTİF BİLİMLER

- **Matematik**
- **Astronomi**
- **Kimya**
- **Tıp**

Türk tarihinde ilk medreseleri Karahanlılar yapmıştır. Büyük Selçuklu Döneminde Vezir Nizamülmülk'ün öncülüğünde belli bir plan ve program dahilinde eğitim veren Nizamiye Medreseleri kurulmuştur. Bu medrese tipi Anadolu Selçuklu Devleti ve Osmanlı Devleti tarafından geliştirilerek devam ettirilmiştir.

✓ Osmanlı Devleti'nde XVII. yüzyılda bozulmaya başlayan medreseler, XVIII. yüzyıldan itibaren önemleri azalsa da varlıkları Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar devam etmiştir.

Türk - İslam devletleri medreseler dışında kurdukları rasathaneler (gözlemevleri) ve kütüphanelerle bilim hayatının gelişmesine katkıda bulunmuştur.

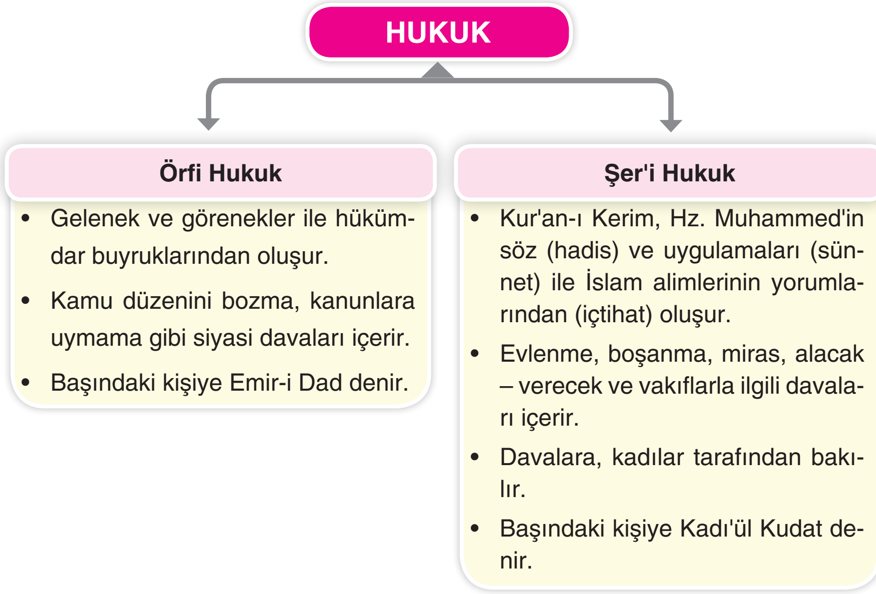
HUKUK

Türk - İslam devletlerinde hukuk, örfi hukuk ve şer'i hukuk olmak üzere iki bölümden oluşur. Örfi hukuku gelenek ve görenekler (töre) ile hükümdar buyrukları oluşturur. Şer'i hukuku ise Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'in söz (hadis) ve uygulamaları (sünnet) ile İslam bilginlerinin bunlara dayalı yorumları (içtihat) oluşturur. Türk - İslam devletlerinde örfi ve şer'i hukuk bir bütün olarak kadılar tarafından uygulanmıştır.

Şer'i hukuktan sorumlu baş kadıya "Kadi'l Kudat", örfi hukuktan sorumlu baş kadıya ise "Emir-i Dad" denmiştir. Ordu mensuplarının davalarına ise "Kazasker" bakmıştır.

✓ Osmanlılarda tüm kadıların başına "Kazasker" denilmiştir.

✓ Şer'i hukukun varlığı, devletin teokratik özelliğinin kanıtıdır.

ORDU

Türk - İslam devletlerinde başkomutan "Serdar-ı Ekrem" unvanıyla hükümdardır. Hükümdar olmadığı zaman "Emir-ül Ümera" unvanıyla bu görevi vezir yerine getirir.

Türk - İslam devletleri İslamiyet'i yaymak ve korumak amacıyla savaşlar yapmıştır. Fetih amacıyla yapılan bu savaşlara "gaza" veya "cihat" denir.

Türk - İslam devletleri, gaza niteliği dışında kendi aralarında da savaşlar yapmıştır. Bu savaşların amacı ise Türk siyasi birliğini sağlamaktır.

✓ Gayrimüslimlerle yapılan savaşlar fetih amaçlı olup "gaza" veya "cihat" niteliği taşır.

Savaşlarda ele geçirilen şeylere ganimet denir. Ganimetlerin 1/5'i devlete kalmış, 4/5'i savaşanlara dağıtılmıştır.

✓ Ganimetler, hazinenin önemli gelir kaynaklarından biridir. Fetihlerin yoğun olduğu dönemlerde devletin ekonomik durumu da güçlenmiştir.

Türk - İslam devletlerinde sürekli savaşa hazır düzenli ve güçlü bir ordu vardır. Bu ordu, asker kaynakları ve görevleri bakımından şu dört bölümden oluşur:

1. Hassa Ordusu (Gulam-ı Saray)

– Öncelikli olarak hükümdarın ve başkentin güvenliğinden sorumludur.

– Hükümdarın kapıkulu (has) askerleridir.

– Köle ve esir çocukların eğitilmesiyle oluşur.

✓ Bu ordu, Osmanlılarda Kapıkulu Ordusu adını almıştır.

2. Eyalet Ordusu (İkta Ordusu)

– İkta sahiplerinin beslediği atlı askerlerdir.

– Türkmenlerden oluşur.

✓ Bu ordu, Osmanlılarda Tımarlı Sipahiler adını almıştır.

3. Yardımcı Kuvvetler (Bağlı Beylikler Ordusu)

– Bağlı devlet ve beyliklerin gönderdikleri askerlerden oluşur.

4. Donanma

– Deniz askerlerinden oluşur.

– Deniz askerlerine levent, donanmanın komutanına ise "Emir-ül Sevahil, Reis-ül Bahr veya Kaptan-ı Derya" gibi isimler verilmiştir.

Donanma tüm Türk - İslam devletlerinde yoktur. Türklerde denizciliği Çaka Beyliği başlatmış ve ilk donanmayı onlar kurmuştur. Çaka Beyliği'ne son veren Anadolu Selçuklu Devleti, Çaka Beyliği'nin donanmasını daha da geliştirerek Akdeniz ve Karadeniz de önemli bir askeri ve ticari güç haline gelmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti yıkıldıktan sonra onun donanması beylikler arasında (Karesioğulları, Aydınoğulları, Candaroğulları gibi) parçalanmıştır. Osmanlı Devleti bu beyliklere son vererek donanmayı birleştirmiş ve büyük yatırımlarla bölgesinin en güçlü donanmasına sahip olmuştur.

MALİYE

Türk - İslam devletlerinde mali işlere Divan-ı İstifa bakmıştır.

Türk - İslam devletlerinde iki hazine bulunur:

a) Hazine-i Amire: Devlet hazinesi

b) Hazine-i Hassa: Hükümdarın şahsi hazinesi

Türk - İslam devletlerinde hazinenin gelirleri şunlardır:

– Öşür, haraç, cizye, gümrük, ticaret (bac) ve hayvan (ağnam) vergileri

– Bağlı beylikler ve devletlerden alınan vergi ve hediyeler

– Maden ve tuzla gelirleri

– Ganimetlerin 1/5'i

Türk - İslam devletlerinde hazinenin giderleri şunlardır:

– Devlet görevlilerine (memurlar ve askerler) ödenen maaşlar

– Saray masrafları

– Savaş giderleri

– Bayındırlık (İmar) masrafları

Gümüş paraya dirhem, altın paraya dinar denir.

EKONOMİ

Türk - İslam devletlerinde köylerde yaşayan halk genellikle tarım ve hayvancılıkla, şehirlerde yaşayan halk ise sanatkarlık ve ticaretle uğraşırdı. Ayrıca dericilik, dokumacılık ve madencilik de birer sanayi dalı olarak yaygındı.

Türk - İslam devletleri üretimin artışına ve ticaretin geliştirilmesine büyük önem vermişlerdir. Tarımsal üretimi artırmak için ülke topraklarında ikta sistemini uygulamışlardır. Ticareti geliştirmek için de ticaret yolları üzerine hanlar ve kervansaraylar yapmışlar; yolların ve geçitlerin güvenliği için derbent birlikleri kurmuşlar; taşımacılık faaliyetleri için menzil ve mekkâri birlikleri oluşturmuşlardır. Ayrıca şehirlerde de bedestenler/arastalar (kapalıçarşı) yapmışlardır.

Türk -İslam devletleri içerisinde ticaretin geliştirilmesine en fazla Anadolu Selçuklu Devleti önem vermiştir. Anadolu Selçuklu Devleti ticareti geliştirmek için diğer Türk - İslam devletlerindeki uygulamalara ilaveten zarar gören tüccarların mallarına devlet güvencesi (sigorta) getirmiş, komşu ülkelerle ticari antlaşmalar yapmış, Akdeniz ve Karadeniz kıyılarına limanlar kurmuştur. Bu faaliyetlerle sadece iç ticaretin değil, dış ticaretin de gelişmesini sağlamıştır.

Türk - İslam devletlerinde esnaflar örgütlenerek loncalar kurmuştur. Her esnaf ve zanaat kolunun bağlı bulunduğu bir lonca vardır. Loncalar, fiyat ve kalite kontrolü yaparak esnaflar arasındaki iç denetimi sağlarken aynı zamanda mesleğe eleman yetiştirirdi. Meslek içi dayanışma da loncaların öncelikli görevleri arasında yer almaktaydı. Gayrimüslimler loncalara üye olabilir; fakat onların tekkelerine giremezlerdi.

✓ Abbasilerdeki Fütüvvet geleneği, Selçuklularda Ahilik olarak devam etmiştir. Dinî nitelikli esnaf birliği olan Ahiliğin, her bir meslek dalına lonca denmiştir. (Fırıncılar Loncası, Kunduracılar Loncası gibi.) Lonca tarzı mesleki örgütlenme (Lonca Sistemi), Osmanlılarda da devam etmiştir.

TOPRAK YÖNETİMİ

Türk İslam devletlerinde ülke toprakları iki ana grupta toplanır: Miri topraklar ve mülk topraklar.

1. MİRİ TOPRAKLAR

a. Has Topraklar

– Hükümdar ve ailesine ait topraklardır.

– Bu topraklardan alınan vergiler doğrudan hükümdarın hazinesine aktarılırdı.

b. İkta Topraklar

– Askeri ve idari görev karşılığı verilen topraklardır.

– Bu topraklar, gelirlerine göre bölümlere ayrılıp maaş karşılığı devlet görevlilerine verilirdi. Bu toprakların işletim sistemine ise ikta (dirlik) sistemi denir.

– Hz. Ömer döneminden itibaren tüm Müslüman devletlerde uygulanan ikta sisteminin, Türk tarihinde düzenli olarak uygulanmaya başlaması ilk kez Nizamülmmülk'ün vezirliği döneminde Büyük Selçuklu Devleti'nde olmuştur.

– İkta sistemi, Osmanlı Devleti'nde hemen hemen aynı şekilde tımar (dirlik) sistemi adıyla uygulanmıştır.

– İkta sisteminde; hizmeti geçen bazı devlet görevlilerine maaşlarına karşılık belirli bir miktar toprak verilirdi. Bu kişiler, topraktan elde edilen gelirin bir kısmıyla kendi maaşlarını karşılar, bir kısmıyla da atlı asker (cebelu) beslerdi.

c. Vakıf Topraklar

– Sosyal amaçlı kurumların (medrese, darüşşifa, imarethane, cami vb.) giderleri için ayrılan topraklardır.

– Vakıf topraklar; alınamaz, satılamaz, kiraya verilemez ve miras bırakılamazdı.

2. MÜLK TOPRAKLARI

– Mülkiyeti şahıslara ait olan topraklar olup genellikle ev, bağ, bahçe gibi taşınmaz mallardan oluşurdu.

– Genellikle başarılı devlet adamlarına verilirdi.

– Mülk topraklar, öşrî ve haracî olmak üzere ikiye ayrılır. Müslümanlara ait topraklara öşrî, gayrimüslimlere ait topraklara ise haracî toprak denirdi.

– Mülk topraklar, alınabilir, satılabilir ve miras bırakılabilirdi. Devletin bu topraklara istediği zaman el koyma hakkı vardı. Buna müsadere denirdi. Müsadere uygulamasına, aşırı zenginleşmeleri önlemek ve devlet otoritesini korumak için başvurulurdu.

İkta sisteminin yararları şunlardır:

• Hazineden para ödemeden güçlü bir orduya sahip olunmuştur.

• Hazine giderleri azaltılmıştır.

• Taşranın güvenliği sağlanmıştır.

• Merkezî otorite güçlendirilmiştir.

• Üretimde süreklilik sağlanmıştır.

DİL VE EDEBİYAT

Türk - İslam devletlerinde genellikle; ordu ve yönetim dili Türkçe, eğitim dili Arapça, edebiyat dili Farsça idi. Halk ise hangi etnik kökendense o dili konuşurdu.

✓ Karahanlılar ve Karamanoğulları Beyliği’nde her alanda Türkçe kullanılmıştır.

✓ Gazneliler ve Büyük Selçuklularda, egemen oldukları bölgenin etkisiyle Türkçenin kullanımı diğer Türk - İslam devletlerine göre daha sınırlıdır. Özellikle Büyük Selçuklularda, Farsça her alanda etkili olmuştur.

Türk - İslam devletlerinde hangi dil konuşulursa konuşulsun ortak alfabe, Arap alfabesidir.

✓ Karahanlılar ilk dönemlerinde Uygur alfabesini kullandılarsa da Müslüman olduktan sonra Arap alfabesini de kullanmaya başlamışlardır.

Türk - İslam devletlerinde kişi isimleri olarak Türkçe isimler yanında; Karahanlılar ile beraber Arapça isimler, Selçukluların ilk dönemlerinde Musevî (Hazar kültürünün etkisiyle), daha sonraki dönemlerinde Farsça isimler (egemen oldukları coğrafyanın etkisiyle) de kullanılmıştır.

SANAT

Türk - İslam devletlerinde gelişen sanat dalları şunlardır:

ADI	ÖZELLİĞİ
Hat	Güzel yazı sanatı
Tezhip	Süsleme sanatı
Minyatür	Doğu resim sanatı
Çini	Toprak işleme sanatı
Dokumacılık	Dokuma sanatı
Oymacılık ve Kakmacılık	Ahşap ve taş işleme sanatı
Ebru	Su üzerine yapılan boyama sanatı
Mimari	Yapı sanatı

Oymacılık

Türk - İslam devletlerinde resim ve heykel sanatı gelişmemiştir.

Süslemelerde genellikle hayvan, bitki ve geometrik figürler kullanılmıştır.

Karahanlılarla başlayan Türk - İslam sanatını Gazneliler ve Selçuklular geliştirmiştir. İran ve Arap etkisiyle gelişen Selçuklu sanatını XII. ve XIV. yüzyıllarda Anadolu Beylikleri devralmış ve geliştirerek Osmanlı Devleti'ne miras olarak bırakmıştır.

✓ Türk sanatı Gazneliler döneminde Hint, Selçuklular döneminde ise İran ve Arap etkisinde kalmıştır.

Çini Sanatı

Türkler ele geçirdikleri topraklarda halkın ihtiyaçlarını giderici sosyal (imarethane, Darüşşifa), dini (medrese, cami, tekke, türbe) ve ticari (han, kervansaray, bedesten) amaçlı mimari eserler ortaya koymuştur. Bu eserlerin çoğunun yapımı, bakımı ve işletilmesi vakıflar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Yivli ve ince minare tipi, baklavalı, sütun başlığı, sivri kemer, pencerelerin katlar halinde sıralanması, dikdörtgen veya beş köşeli mihrap, kubbe ile duvarın bağlantısını sağlayan Türk üçgeni, Türk mimari sanatının yeni buluşlarıdır.

Selçukluların en önemli yapı tipi medreselerdir. Medreselerin en önemlisi Nizamülmülk'ün Bağdat'a yaptırdığı Nizamiye Medresesi'dir. Selçukluların İslam dünyasına getirdikleri yeni yapı şekillerinden birisi de şekil bakımından Türk çadırını andıran tuğladan yapılmış "kümbet" denilen türbelerdir.

Türk İslam mimari yapıları taş, ahşap ve çininin mükemmel uyumundan oluşmaktaydı. Mimari yapıların iç süslemelerinde bitki, harf ve geometrik figürler kullanılmıştır. Dış süslemelerinde ise bunlardan farklı olarak hayvan figürlerine de yer verilmiştir.

Tezhip Sanatı

Hat Sanatı

TÜRK – İSLAM DEVLETLERİNE AİT KAVRAMLAR

AHİLİK	Anadolu'da İslam inançları çerçevesinde oluşmuş esnaf yardımlaşma birliği	HUTBE	Minberde okunan dua
ALEMDAR	Bayrak ve sancaklardan sorumlu kişi	İKTA	Belirli ölçülerdeki bir arazinin hizmet karşılığı olarak bir kimseye verilmesi
BERAT	Bir haktan yararlanmak için devletçe verilen belge	KETHÜDA	Bir esnaf topluluğunu yöneten kişi, kahya
BİAT	Bir kimsenin devlet başkanlığını ya da hükümdarlığını tanımak	KÜMBET	Duvarları silindir ya da çokgen, çatısı konik ya da pramit şekilendeki anıt mezar
CAMEDAR	Hükümdarların giyim işleriyle ilgilenen kişi	LONCA	Küçük esnaf ve zanaatkarların kendi iş alanlarına göre aralarında kurdukları teşkilat ve birlik
CANDAR	Saray muhafızlarının başı	MELİK	Selçuklularda Sultan tarafından bir eyaleti veya bölgeyi yönetmekle görevlendirilen hanedan mensubu
CİHAT	Din uğrunda yapılan her türlü çalışma; din yolunda savaş	MEMLÜK	Köle, esir, kul, gulam
DERVİŞ	Bir tarikata girmiş, onun yasa ve törelerine bağlı kimse	MENŞUR	Padişah tarafından verilen bir unvanı gösteren bir ferman türü
FERMAN	Devlet başkanının verdiği, uyulması gerekli hükümleri taşıyan yazılı buyruk	MİNYATÜR	Çoğunlukla eski yazma kitaplarda görülen; ışık, gölge, hacim duygusu yansıtmayan küçük, renkli resim sanatı
FETRET	Taht kavgaları yüzünden ülkenin hükümdarsız kaldığı dönem	MİRLİVA	Türkiye Selçukluları Devleti'nde taşrada hükümdar adına siyasi otoriteyi temsil eden kişi
FETVA	Şeyhülislam (müftü) tarafından verilen şeri hüküm veya karar	MUHTESİP	Esnafı denetleyen, ticari hayatın işleyişini kontrol eden kişi
FÜTÜVVET	Gençlik, yiğitlik, cömertlik esasları üzerine kurulmuş teşkilat. Dini özellikli esnaf birliği	NAİB	Hükümdar veya kadı vekili
GULAM	Köle	PERVANE	Selçuklularda Büyük Divan'da hazırlanan berat ve menşurlara verilen ad
GEDİK	Esnafa zanaatlerini uygulayabilmeleri için verilen bir tür ayrıcalık	SUBAŞI	Ordu komutanı. Selçuklularda güvenliği sağlamakla görevli askeri vali
HANKÂH	Tekke, dergâh	ŞIHNE	Askeri vali
HACİP	Sultan ve divan üyeleri arasındaki randevuları düzenleyen ve yazışmaları yapan saray görevlisi, başkanlarına Has Hacip denir.	TARİKAT	Tasavvufta insanı Allah'a ulaştıran yol
HASSA	Padişaha özgü işler ve hizmetler	TASAVVUF	Dini daha çok ahlak yönüyle ele alarak benimseyen, sevgi ve gönüle ağırlık veren anlayış
HAYRAT	Halkın yararlanması için yapılan okul, çeşme, han gibi eserler	UC	Bazı Türk devletlerinde sınır ile sınır boylarındaki vilayetlere ve sancaklara verilen ad
HİLAT	Giysi, kaftan	UMERA	Emirler, yöneticil er

1 Aşağıdaki boşlukları, kutucuk içinde verilen kavramları kullanarak doldurunuz.

Kutadgu Bilig
Atabey
Karluklar
Kınık
Karahanlı
Talas, Haçlı
Katvan
XI.
Talas
Bilge Kül Kadir Han
İbn–i Sina
Melikşah
Büyük Selçuklu
Sultan
Kaşgarlı Mahmut

1. 751 yılında Çinliler ile Abbasiler arasında yapılan ……… Savaşı, Türklerin İslam dinine girişini hızlandırmıştır.
2. …………., İslamiyet'i kabul eden ilk Türk boyudur.
3. ………………………; Karahanlı Devleti'nin kurucusudur.
4. Nizamiye Medreseleri, ………………….. Devleti döneminde kurulmuştur.
5. Abbasi halifesi tarafından Gazneli Mahmut'a, İslamiyet'i geniş alanlara yaydığı için ………. unvanı verilmiştir.
6. Divan-ı Lügat-it Türk, ……………………… tarafından yazılmıştır.
7. Selçuklular, Oğuzların ……… boyundandır.
8. ………….. tarafından yazılan Kanun Fi't Tıp adlı eser uzun yıllar Avrupa'da ders kitabı olarak okutulmuştur.
9. Türk tarihinde ilk kez medreseler inşa eden ve burslu öğrencilik sistemini başlatan ………….. Devleti'dir.
10. Anadolu'nun İslamlaşması …… yüzyılda başlamıştır.
11. Büyük Selçuklu Devleti, 1141 yılında yapılan ……….. Savaşı ile yıkılış sürecine girmiştir.
12. Selçuklularda meliklerin eğitiminden sorumlu olan kişilere ……….. denilirdi.
13. Büyük Selçuklu Devleti en geniş sınırlarına ………….. döneminde ulaşmıştır.
14. ………………., Yusuf Has Hacip tarafından yazılan siyasetname / nasihatname türünde bir eserdir.
15. Doğu Uygarlığının kültürel değerlerinin Batı'ya geçmesinde ……… Savaşı ve ……… Seferlerinin önemli bir rolü olmuştur.

2 Aşağıda verilen eşleştirmeleri yapınız.

1.	Karahanlılarda kervansaraylara verilen isim	………
2.	Gaznelileri yıkılış sürecine sokan savaş	………
3.	Güzel yazı yazma sanatı	………
4.	Melik eğitmeni	………
5.	İlk Türk mutasavvıfı	………
6.	Gayrimüslimlerden savaşa gitmedikleri için alınan baş vergisi	………
7.	Aristo'dan sonra ikinci öğretmen olarak kabul edilen ve Muallim-i Sani unvanı verilen Türk-İslam bilgini	………
8.	Esnafı denetleyen, ticari hayatın işleyişini kontrol eden görevli	………
9.	Büyük Selçuklu döneminde yaşamış büyük İslam bilgini	………
10.	Anadolu'da İslam inançları çerçevesinde oluşmuş esnaf yardımlaşma birliği	………
11.	Belirli ölçülerdeki bir arazinin hizmet karşılığı olarak bir kimseye verilmesi	………
12.	Orta Asya'da İslamiyet'i kabul eden ilk Türk topluluğu	………
13.	Haşhaşilerin lideri	………
14.	Ordu komutanı	………
15.	Siyasetname adlı eseri yazan Büyük Selçuklu veziri	………

A.	Nizamülmülk
B.	İkta
C.	Ahilik
D.	Hat
E.	Cizye
F.	Ahmet Yesevi
G.	Farabi
H.	Ribat
İ.	Subaşı
J.	Atabey
K.	Dandanakan
L.	İmam–ı Gazali
M.	Karluklar
N.	Hasan Sabbah
O.	Muhtesip

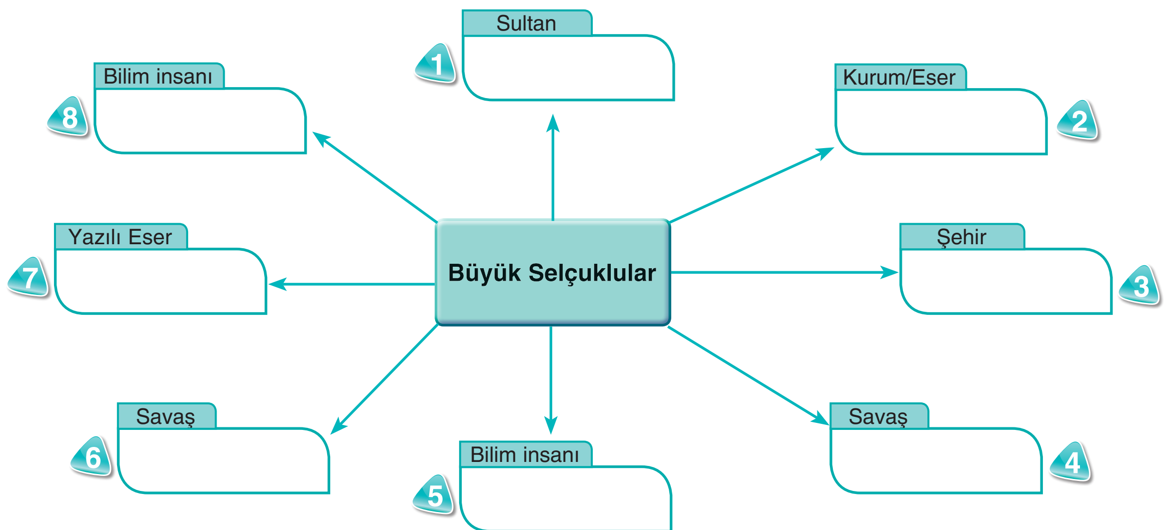

UYGULAMA ALANI

1 Aşağıdaki ifadeleri Doğru – Yanlış şeklinde eşleştiriniz.

	D	Y
1. Gazne Devleti'nin en önemli özelliği İslamiyet'i Hindistan'da yaymasıdır.		
2. Karahanlılar, hükümdarları Bilge Kül Kadir Han döneminde İslamiyet'i devletin resmî dini hâline getirmiştir.		
3. Celali Takvimi, Ömer Hayyam tarafından Sultan Melikşah adına hazırlanmıştır.		
4. Selçuklular, Fars kültürünün etkisinde kalmışlardır.		
5. Dandanakan Savaşı'ndan sonra Gazneliler yıkılış sürecine girmiştir.		
6. Batınî ayaklanmaları, Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılışında etkili olmuştur.		
7. Selçuklular, Oğuzların Kayı boyundandır.		
8. Hasan Sabbah tarafından kurulan Batınilik tarikatı, İslam dünyasına büyük zararlar vermiştir.		
9. Semerkant, Türk-İslam medeniyetinin en önemli şehirlerinden biridir.		
10. Divan-ı Lügat'it Türk, Yusuf Has Hacip'in eseridir.		
11. Maveraünnehir, Karahanlıların en önemli kültür havzasıdır.		
12. Tuğrul Bey döneminde Anadolu'ya ilk Selçuklu akınları başlamıştır.		
13. Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan'a Malazgirt Savaşı'nda kazandığı başarıdan dolayı Abbasi Halifesi tarafından "Ebu'l-Feth" lakabı verilmiştir.		
14. Sultan unvanını kullanan ilk Türk hükümdarı Tuğrul Bey'dir.		
15. Türk tarihinde Büyük Selçuklulara bağlı birçok Türk devleti kurulmuştur.		

2 Aşağıdaki kavramların içinden, uygun olanları seçerek ilgiliyi kutucuğa yazınız.

Katvan, Sıffin, Satuk Buğra, Rey, Endülüs, Dandanakan, Yunus Emre, İmam Gazali, Nizamiye, Mukaddime, Melik Şah, İbn-i Haldun, Ömer Hayyam, Endülüs, Siyasetname, Kösedağ.

1		Uygurların, Kırgızlar tarafından yıkılmasından sonra Karluk, Yağma ve Çiğil Türkleri tarafından kurulmuş Türk devleti
2		Türk-İslam medeniyetinin temellerinin atıldığı Seyhun ile Ceyhun nehirleri arasında kalan bölge
3		İslamiyet'in Hindistan'a yayılmasını sağlayan, Abbasi Halifelerini koruyan ve bu yüzden Abbasi Halifeleri tarafından kendisine sultan unvanı verilen ilk Türk hükümdarı
4		Selçuklu Devleti'ni tam bağımsız bir devlet haline getiren devlet adamı
5		Tuğrul Bey'in kardeşi olup Anadolu'ya yönelik ilk Selçuklu akınlarını başlatan devlet adamı
6		Malazgirt Savaşı'nı kazanarak Anadolu'nun kapılarını Türklere açan devlet adamı
7		Büyük Selçuklu Devleti'ni en geniş sınırlara ulaştıran devlet adamı
8		Büyük Selçuklu Devleti'nin ünlü veziri olup Siyasetname adlı eserin sahibi
9		Büyük Selçuklu Devleti'ni yıkılış sürecine sokan savaş
10		Kâşgarlı Mahmud tarafından Araplara Türkçeyi öğretmek ve Türkçenin Arapça kadar zengin bir dil olduğunu göstermek maksadıyla yazılan ilk Türk dili sözlüğü
11		XII. yüzyıl Türk şairlerinden Edib Ahmed Yüknekî'nin Uygur alfabesini kullanarak Doğu Türkçesiyle yazdığı ahlâk ve nasihata dair eser
12		Anadolu'da İslam inançları çerçevesinde oluşmuş esnaf yardımlaşma birliği
13		Çoğunlukla eski yazma kitaplarda görülen; ışık, gölge, hacim duygusu yansıtmayan küçük, renkli resim sanatı
14		Karahanlı tahtına geçince İslamiyet'i devletin resmi dini haline getiren ve İslamiyet'in Türkler arasında yayılmasını sağlayan Karahanlı hükümdarı
15		Batı Türkistan'da yaşamış ilk Türk mutasavvıfı
16		Matematik ve astronomi alanlarında önemli çalışmalarıyla tanınan; Sultan Melikşah adına Celali Takvimi adı verilen takvimi hazırlayan bilim insanı
17		Tıp, eczacılık, felsefe, alanlarındaki çalışmalarıyla ün kazanmış, yazdığı el Kanun fi't-tıb(Tıbbın Kanunu) adlı kitabı yüzyıllarca Avrupa'da ders kitabı olarak okutulmuş bilim insanı
18		Büyük Selçuklu Devleti'nde ülkenin çeşitli bölgelerine yönetici olarak gönderilen hükümdar çocuklarının (meliklerin) yanlarına verilen deneyimli hocalar
19		Selçukluların mensubu olduğu Oğuz boyu
20		Tarihte bir büyük Türk devletini (Gazne) yıkılırken başka bir büyük Türk devletinin (Büyük Selçuklu) kuruluş sürecini tamamlayan savaş

Aşağıdaki kavramlar arasından uygun olanları seçerek yukarıdaki boşluklara yazıp doğru eşleştirmeyi yapınız.

Dandanakan, Ahilik, Atabey, Gazneli Mahmut, Katvan, Tarikat, Tuğrul Bey, Satuk Buğra Han, Muaviye, Ömer Hayyam, Karahanlılar, Kınık, Tevaif-i Mülük, Maveraünnehir, Atabetü'l Hakayık, İbn-i Sina, Karahanlılar, Melik Şah, Divanü Lügatit Türk, Çağrı Bey, Alparslan, Nizamülmük, İmam Gazali, Minyatür, Ahmet Yesevi, Kayı, Pasinler, Biruni.

PEKİŞTİRME TESTİ 1

1. .... tarafından yazılan ...., Uygur alfabesiyle yazılmış Türklerin İslamî dönemdeki ilk edebi ürünüdür. Hükümdarlara öğüt veren ilk "Siyasetname" özelliği taşır.

Yukarıda boş bırakılan yerlere sırasıyla gelecek isimler, aşağıdaki seçeneklerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

A) Kaşgarlı Mahmut - Divan-ı Lügati't Türk
B) Yusuf Has Hacip - Kutadgu Bilig
C) Edip Ahmet - Atabet'ül Hakayık
D) Ahmet Yesevi - Divan-ı Hikmet
E) Nizamülmülk - Siyasetname

2. **Sebuk Tekin'in oğlu Sultan Mahmut'a nasihatlarını okuyan Kerem, aşağıdaki devletlerden hangisinin yönetim anlayışı hakkında bilgi sahibi olmuştur?**

A) Hazar Devleti
B) Karahanlı Devleti
C) Gazneliler Devleti
D) Büyük Selçuklu Devleti
E) Samanoğulları Devleti

3. **Büyük Selçuklu Devleti'nin güçlenmesine karşı ittifak yapan Türk devletleri aşağıdaki seçeneklerin hangisinde birlikte verilmiştir?**

A) Karahanlılar - Gazneliler
B) Tolunoğulları - Samanoğulları
C) İhşidler - Memlüklüler
D) Karahanlılar - Babürler
E) Gazneliler - Gurlular

4. **Büyük Selçukluların askeri ve siyasi yönden mücadele ettiği devletler arasında aşağıdakilerden hangisi yer almaz?**

A) Karahanlılar
B) Gazneliler
C) Karahitaylar
D) Bizans
E) Babürler

5. – Taht kavgaları
– Göçebe Oğuz İsyanları
– Moğol saldırıları
– Haçlı Seferleri

Yukarıdaki olayların tamamıyla baş etmek zorunda kalan Büyük Selçuklu hükümdarı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Tuğrul Bey
B) Alp Arslan
C) Melik Şah
D) Sultan Sencer
E) Çağrı Bey

6. "Oğuzlar ve Sultan Sencer" **başlıklı bir makale okuyan Büşra, Türk tarihinin hangi dönemi hakkında bilgi sahibi olmuştur?**

A) Gaznelilerin Kuruluş Dönemi
B) Gaznelilerin Yıkılış Dönemi
C) Büyük Selçukluların Kuruluş Dönemi
D) Büyük Selçukluların Yükselme Dönemi
E) Büyük Selçukluların Yıkılış Dönemi

7. Aşağıdakilerden hangisi Büyük Selçuklu Devleti'nin dağılmasıyla ortaya çıkan devlet veya atabeyliklerden biri değildir?

A) Musul Atabeyliği
B) Börililer
C) Zengiler
D) Samanoğulları
E) Horasan Selçukluları

8. Anadolu'nun nasıl Türkleşmeye ve İslamlaşmaya başladığını merak eden bir kişinin, Anadolu'nun hangi yüz yılına bir zaman yolculuğu yapması gerekir?

A) IX. B) X. C) XI. D) XIII. E) XVI.

9. Aşağıdakilerden hangisinin, "Asya'nın Kandilleri" adlı bir belgesel kuşağının bölümlerinden birisi olması beklenemez?

A) İbn-i Sina "Tıbbın Hükümdarı"
B) Abdülkadir El Meragi "Büyük Hoca"
C) İmam Buhari "Hadisçilerin Efendisi"
D) El Biruni "Evrensel Bir Deha"
E) İbn-i Haldun "Kendi Semasında Tek Yıldız"

10. Selçuklu ordu teşkilatını oluşturan aşağıdaki askeri birimlerden hangisinin tanımı karşısında yanlış yapılmıştır?

A) Gulaman-i Saray	Farklı milletlerden seçilip özel olarak yetiştirilen ücretli askerler olup doğrudan sultana bağlıdırlar.
B) Hassa Askerleri	Sultanın daveti üzerine Türkmenlerden savaş zamanında orduya katılan askerlerdir.
C) Eyalet Askerleri	Savaşlarda melik veya eyalet valilerinin komutasında orduya katılan askerlerdir.
D) Sipahiler	İkta sahibi olanların, ikta gelirleri karşılığı beslemek zorunda oldukları atlı askerlerdir.
E) Yardımcı Kuvvetler	Selçuklulara bağlı devlet ve beyliklerin savaş zamanında gönderdikleri askerlerdir.

11. Aşağıdaki İslam bilginlerinden hangisi fen bilimlerinden çok İslamî bilimler konusunda ün kazanmıştır?

A) Gazali
B) İbni Sina
C) İbnül Heysem
D) Harezmi
E) Biruni

PEKİŞTİRME TESTİ 2

1. Aşağıdaki hangi iki devlet İslam Devleti'nin siyasi koruyuculuğunu üstlenmiştir?

A) Gazneliler - Büyük Selçuklular

B) Moğollar - Harzemşahlar

C) Samanoğulları - Akşitler (İhşidiler)

D) Tolunoğulları - Karahanlılar

E) Harzemşahlar - Karamanoğulları

2. Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan, Anadolu'daki fetihlerden sonra Ermeni patriğinin başvurusu üzerine ibadethanelere konan vergileri kaldırmıştır.

Buna göre,

I. Türkler arasında Hristiyanlık yayılmıştır.

II. Selçuklular azınlıklara hoşgörülü davranmıştır.

III. Kiliseler arasındaki birlik bozulmuştur.

yargılarından hangilerine doğrudan ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) I ve III E) II ve III

3. Türklerin İslamiyet'e hizmetleri ilk defa hangi dönemde önem kazanmıştır?

A) Hz. Ömer B) Emeviler C) Abbasiler D) Hz. Osman E) Hz. Ali

4. Abbasi halifesi, kendisini Şii Büveyhoğullarının bakısından kurtarması nedeniyle Büyük Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'e siyasi yetkilerini devretmiş ve ona "Doğu'nun ve Batı'nın Sultanı" unvanını vermiştir.

Buna göre,

I. Türklerin İslam dünyasındaki önemi artmıştır.

II. Tuğrul Bey, siyasi yönden güçlenmiştir.

III. Halifelik, Türklere geçmiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) I, II ve III

5. Anadolu'ya ilk Türk akınları IV. yüzyılda Hunlar tarafından gerçekleştirilmiştir. VI. yüzyılda Sabarlar bu akınları devam ettirmiş, Büyük Selçuklular döneminde ise Türkler Anadolu'ya yerleşmeye başlamıştır.

Yukarıdaki bilgiye göre,

I. Anadolu'daki Türk nüfusu zaman içinde artmıştır.

II. Anadolu'nun etnik yapısı çeşitlenmiştir.

III. Anadolu'ya Türklerin yerleşimi uzun bir süreçte olmuştur.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız II B) I ve II C) I ve III D) II ve III E) I, II ve III

6. Kadîm dünyada sanat, saray ve servet sahipleri çevresinde gelişmiştir. Şehirleşme oranının ve şehir nüfuslarının günümüze göre çok daha düşük olduğu bu dönemde medeniyet, siyasi güç sahipleri ya da büyük tüccarların himayesinde toplanan âlim ve sanatkârlar tarafından geliştirilmiştir.

Bu çerçevede, himaye edilen âlim ve sanatkârlarla hamileri aşağıdaki seçeneklerin hangisinde yanlış eşleştirilmiştir?

A)	Gazneli Mahmut	Birunî
B)	Uluğ Kara Buğra Han	Yusuf Has Hacip
C)	Timur	Fahreddin Râzî
D)	Melik Şah	Ömer Hayyam
E)	Gazneli Mahmut	Firdevsi

7. Önceleri sınırlarda güvenliği sağlamak üzere yapılmış askerî nitelikli kurumlardı. Zamanla sosyal yaşamın bir parçası hâline geldiler. Benzer görev üstlenmiş olmaları nedeniyle kervansaray ve hankah ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Genellikle dört tarafı surlarla çevrili, içlerinde geniş bir avlusu bulunan; mescit, aşhane, yatakhane, hamam, şifahane, ayakkabıcı ve ahırlar gibi birçok hizmet bölümünden oluşan yapılardı. Bu yapılarda, eğitim görmek isteyen kimsesiz öğrenciler için okul ya da derslikler de bulunuyordu.

Türk tarihindeki bu yapılar hangi adla anılmıştır?

A) Külliye B) Ribat C) İmarethane
D) Zaviye E) Medrese

8. Aşağıdakilerden hangisi, Türklerin hayatına İslamiyet'i kabul ettikten sonra giren uygulamalar arasında gösterilemez?

A) İkta sistemi B) Medrese sistemi
C) Hicri takvim D) Kadılık teşkilatı
E) Veraset sistemi

9.
- 11. yüzyılda Yusuf Has Hacib tarafından Mesnevi tarzında ve Hakaniye lehçesi ile yazılmış siyasetname türünün ilk örneklerinden biridir.
- Edip Ahmet Yükneki'nin 12. yüzyılda, "Gerçeklerin Eşiği" adıyla hadis ve Arapça beyitlere dayanarak yazdığı ahlak kitabıdır.
- Oğuz hikâyelerinden oluşan ve destandan halk hikâyeciliğine geçiş döneminin ilk ürünü olan eserdir.
- Nizamülmülk tarafından kaleme alınmış, devlete ve hükmetmeye dair temel ilke ve düşüncelere yer verilen eserdir.

Yukarıda özellikleri verilen eserler arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

A) Divan-ı Lugati't Türk
B) Kutadgu Bilig
C) Atabet'ül Hakayık
D) Dede Korkut Hikâyeleri
E) Siyasetname

10. Karahanlılar ile ilgili olarak aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Konuştukları Türkçe lehçeye "Hakaniye" demişlerdir.
B) "Ribat" (Taşrabat) adı verilen kervansaraylar yapmışlardır.
C) Siyasi varlıklarını X. yüzyıla kadar sürdürmüşlerdir.
D) Semerkant, Buhara ve Kaşgar'ı önemli kültür merkezleri haline getirmişlerdir.
E) Uygur alfabesini kullanmışlardır.

PEKİŞTİRME TESTİ 3

1. **Büyük Selçuklular Döneminde yaşamış; edebiyat, matematik ve astronomi alanlarında, eserler vermiş ünlü bilim ve edebiyat adamı aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Farabi
B) Yusuf Has Hacip
C) Ömer Hayyam
D) Firdevsi
E) İmam-ı Gazali

2. 1074'te Ömer Hayyam'ın başkanlığındaki kurul Selçuklular döneminde bir takvim hazırlamıştır.

Bu takvim ve hazırlattıran hükümdar arasında bir eşleştirme yapılması durumunda aşağıdaki seçeneklerden hangisi doğru olur?

A) Celali - Melik Şah
B) Celali - Alp Arslan
C) Rumi - Tuğrul Bey
D) Rumi - Sultan Sencer
E) Hicri - Tuğrul Bey

3. **Orta Çağ'da Avrupa'da "şövalyelik", Araplarda "Feta/Fütüvvet", İranlılarda "Cevanmerd" olarak anılan kahraman ve ideal insan tipinin Türk kültüründeki karşılığı aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Müşir
B) Ahi
C) Abdal
D) Mürşid
E) Ata

4. **Aşağıdakilerden hangisine Büyük Selçuklu ordusunda rastlanmaz?**

A) Yeniçeriler
B) Eyalet Askerleri
C) Hassa Askerleri
D) Türkmen Kuvvetleri
E) Bağlı Beylik Askerleri

5. **Aşağıdakilerden hangisi, Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılmasında etkili olmamıştır?**

A) Atabey adı verilen yöneticilerin olumsuz çalışmaları
B) Hanedan üyeleri arasındaki taht kavgaları
C) Türkmenlerin yönetime karşı ayaklanmaları
D) Haşhaşilerin faaliyetleri
E) Bizans saldırıları

6. **Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle,**

I. hukuk kuralları,
II. sanat anlayışları,
III. savaşçı özellikleri

durumlarından hangilerinin belirgin bir değişikliğe uğradığı savunulabilir?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) I, II ve III

ÇAP

7. I. Gulam sistemini uygulama
II. Halifeden menşur alma
III. Özel mülkiyeti sınırlandırma

Yukarıdaki uygulamalardan hangilerinin, Türk - İslam devletlerinde hükümdarların, monarşik güçlerini pekiştirme amacına yönelik olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

8. **Anadolu'da kurulan ilk Türk Beyliklerinin ortak özelliği, aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Malazgirt Savaşı'ndan sonra kurulmaları
B) Büyük Selçukluların yıkılmasına ortam hazırlamaları
C) Trabzon Rum İmparatorluğu ile savaşmaları
D) Osmanlı Devleti tarafından yıkılmaları
E) Haçlılara karşı İslam dünyasını savunmaları

9. – Gazneliler döneminde yaşamıştır.
– Fizikte birçok maddenin özgül ağırlığını hesaplamıştır.
– Ekvator'un uzunluğunu 15 km yanılmayla hesaplamıştır.

Yukarıda özellikleri verilen Türk-İslam bilgini kimdir?

A) Biruni B) Harezmi C) Gazali
D) Ömer Hayyam E) Farabi

10. **Aşağıdaki bilim adamı ve düşünürlerden hangisinin özelliği karşısında doğru verilmemiştir?**

A) Gazali — İlahiyat, feslefe ve hukuk alanında çalışmalar yapmış olup, en önemli eseri İhyaul Ulumiddin'dir. Hüccat'ül İslam unvanıyla anılır.
B) Biruni — Matematik, fizik, astronomi ve coğrafya alanlarında çalışmalar yapan ünlü bir Türk bilginidir. Coğrafyanın bilim haline gelmesini sağlamıştır.
C) Harezmi — Moğollar döneminde yaşamış Moğol asıllı tarihçidir. Moğol fetihlerini anlattığı Camiü't Tevarih adlı eseri yazmıştır.
D) Cezeri — Haberleşme, kontrol, denge kurma ve ayarlama ilmi olan sibernetikin kurucusudur. Dişli çarklarla çalışan çeşitli makineler, su saatleri, mekanik müzik aletleri ve şifreli kilitler yapmıştır.
E) Farabi — Aristo'nun eserlerini büyük bir titizlikle incelediği için Avrupalılarca Aristo'dan sonra ikinci öğretmen olarak kabul edilmiş ve kendisine "muallim-i sani" unvanı verilmiştir. İlimlerin Sayımı adlı kitabı ile ilimleri ilk sınıflandıran kişi olmuş ve musiki aletlerinin yapılma ilkelerini ortaya koymuştur.

11. **Aşağıdakilerden hangisi, ikta sisteminin yararlarından değildir?**

A) Üretimin devamlılığının sağlanması
B) Devlet hazinesinden para çıkmadan asker beslenmesi
C) Devlet memurlarının giderlerinin karşılanması
D) Taşrada güvenliğin sağlanması
E) Sosyal kurumların ihtiyaçlarının karşılanması

PEKİŞTİRME TESTİ 4

1. **Aşağıdakilerden hangisi Türklerin katkıları ile İslam dininin yayıldığı bölgeler arasında gösterilemez?**

A) Hindistan B) Mısır C) Kafkaslar D) Balkanlar E) Orta Asya

2. Büyük Selçuklu Devleti'nde illere vali olarak gönderilen hanedan üyelerine "Melik" denirdi. Meliklerin eğitimiyle her konuda bilgili ve deneyimli olan, kendilerine ait özel kuvvetler i bulunan atabeyler ilgilenirdi.

Atabeylerin bu özelliğinin, merkezî otoritenin zayıfladığı durumlarda, aşağıdakilerden hangisine yol açtığı savunulabilir?

A) Bağımsız beyliklerin kurulmasına
B) Devletin içte ve dışta güçlenmesine
C) Ülke sınırlarının genişlemesine
D) Savaşlarda ele geçen ganimetlerin artmasına
E) Merkezî otoritenin güçlenmesine

3. Büyük Selçuklu Devleti'nde Türkçenin ihmal edilip sarayda ve medreselerde Arapça ile Farsçanın kullanılması Selçukluların, Gaznelilerin kültür geleneğine bağlı olmalarından ileri gelir. Bu gelenek, Anadolu Selçuklu Devleti'nde de sürmüştür.

Bu durumun, aşağıdakilerden hangisine yol açtığı söylenemez?

A) Arapça ve Farsçanın etkinliğinin artmasına
B) Türkçenin kullanım alanının daralmasına
C) Eğitim dilinin Arapça olmasına
D) Türkçe içindeki Arapça ve Farsça kelimelerin çoğalmasına
E) Türk devletleri içindeki Türk nüfusunun, zaman içinde azalmasına

4. Selçuklular, göçebe Türkmenleri yerleşik hayata geçirip "ikta" sistemini uygulamışlardır. Türkmenler kendilerine ikta olarak verilen yerlerde oturmuş ve topraktan elde ettikleri gelirleriyle geçinmişlerdir. Gerekli olduğunda da atlı asker olarak orduya katılmışlardır.

Bu uygulama ile,

I. toprak gelirlerini artırma,
II. devlet hazinesine yük olmadan güçlü bir ordu kurma,
III. toplumsal düzeni sağlama

amaçlarından hangilerine ulaşılmak istendiği savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) I, II ve III

ÇAP

5. **Resmi dil olarak Türkçeyi kullanan Karahanlılar, aşağıdaki alfabelerden hangisini kullanmıştır?**

A) Hakaniye B) Göktürk C) Uygur D) Soğd E) Arap

6. – İlk Türk medresesini açmışlardır.

– Arapça sözcüklerin karşılığının belirtildiği Türkçe bir sözlük oluşturmuşlardır.

– Eserlerinde Uygur Alfabesi ve Hakaniye lehçesini kullanmışlardır.

Yukarıda özellikleri verilen Türk devleti, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Hazarlar
B) Samanoğulları
C) Karahanlılar
D) Şam
E) Bağdat

7. I. Karahanlı hükümdarı Yusuf Kadir

II. Gazneli hükümdarı Mahmut

III. Büyük Selçuklu hükümdarı Tuğrul

Yukarıdaki Türk – İslam devlet yöneticilerinden hangileri, kendilerine Abbasi halifesi tarafından verilen sultan unvanını kullanmışlardır?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) II ve III
E) I, II ve III

8. Orta Asya'nın en teşkilatçı boylarından olan Oğuz Türkleri,

I. Fatımi,

II. Selçuklu,

III. Osmanlı

devletlerinden hangilerinin kuruluşunda etkili olmuştur?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) II ve III

9. Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey'e Abbasi halifesi tarafından "Doğunun ve Batının Hükümdarı" unvanının verilmesi, Tuğrul Bey ile ilgili aşağıdaki gelişmelerden hangisinin bir sonucudur?

A) Büveyhoğulları'nı ortadan kaldırması

B) Selçuklu Devleti'nin bağımsızlığını ilan etmesi

C) Bağdat'ı ele geçirmesi

D) Anadolu'ya yönelik akınları başlatması

E) Dandanakan Savaşı'nı kazanması

10. Türk – İslam devletleri sürekli iç karışıklıklar ve saltanat mücadeleleri ile karşı karşıya kaldıkları için, zaman içinde merkezî otoriteyi güçlendirme ve ülke bütünlüğünü sağlama çalışmalarına ağırlık vermişlerdir.

Aşağıdakilerden hangisinin bu çalışmalardan biri olduğu savunulabilir?

A) Fethedilen toprağın, fetheden komutana bırakılması

B) Ülkenin, hanedan üyelerinin ortak malı kabul edilmesi

C) Yabancı tüccarlara ayrıcalıklar tanınması

D) Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin vakıflar tarafından yürütülmesi

E) Melik, komutan ve atabeylerin yetkilerine sınırlamalar getirilmesi

PEKİŞTİRME TESTİ 5

1. I. Malazgirt Savaşı

   II. Dandanakan Savaşı

   III. Pasinler Savaşı

   Yukarıdaki savaşların kronolojik sıralaması hangi seçenekte doğru verilmiştir?

   A) I – II – III B) I – III – II C) II – I – III

   D) II – III – I E) III – II – I

2. **Yusuf Has Hacip'in Kutadgu Bilig'te; "O, beylerin eli demektir; onlar işlerini bu elle görürler. O, iyi olursa bey rahat olur. O, işine yürekten bağlanmalıdır. Aklı çok ve bilgisi deniz gibi derin ve geniş olmalı, kesinlikle dürüst olmalıdır." sözleriyle tarif ettiği yönetici aşağıdakilerden hangisidir?**

   A) Hacibül Hüccap B) Subaşı

   C) Vezir D) Atabey

   E) Kadı

3. Abbasi Devleti'nin siyasi gücünü kaybetmesi sonrasında, Mısır'da birçok Türk – İslam devleti egemenlik kurmuştur.

   Aşağıdakilerden hangisi bu devletlerden biri <u>değildir</u>?

   A) Memlükler B) Akşitler

   C) Harzemşahlar D) Eyyubiler

   E) Tolunoğulları

4. Türkler, İslamiyet'i benimsedikten kısa bir süre sonra bu dinin koruyuculuğunu üstlenmişlerdir.

   Aşağıdakilerden hangisinin bu duruma kanıt oluşturduğu <u>savunulamaz</u>?

   A) Gazneli Mahmut'un, Şii Büveyhoğulları'yla mücadele etmesi

   B) I. Kılıç Arslan'ın Haçlılarla savaşması

   C) Sultan Baybars'ın Hayfa, Yafa ve Antakya şehirlerindeki Haçlıları yenilgiye uğratması

   D) Memlüklerin Ayn-ı Calut Savaşı'nda Moğolları yenilgiye uğratması

   E) Büyük Selçukluların, Dandanakan Savaşı'nı kazanması

5. **Türk-İslam devletlerinin çoğunun önce zayıflamasına sonra da yıkılmasına neden olan <u>en önemli</u> etken aşağıdakilerden hangisidir?**

   A) Taht kavgaları

   B) Boy mücadeleleri

   C) Halk ayaklanmaları

   D) Bizans entrikaları

   E) Mezhep çatışmaları

6. Kitabın konusu, devlet idaresinin yollarını ve gidişini göstermektedir. Bunları bilmek, yurda ve halka mutluluk ve kutluluk getireceğinden dolayı ismi ile içeriği uyumludur. İslamiyet sonrası ilk siyasetname örneğidir.

Yukarıda özellikleri verilen eser, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kutadgu Bilig

B) Dede Korkut Hikâyeleri

C) Divan-ı Hikmet

D) Mesnevi

E) Seyahatname

7. **Aşağıdakilerden hangisi Haçlı Seferlerinin sonuçları arasında yer almaz?**

A) Avrupa'da yeni mezheplerin ortaya çıkması, mezhep savaşlarını başlattı.

B) Haçlılarla yapılan mücadeleler, İslam dünyasını Moğol saldırıları karşısında güçsüz bıraktı.

C) Akdeniz'de ticaret gelişti, bunun sonucu olarak Marsilya, Venedik ve Cenova limanları önem kazandı.

D) Papaların ve kralların seferlere mali destek sağlamak için İtalyan bankerlerine başvurmaları bankacılığı geliştirdi.

E) Köprü, kemer ve kervansaray yapım tekniklerini ile dokuma, cam ve deri işleme sanatı Avrupalılar tarafından öğrenildi.

8. I. Fars

II. Bizans

III. Arap

Yukarıdakilerden hangileri Selçuklu mimarisini etkilemiş uygarlıklardandır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

9. **Aşağıdaki yazar–eser–dönem eşleştirmesinden hangisi yanlıştır?**

	Yazar	Eser	Dönem
A)	Nizamülmülk	Siyasetname	Büyük Selçuklular
B)	Firdevsî	Şehname	Gazneliler
C)	Ömer Hayyam	Rubailer	Büyük Selçuklular
D)	Kaşgarlı Mahmut	Kutadgu Bilig	Karahanlılar
E)	Edip Ahmet	Atabetü'l-Hakayık	Karahanlılar

10. **Aşağıdakilerden hangisi Büyük Selçuklu Devleti'nin siyasi yapısı üzerindeki etkili olmuş kişilerden biri değildir?**

A) Çağrı Bey

B) Hasan Sabbah

C) Nizamülmülk

D) Sultan Sencer

E) Hacı Bayram-ı Velî

ÇAP

Devler gibi eserler bırakmak için, karıncalar gibi çalışmak lazım.
Necip Fazıl Kısakürek

ACEMİ 1

1. İslamiyet öncesi Türklerde il (devlet); belli bir toprağa sahip halkı ve töresi olan siyasi bir topluluktur. Bu topluluğun sosyal alt birimleri vardır.

Aşağıdakilerden hangisi bu alt birimlerden biri değildir?

A) Oğuş B) Boy C) Budun
D) Ongun E) Urug

2. Hz. Muhammed, Bedir Savaşı'nda esir düşen Mekkelilere, serbest kalabilmesi için Müslümanlara okuma yazma öğretmelerini şart koşmuştur.

Bu durum Hz. Muhammed'in,

I. ticaret,
II. maliye,
III. eğitim öğretim

alanlarından hangilerine önem verdiğinin göstergesidir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

3. Haçlı Seferleri sonunda derebeylerin ülkelerine dönememesi, feodalite rejimini zayıflatmıştır. Ülkelerine dönen derebeyler ise maddi güçleri kalmadığından topraklarını ve ordularını kaybetmiştir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Merkezi otoritenin güçlendiğine
B) Derebeylerin nüfuzlarını kaybettiğine
C) Zenginlik kaynaklarının el değiştirdiğine
D) Seferlerin Avrupa'daki siyasi yapıyı değiştirdiğine
E) Sınıfsal farklılıkların ortadan kalktığına

4. Magna Carta'ya göre kral, halktan keyfi vergi almayacak, yurttaşları haksız yere tutuklamayacak ve kimseye nedensiz olarak sürgün ve hapis cezası vermeyecekti.

Buna göre, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?

A) Kralların yetkileri sınırlanmıştır.
B) Kişi hak ve özgürlükleri artmıştır.
C) Demokratik yapı güçlenmiştir.
D) Devlet işleyişinde yasalar ön plana çıkmıştır.
E) Dinin, devlet yönetimindeki etkinliği azalmıştır.

5. **Haçlı Seferleri sonunda ortaya çıkan,**

I. kiliseye duyulan güvenin sarsılması,

II. Akdeniz limanlarının öneminin artması,

III. Avrupa'da kâğıt ve matbaanın kullanılmaya başlanması

gelişmelerinden hangilerinin, <u>doğrudan</u> Avrupa'nın düşünce hayatında değişikliklere neden olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) I ve III E) II ve III

6. Müslüman Araplar, fethettikleri ülkelerde Medine'deki Mescid-i Nebevi'yi örnek alarak camiler yaparlarken Suriyeli Müslümanlar, Roma ve Bizans'ın; Mısırlı Müslümalar ise eski Mısır sanatının etkisi altında kalarak camiler yapmışlardır.

Buna göre, İslam mimarisi için,

I. Özgün bir şekilde gelişmiştir.

II. Bir sentez sonucu oluşmuştur.

III. Çeşitli kültürlerin katkısı ile gelişmiştir.

yorumlarından hangileri yapılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) II ve III E) I, II ve III

7. **Türk – İslam devletlerinde aşağıdakilerden hangisi dini mimariye örnek gösterilebilir?**

A) Kümbet B) Saray C) Darüşşifa

D) Kervansaray E) Köprü

8. Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra, en büyük değişimlerden birini hukuk sistemlerinde yaşamışlardır. Töre terk edilmemekle beraber, şeri hukuk sistemi içinde varlığını sürdürmüştür.

Bu bilgiye göre,

I. Töre, Türklerin İslamiyet'ten önceki hukuk sistemidir.

II. Törenin, Türklerin yaşamındaki önemi sona ermiştir.

III. Türklerin, İslamiyet'i kabulüyle tüm kültürel özellikleri değişmiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) I ve III E) I, II ve III

9. Karahanlılar, resmi dil olarak Türkçe, yazı olarak Uygur alfabesini kullanmışlar; hakimiyet anlayışında ve askeri örgütlenmede İslamiyet öncesi Türk devletlerini örnek almışlardır.

Bu bilgiye dayanarak, Karahanlılarla ilgili olarak,

I. Türk diline önem vermişlerdir.

II. İslamiyet'in geniş alanlara yayılışını hızlandırmışlardır.

III. Türk geleneklerini sürdürmüşlerdir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) II ve III

Ya rüyalarınızı değiştirmeli ya da yeteneklerinizi artırmalısınız.
Jim Rohn

AMATÖR 1

1. **Kavimler Göçü'nün aşağıdaki sonuçlarından hangisi, Avrupa'nın siyasi yapısının değiştiğine kanıt gösterilebilir?**

A) Kilisenin baskısının artması
B) Feodalitenin güçlenmesi
C) Toplumsal sınıfların yaygınlaşması
D) Hristiyanlığın yayılması
E) Etnik yapının değişikliğe uğraması

2. I. Magna Carta'nın imzalanması
II. Yüzyıl Savaşları'nın yapılması
III. feodalitenin yıkılması

Yukarıdaki gelişmelerden hangilerinin, insan haklarına yönelik olumlu gelişmeleri hızlandırdığı söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

3. **Aşağıdakilerden hangisinin ilk Müslüman Türk devletlerinde görülmesi <u>beklenemez</u>?**

A) Fetihlerle sınırların genişlemesi
B) Parlamenter sisteme geçilmesi
C) Askeri yapının güçlendirilmesi
D) Ülkenin hanedana ait olması
E) Taht kavgalarının görülmesi

4. Hz. Muhammed Bedir Savaşı'nda elde edilen ganimetlerin beşte birini devlet hazinesine, beşte dördünü savaşa katılanlara dağıtmıştır.

Hz. Muhammed'in bu tutumunun,

I. savaşlara katılımın artması,
II. fetihlerin hızlanması,
III. İslam savaş hukukunun oluşması

gelişmelerinden hangilerine ortam hazırladığı söylenebilir?

A) Yalnız III B) I ve II C) I ve III
D) II ve III E) I, II ve III

5. Emeviler, Bizans İmparatorluğu'nun başkenti olan İstanbul'u kuşatmalarına rağmen alamamışlardır.

Bu durum, Emevilerle ilgili,

I. Fetih politikası izlemişlerdir.
II. Arap Yarımadası dışında da faaliyet göstermişlerdir.
III. Bizans'ın yıkılmasına neden olmuşlardır.

yorumlarından hangilerine kanıt gösterilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

ÇAP

6. Abbasi halifesi Memun, Yunanca kitaplar istemek için Bizans İmparatoru'na elçiler göndermiştir. Bu elçiler, Öklid'in de bir eserinin yer aldığı birçok kitap getirmiştir.

Bu durumun,

I. Abbasilerde tercüme çalışmalarının hızlanması,

II. eski Yunan kültürünün doğuya aktarılması,

III. İslam uygarlığının gelişmesi

gelişmelerinden hangilerine ortam hazırladığı savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

7. **Çinlilerle Müslüman Araplar arasında yapılan Talas Savaşı'nın,**

I. Türk – Arap yakınlaşmasının başlaması,

II. Müslüman Arapların Çinlilere karşı Türkleri desteklemesi,

III. Türklerin topluluklar halinde İslamiyet'i kabul etmesi

sonuçlarından hangilerinin, Türk - İslam tarihinin başlamasında etkili olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) II ve III E) I, II ve III

ÇAP

8. Büyük Selçuklu Devleti'nde, kılıç hakkı anlayışıyla fethedilen toprak, sultana bağlı olmak şartıyla fethedenin malı sayılmıştır.

Bu durumun,

I. yarı bağımsız beyliklerin kurulması,

II. bayındırlık işlerinin aksaması,

III. güçlü bir merkezî yönetimin kurulmasının zorlaşması,

IV. egemenlik sembolü olan hutbe okunmasında değişikliğe gidilmesi

gelişmelerinden hangilerine ortam hazırladığı söylenebilir?

A) I ve II B) I ve III C) I ve IV

D) II ve III E) III ve IV

9. Yerleşik hayatı benimsemiş topluluklar için temel sorun, tarım arazilerini yaşam alanları içindeki göçebelerden korumaktır.

Buna göre, Büyük Selçuklu sultanlarının Türkmen beylerine Anadolu'da beylikler kurdurtmalarındaki <u>öncelikli</u> amaç aşağıdakilerden hangisidir?

A) Tarımsal üretimi artırmak

B) Bizans şehirlerine akınlar düzenlemek

C) İslam dinini yaymak

D) Göçebe Türkmenlere yurt sağlamak

E) Göçebelerin savaşçı özelliklerinden yararlanmak

Hiçbir zafere çiçekli yollardan gidilmez.
La Fontaine

UZMAN 1

1. Orta Çağ'da Avrupa'da soylular, sahip oldukları geniş topraklarda, köle statüsündeki köylüleri çalıştırmışlardır.

Buna göre, Orta Çağ Avrupası ile ilgili,

I. Sınıflı toplum yapısı vardır.
II. Kilisenin ekonomik gücü sınırlıdır.
III. Burjuva sınıfı siyasi güce sahiptir.

yorumlarından hangileri yapılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve III E) I, II ve III

2. Emevi halifesi Hişam döneminde İslam orduları, Güney Fransa'ya kadar ilerleyerek Puvatya'da Charles Martel komutasındaki Hristiyan orduları ile savaşmıştır.

Bu durum, aşağıdaki yargılardan hangisine kanıt gösterilebilir?

A) İslam dünyasında siyasi birlik bozulmuştur.
B) Emeviler fetih politikası izlemiştir.
C) Hristiyanlar arasında mezhep birliği sağlanmıştır.
D) Fransa'da İslam uygarlığı kökleşmiştir.
E) Avrupa'da feodal düzen sona ermiştir.

3. XIV. ve XV. yüzyıllarda İngiltere ve Fransa'nın uzun yıllar savaşması,

I. sömürgeciliğin yaygınlaşması,
II. Türklerin Avrupa'da ilerlemesi,
III. kralların yetkilerinin azalması

gelişmelerinden hangilerine ortam hazırladığı söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) II ve III

4. Hz. Ömer döneminde İslam devletinin sınırlarının genişlemesi sonucunda ortaya çıkan, aşağıdaki gelişmelerden <u>öncelikle</u> hangisinin, etnik yapının değişmesi ile ilgili olduğu söylenebilir?

A) Ülkenin büyük illere ayrılmasının
B) Devletin imparatorluk özelliği kazanmasının
C) Askeri örgütlenmeye önem verilmesinin
D) Teşkilatlanma çalışmalarının hızlanmasının
E) Ganimet gelirlerinin artmasının

5. I. Orta Doğu'da feodal krallıkların kurulması
II. Kiliseye duyulan güvenin azalması
III. Mutlak krallıkların güçlenmeye başlaması

Yukarıdakilerden hangileri Haçlı Seferleri'nin <u>siyasi</u> sonuçları arasında yer alır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve III E) II ve III

ÇAP

6. Türk - İslam devletlerinde aşağıdaki idari görevler ile sorumlu oldukları alanlar eşleştirildiğinde, hangisinin yanlış olduğu söylenebilir?

A)	Muhtesip	Pazar yerlerini denetleme
B)	Pervaneci	Arazi defterlerini tutma ve iktaları düzenleme
C)	Naib	Hükümdarlara vekillik yapma
D)	Hacip	Devlet adamlarının hükümdarla görüşmesini sağlama
E)	Subaşı	Adalet işlerine bakma

7. Türk İslam devletlerinde hükümdarın erkek çocuğuna veya hanedan üyesi bir erkeğe illerin yönetimini üstlendiklerinde aşağıdaki unvanlardan hangisi verilirdi?

A) Hüdavendigâr
B) Danişmend
C) Pervaneci
D) Melik
E) Hacip

8. İlk Türk-İslam devletlerinde farklı etnik grupları bir arada tutmayı kolaylaştırmak için aşağıdakilerden hangisi yapılmamıştır?

A) Dini hoşgörünün gösterilmesi
B) Ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması
C) Fetih politikası izlenmesi
D) Sosyal ayrımcılıkların engellenmesi
E) İnanç ve dillerine saygılı olunması

9. İlk Müslüman Türk devletlerinde hükümdarın erkek çocuğuna, yetişmesi konusunda destek olan ve rehberlik yapan kişilere ne ad verilir?

A) Lala
B) Hacip
C) Müderris
D) Kadı
E) Atabey

10. Türk - İslam tarihi incelendiğinde XI. yüzyılda başlayan Anadolu'daki Türk egemenliğinin günümüze kadar devam ettiği; bu zaman aralığında bölgenin büyük bir süratle Türkleştiği ve İslamlaştığı görülmüştür.

Buna rağmen Anadolu'nun etnik ve kültürel çeşitliliğinin günümüze kadar sürmesinin temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Türk devletleri arasında egemenlik mücadelelerinin yaşanması
B) İdari ve askeri kadrolarda Müslümanlara yer verilmesi
C) Ermeni ve Rum Hristiyanlardan cizye vergisinin alınması
D) Adaletli ve hoşgörülü bir yönetim anlayışının benimsenmesi
E) I.Haçlı Seferi sonucunda Anadolu'nun bazı şehirlerinin kaybedilmesi

Profesyonel, içindeki amatör ruhu her zaman muhafaza eden ve ondan coşku ve heyecan duyan kişidir.

ŞAMPİYON 1

1. **Aşağıdakilerden hangisi Orta Çağ Avrupasında, Papa'nın Hristiyan bir ülkeyi halkı ile birlikte dinden çıkarma yetkisine verilen isimdir?**

A) Endüljans B) Aforoz C) Enterdi D) Engizisyon E) Efkaristiya

2. **Aşağıdakilerden hangisi Haçlı Seferlerinin nedenleri arasında yer almaz?**

A) Fransa'da ortaya çıkan Kluni tarikatının Hristiyanları Müslümanlara karşı kışkırtması

B) Avrupalıların Türkleri Anadolu, Suriye, Filistin ve Akdeniz'den uzaklaştırmak istemesi

C) Avrupalıların doğudan gelen ticaret yollarına hâkim olmak istemesi

D) Avrupa'da güçlü merkezi krallıkların kurulması

E) Papa ve din adamlarının nüfuzlarını artırmak istemesi

3. **Aşağıdakilerden hangisi, Dört Halife Dönemi'nin özelliklerinden biri değildir?**

A) Halifelerin bir tür seçimle işbaşına gelmesi

B) Arapça yazılı ilk paranın bastırılması

C) Kur'an ayetlerinin kitap haline getirilmesi

D) Arap Yarımadası dışında da fetihlerin yapılması

E) Yönetim birimlerinin başına valilerin atanması

4. I. Göktanrı inancıyla, İslamiyet'teki tevhit anlayışının benzer olması

II. Abbasilerin Arap olmayanlara hoşgörülü davranması

III. Emevi Devleti'nin mevali politikası uygulaması

Yukarıda verilenlerden hangileri Türklerin İslamiyet'e girişini kolaylaştıran etkenler arasında yer alır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) I ve III E) II ve III

5. Karahanlılar Türkçeyi resmi dil ilan etmişler, Gazneliler ise resmi dil olarak Arapça ve Farsçayı kullanmışlardır.

Bu iki Türk devletinin resmi dillerinde görülen farklılığın nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Gaznelilerin din anlayışı

B) Devletlerin kuruldukları coğrafi bölge

C) Devlet idarecilerinin ait oldukları etnik köken

D) Karahanlıların örgütlenme modeli

E) Türkçenin dil yapısı

ÇAP

6. Anadolu'ya yönelik XI. yüzyılda başlayan Türk akınları, XII. yüzyılda hızlanmış; XIII. yüzyılda ise Anadolu'daki Türk hakimiyeti kesinleşmiştir.

Aşağıdakilerden hangisi, bu durumun sonuçları arasında gösterilemez?

A) Bizans'ın Anadolu'daki egemenliğinin zayıflaması

B) Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması

C) Anadolu'da Türk beyliklerinin ve devletlerinin kurulması

D) Ön Asya'daki Türk hakimiyetinin zayıflaması

E) Haçlı Seferlerinin başlaması

7. Müslümanlarla gayrimüslimler arasında yapılan savaşlara "gaza" veya "cihat" denir.

Aşağıdaki savaşlardan hangisinin "gaza" niteliği taşıdığı söylenemez?

A) Pasinler
B) Malazgirt
C) Ecnadeyn
D) Kadiks
E) Dandanakan

8. **Büyük Selçuklu Devleti'nde Nizamiye Medreseleri,**

I. Batinilerin zararlı çalışmalarını önlemek,

II. Devlet memuru ve din adamı yetiştirmek,

III. Zanaatkar yetiştirmek

amaçlarından hangilerini gerçekleştirmek için eğitim vermiştir?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) II ve III
E) I, II ve III

9. **Hristiyanlık ilk defa aşağıdaki devletlerden hangisi tarafından resmî bir din olarak kabul edilmiştir?**

A) Pers
B) Roma
C) İskender
D) Mısır
E) Makedonya

10. **Aşağıdaki Haçlı Seferlerinden hangisi, Bizans İmparatorluğu'nun parçalanması ile sonuçlanmıştır?**

A) I. Haçlı Seferi

B) II. Haçlı Seferi

C) III. Haçlı Seferi

D) IV. Haçlı Seferi

E) V. Haçlı Seferi

11. **Aşağıdakilerden hangisi Orta Çağ'dan Yeni Çağ'a geçerken Avrupa'da meydana gelen gelişmelerden biri değildir?**

A) Derebeyliklerin zayıflayıp merkezî krallıkların güçlenmeye başlaması

B) Skolastik düşünce karşısında pozitif düşüncenin önem kazanması

C) Burjuva sınıfının hızla güç kaybetmeye başlaması

D) Kapalı tarım ekonomisi yerine ticaretin önem kazanması

E) Şövalyeliğe dayalı ordular yerine düzenli orduların kurulması

Rastgele bir doğruya ulaşmaktansa, yöntemli bir çabayla yanlışa ulaşmayı yeğlerim.
Descartes

ŞAMPİYON 2

1. **Aşağıdakilerden hangisi Dört Halife Dönemi'ne ait bir gelişme değildir?**

A) Sasanilerin ortadan kaldırılması
B) Kur'an-ı Kerim'in kitap haline getirilmesi
C) Arap Yarımadası'nın kontrol altına alınması
D) Devlet başkanlığının babadan oğula geçmesi
E) Bizans ile savaşların yapılması

2. İslamiyet öncesi Türk sözlü edebiyatının örnekleri; Türklerin hayat felsefelerini ve yaşayış tarzlarını anlatan "....................", ölülerinin ardından söylenen "...................." ; sürek avlarında, savaş ve akınlarda, şölen veya toy denilen ziyafetlerde söylenen "...................." olup bu türün en önemli örneklerini ise ".................." oluşturur.

Yukarıdaki paragrafta verilen boşluklara sırasıyla aşağıdaki kavramlardan hangileri gelmelidir?

A) Savlar-Sagular-Koşuklar-Destanlar
B) Sagular-Savlar-Destanlar-Koşuklar
C) Koşuklar-Sagular-Savlar-Destanlar
D) Destanlar-Koşuklar-Savlar-Sagular
E) Savlar-Sagular-Destanlar-Koşuklar

3. **Orta Asya Türk kavimlerini ilk kez bir araya toplayan devlet aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Hunlar
B) I. Göktürk
C) II. Göktürk
D) Uygurlar
E) Avarlar

4.

I. Sagu	Dinî matem törenlerinde, sevilen bir kimsenin ölümünden duyulan acının ifade edildiği ve ölen kişinin iyiliklerinin anlatıldığı şiir türü.
II. Esik Kurganı	Altın Adam zırhının bulunduğu Kazakistan'daki mezar.
III. Tuğ	İslamiyet öncesi Türk devlet ve topluluklarında bağımsızlık alameti olan ve bayrak yerine de kullanılan sembol.
IV. Şad	İslamiyet öncesi Türk devletlerinde, devlet yönetimi konusunda tecrübe kazanmak amacıyla bağlı boy ve oymakların başına gönderilen hakan çocuklarının aldığı unvan.
V. Avar	Diğer adı "Eftalitler" olan Türk devleti.

Yukarıdakilerden hangilerinin açıklaması karşısında doğru olarak verilmiştir?

A) I ve II
B) II ve III
C) IV ve V
D) I, III ve V
E) I, II, III ve IV

ÇAP

5. – Emevi ordularıyla mücadele etmişlerdir.
– Moğolların Türkleşmesini sağlamışlardır.
– Bizans ile diplomatik ilişkilerde bulunmuşlardır.
– İlk Türk devlet örgütlenmesini gerçekleştirmişlerdir.

Yukarıda verilen özelliklerle devletler eşleştirildiğinde, aşağıdaki devletlerden hangisi dışarıda kalır?

A) Göktürkler B) Türgişler C) Hunlar
D) Kıpçaklar E) Uygurlar

6. **Alper Tunga Destanı aşağıdaki devlerden hangisine aittir?**

A) Göktürkler B) Hunlar
C) Kumanlar D) Uygurlar
E) Sakalar

7. MS 10. yüzyılda Turfan'a gelen Çin elçisi Uygurlar hakkında "Onların devletinin içinde hiçbir fakir insan yoktur. Yiyeceği olmayanlara devlet hesabından yardım edilir. " demiştir.

Yalnız bu bilgiye göre Uygur Devleti için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Uygurların temel geçim kaynağı ticarettir.
B) Uygur Devleti, savaş ganimetlerini halkla paylaşmaktadır.
C) Uygur Devleti hoşgörülüdür.
D) Uygurlarda sosyal devlet anlayışı görülmektedir.
E) Uygurlar, İpek Yolu'nun zenginliğinden istifade etmektedirler.

8. **Türk - İslam tarihinde derin izler bırakan aşağıdaki savaşlardan hangisinin özelliği karşısında yanlış verilmiştir?**

A) Dandanakan — Selçuklularla Gazneliler arasında yapılmış olup tarihte bir büyük Türk devleti yıkılırken başka bir büyük Türk devleti kurulmuştur.

B) Pasinler — Büyük Selçuklu Devleti ile Bizans arasında yapılmış olup Anadolu'ya Türk akınları sıklaşmıştır.

C) Malazgirt — Büyük Selçuklu Devleti ile Bizans arasında yapılmış olup Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır.

D) Katvan — Büyük Selçuklu Devleti ile Karahitaylar arasında yapılmış olup Büyük Selçuklu Devleti yıkılış sürecine girmiştir.

E) Kösedağ — Büyük Selçuklu Devleti ile Karahanlılar arasında yapılmış olup, Karahanlılar yıkılış sürecine girmiştir.

ÇAP 9. **Aşağıdaki toprak çeşitlerinden hangisinin mülkiyeti devlete ait değildir?**

A) Miri B) İkta C) Mülk
D) Dirlik E) Has

ŞAMPİYON 3

1. "Türk tarihini bir bütün olarak incelemek imkansızdır." **görüşünü savunan bir tarihçinin temel dayanağı aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Göçebe yaşam sürmeleri

B) Kültürel etkileşim içinde olmaları

C) Çok fazla sayıda devlet kurmaları

D) Farklı alfabeler kullanmaları

E) Dünyanın çeşitli bölgelerine göç etmeleri

2. Orta Çağ Avrupası'nda "Güneşin altında bilinmeyen yeni bir şey yoktur." anlayışıyla hareket eden din adamlarının görüşleri geçerli olmuştur.

Bu durum,

I. araştırma ve tartışma,

II. kabullenme ve itaat etme,

III. düşünme ve açıklama

anlayışlarından hangilerini engellemiştir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) I, II ve III

3. İslamiyet öncesinde Türkler, ülkeyi yönetme yetkisinin Tanrı tarafından bir aileye verildiğine inanmışlardır. Kut yetkisi olarak anılan bu yetkiye sahip ailenin (hanedanın) tüm erkek üyeleri, kendilerini ülke yönetiminde hak sahibi olarak görmüşlerdir. Bundan dolayı, İslamiyet öncesi Türk devletlerinde Hakan dışındaki hanedan mensupları (şad) çeşitli bölgelere ve eyaletlere yönetici olarak atanmışlardır.

Buna göre İslamiyet öncesi Türk devletleriyle ilgili olarak,

I. Veraset sistemine uygun hareket edilmiştir.

II. Cihan hakimiyeti anlayışı uygulanmıştır.

III. Boyların yönetimdeki etkinliğine son verilmiştir.

yargılarından doğrudan hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

4. I. Budun

II. Yuğ

III. Otağ

Yukarıdakilerden hangileri eski Türklerin yaşadıkları çadır için kullandıkları kavramlardandır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) I, II ve III

5. Karahanlılar, en güçlü dönemlerini yaşadıkları Yusuf Kadir Han'ın ölümünün ardından doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Buna göre Türkler Müslüman olmalarına rağmen aşağıdaki alanların hangisinde Orta Asya Türk devletlerinin özelliklerini devam ettirmişlerdir?

A) Din B) Askeri C) Yönetim

D) Ekonomi E) Hukuk

6. I. Altınorda – Batı Türkistan

II. Akkoyunlular – Doğu Anadolu ve Azerbaycan

III. Safeviler – İran

Yukarıda verilen devlet-coğrafya eşleştirmelerinden hangileri doğrudur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) II ve III E) I,II ve III

7. Türk - İslam devletleriyle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

A) Müderris: İllerin valisi

B) Atabey: Şehzadelerin hocası

C) Kadı: Adli işleri yürüten kişi

D) Şer'î : Dine dayalı olma durumu

E) Öşür : Müslümanlardan alman 1/10 ürün vergisi

8. Cengiz Han'ın batıya doğru başlattığı Moğol akınlarının sonuçları arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

A) Türkmen boyları Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır.

B) Harezm halkı Kafkasya'ya ve Doğu Anadolu'ya çekilmiştir.

C) Avrupa, Moğol istilasıyla karşılaşmıştır.

D) Anadolu'ya pek çok Müslüman bilgin göç etmiştir.

E) Batı Türkistan ile Çin arasında ticaret gelişmiştir.

9. II. Göktürk Devleti ile ilgili olarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?

A) Çin egemenliği altında elli yıl yaşadıktan sonra Kutluk (İlteriş) Kağan'ın başkanlığında Doğu Göktürkler tarafından kurulmuştur.

B) Orhun-Selenga nehirleri arasında kalan bölgede kurulmuş olup, başkenti Karakurum'dur.

C) Kutluk Kağan döneminde dağınık hâldeki Türk boyları bir bayrak altında toplanarak siyasi birlik sağlanmıştır.

D) Bilge Kağan, Kültigin ve Tonyukuk yönetiminde büyük başarılar elde edilmiş, Çin vergiye bağlanmış ve İpek Yolu denetimi ele geçirilmiştir.

E) Avarlar tarafından siyasi varlıklarına son verilmiştir.

ÇIKMIŞ SORULAR

1. Asya Hun Devleti'nin dağılmasının ardından Hunlar, batıya doğru yayılmaya başlamış ve Karadeniz'in kuzeyinde bulunan Germen kavimlerini batıya doğru itmişlerdir. Kavimler Göçü adı verilen bu süreçte Hunlar Avrupa siyasetinde etkin hâle gelirken ikiye ayrılan Roma İmparatorluğu önemli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi Kavimler Göçü'nün sonuçlarından biri olarak <u>gösterilemez</u>?

A) Türk kültürü Avrupa'da yayılmıştır.

B) Avrupa'nın etnik yapısı değişmiştir.

C) Roma İmparatorluğu güç kaybetmeye başlamıştır.

D) Bilim ve teknikte önemli gelişmeler yaşanmıştır.

E) Avrupa'da siyasi dengeler değişmiştir.

2019 / TYT

2. Gazneli Mahmut, Abbasi halifesini Büveyhoğullarının baskısından kurtarmış ve bu hizmetine karşılık olarak Abbasi halifesinden Sultan unvanını almıştır.

Bu bilgiyle aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

A) Gazneli Mahmut'un İslam dünyasının önemli bir siyasi gücü olduğuna

B) Abbasi halifesinin siyasi yetkilerini Gazneli Mahmut'a bıraktığına

C) Türkler arasında İslamiyetin hızla yayıldığına

D) İslam dünyasında mezhep çatışmalarının son bulduğuna

E) Gazneli Mahmut'un İslam dünyasında siyasi birliği sağladığına

2019 / TYT

3. Birinci Göktürk Devleti Dönemi'nde Budizm'i kabul ederek bu dinin halk arasında yayılmasını sağlamaya çalıştığı için tepki çeken hükümdar aşağıdakilerden hangisidir?

A) Bumin Kağan
B) İstemi Yabgu
C) Tapo Kağan
D) Mukan Kağan
E) İşbara Kağan

2019 / AYT

4. Aşağıdakilerden hangisi İslam dünyasının ilk dönemlerinde siyasi ve dinî bölünmelere neden olan olaylardan biri <u>değildir</u>?

A) Cemel Vakası
B) Sıffin Savaşı
C) Mute Savaşı
D) Hakem Olayı
E) Kerbela Olayı

2019 / AYT

5. İslamiyet öncesi dönemde Orta Asya'da kurulan Türk devletleri hakkında bilgi almak isteyen bir araştırmacının, aşağıdakilerden hangisinin kaynaklarından faydalanması beklenir?

A) Babil
B) Mısır
C) Roma
D) Çin
E) Hitit

2019 / AYT

6. Karahanlılar düzenli bir posta teşkilatı kurmuş, kervansaraylar ve hastaneler inşa etmişlerdir. Bunların yanında Türk-İslam kültürüne ait yazılı eserler de ortaya koymuşlardır.

Bu bilgiye dayanarak Karahanlılar ile ilgili aşağıdakilerden hangisine <u>ulaşılamaz</u>?

A) Ticareti geliştirmek istediklerine

B) Haberleşmeye önem verdiklerine

C) Sosyal kurumlar oluşturduklarına

D) Türkçenin gelişimine katkı sağladıklarına

E) İnanç özgürlüğü sağladıklarına

2019 / AYT

ÇAP

7. Çin kaynaklarına göre Hunlarda Türk çocukları küçük yaştan itibaren koyunların üzerine binerek binicilik talimi yaparlar, biraz büyüyünce eline ok ve yay alarak kuş ve fareleri avlarlardı. Daha sonra da tilki ve tavşanları avlarlar, bu şekilde çok iyi bir atlı ve okçu olarak yetişirlerdi.

Buna göre Hunlarla ilgili olarak;

I. temel geçim kaynaklarının avcılık olduğu,

II. küçük yaşlardan itibaren savaş aletleri kullandıkları,

III. yaşam biçimlerinin askerî özelliklerini geliştirdiği

bilgilerinden hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

2017 / YGS

8. **Bilge Kağan'ın Kül Tigin Anıtı'na yazdırdığı aşağıdaki sözlerden hangisi, Göktürk Devleti'nin sosyal devlet anlayışına sahip olduğuna örnek olarak gösterilebilir?**

A) Tanrı buyurduğu için kendim devletli olduğum için kağan oturdum.

B) Aç, fakir milleti hep toplattım. Fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım.

C) Çin milletinin sözü tatlı, ipek kumaşı yumuşak imiş. Bunlarla aldatıp uzak milleti hep yaklaştırırmış.

D) Üstte gök basmasa, altta yer delinmese, Türk milleti, ilini, töreni kim bozabilir.

E) Türk milletini hep toplayıp il tutacağını burada vurdum, dört taraftaki millete hep baş eğdirdim.

2017 / LYS

9. Tarih öğretmeni Yeşim Hanım öğrencilerinden, İlk Türk Devletleri'ndeki toplumsal yapının unsurlarını küçükten büyüğe doğru sıralamalarını istemiş; öğrenciler, şu cevapları vermiştir:

Onur:	oguş - urug - boy - bodun
Meltem:	oguş - boy - urug - bodun
Ramazan:	bodun - boy - urug - oguş
İrem:	oguş - urug - bodun - boy
Ahmet:	urug - oguş - boy - budun

Bu öğrencilerden hangisi doğru cevabı vermiştir?

A) Onur B) Meltem C) Ramazan

D) İrem E) Ahmet

2017 / LYS

10. Abbasiler, Emevilerin aksine Türklere ve Arap olmayan Müslümanlara karşı iyi davrandı. Bu sayede Abbasiler Dönemi'nde Türklerin İslamiyet'e geçişi hızlandı. Özellikle Mutasım Dönemi'nde Türkleri önemli devlet makamlarına ve ordu komutanlıklarına getirdiler. Ayrıca Bizans sınırına yakın kurdukları şehirlere Türkleri yerleştirerek ülkelerini Bizans saldırılarına karşı güvence altına aldılar.

Bu göre Abbasi Devleti ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Bizans topraklarının büyük kısımını fethettiklerine

B) Türklerin askerî yeteneklerinden yararlandıklarına

C) İdari hizmetlerde farklı unsurlardan faydalandıklarına

D) Arap milliyetçiliği yapmadıklarına

E) Bizans ile sınırında anlaşmazlıklar yaşandığına

2017 / YGS

11. İslamiyet öncesi dönemde Arabistan Yarımadası'nda bulunan yerleşik ve bedevi kabileler arasında süre gelen savaşlar, toplumsal barışa ve siyasi birliğe önemli ölçüde zarar vermekteydi. Buna karşın, sürekli savaş hâlinin devamı mümkün olmadığından belirli dönemlerde savaşlara ara verilir ve çeşitli panayırlar kurulurdu. Bu panayırlarda ticari ve toplumsal hayatın devamı için etkinlikler gerçekleştirilir, zaruri ihtiyaçlar giderilir, çeşitli eğlenceler ve yarışmalar düzenlenirdi. Arapların birbirleriyle savaşmadıkları dört aydan oluşan Haram Aylar'da düzenlenen bu panayırlarda, Kabe'de bulunan putlar da ziyaret edilirdi.

Bu ayların Arabistan halkı için taşıdığı önem konusunda aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Toplumsal etkileşime hizmet ettiği

B) Kutsal dönem kavramının gelişmesine katkı sağladığı

C) Ticari hayatın gelişiminde rol oynadığı

D) Geçici barış ortamının sağlanmasına imkân verdiği

E) Toplumda inanç birliğini oluşturduğu

2017 / LYS

12. XIII. yüzyılda Moğol istilasından kaçıp Alaeddin Keykubad'a sığınan Necmeddin Razi; "Müslümanlar emniyet, asayiş ve rahatı Selçuklu hanedanının mübarek çetri gölgesinde buldular. Bu dindar padişahlar zamanında yapılan medreseler, camiler, köprüler ve diğer hayır müesseseleri hiçbir devirde yapılmamış; âlimlere ve halka gösterilen şefkat ve merhamet, girişilen gazalar ve kazanılan zaferler hiçbir zamanda vuku bulmamıştır." demiştir.

Buna göre Türkiye Selçuklu Devleti ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) İmar çalışmalarına önem verdiklerine

B) Vakıf kurma geleneğini başlattıklarına

C) Güçlü bir ordularının olduğuna

D) Bilim adamlarını himaye ettiklerine

E) Güçlü bir sosyal ve kültürel yapı oluşturduklarına

2017 / YGS

13. Büyük Selçuklu Devleti'ne adını veren Selçuk Bey, oğullarından bazılarına Mikail, Yusuf, Musa, Yunus gibi isimler koymuştur. Devlet kurulmadan önce Selçuklu sülalesi ve etrafındaki bazı boyların Hazarlara tabi olduğu da bilinmektedir. Bu bilgilere dayalı olarak Selçuklu sülalesinin İslamiyet'in kabulünden önceki dinî vaziyeti hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür.

Bu bilgilere göre, Selçuklu sülalesinin İslamiyet'i kabulünden önce benimsemiş olabileceği düşünülen inanç sisteminin aşağıdakilerden hangisi olduğu söylenebilir?

A) Hristiyanlık B) Musevilik C) Budizm

D) Maniheizm E) Zerdüştlük

2017 / LYS

14. Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı Alaeddin Keykubad Dönemi'nde bugünkü Alanya fethedilip, önemli bir liman şehri hâline getirilmişti. Ayrıca Kırım'daki Suğdak da bu dönemde ele geçirilmişti. Eyyubiler ve Moğollar ile barış girişimlerine önem verilmişti. Harap durumda olan eski kaleler tahkim edilmiş, Doğu Anadolu'daki Harzemli beyler Selçuklu hizmetine alınmıştı.

Bu bilgiden hareketle Alaeddin Keykubad Dönemi ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Doğu ve güney sınırlarının güvenliği sağlanmaya çalışılmıştır.

B) Deniz ticaretinin geliştirilmesine önem verilmiştir.

C) Karadeniz Türk gölü hâline getirilmiştir.

D) Moğol saldırılarına karşı tedbir alınmıştır.

E) Denizlerdeki askerî güç artmıştır.

2017 / LYS

15. İslamiyet öncesi dönemde Türklerin astronomi alanıyla ilgilendiklerine;

I. On İki Hayvanlı Türk Takvimi'ni hazırlayıp kullanmaları,

II. modern matbaaya kaynaklık edecek baskı sistemine sahip olmaları,

III. kişisel süs eşyaları üzerine hayvan figürleri işlemeleri

faaliyetlerinden hangileri örnek olarak gösterilebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) I ve III E) II ve III

2017 / LYS

16. Yusuf Has Hacip 1070 yılında Kara Buğra Han'a takdim ettiği Kutadgu Bilig adlı eserinde, birbiriyle iç içe olan birey, toplum ve devlet hayatının en iyi şekilde nasıl düzenlenmesi gerektiği; bu düzenin sağlanması için gerekli olan bilgi, düşünce, anlayış ve erdemlerin neler olduğu; bunların hangi yollarla elde edilebileceği ve bunlardan nasıl faydalanılacağı konularını işlemiştir.

Buna göre, Kutadgu Bilig'in aşağıdaki türlerden hangisine ait bir eser olduğu söylenebilir?

A) Siyasetname B) Vekayiname

C) Menakıpname D) Seyahatname

E) Gazavatname

2017 / LYS

17. Mısır, Abbasiler Dönemi'nde merkezden atanan valilerce yönetiliyordu. Halifelerin otoritesi zayıfladığı ve Abbasiler'in parçalanma sürecine girdiği sırada Mısır'da vali olan Türk kökenli Ahmet, 868 yılında burada devletini kurdu. Daha sonra Mısır'da yine bir Abbasi valisi olan Muhammet tarafından ikinci Türk devleti 935 yılında kuruldu.

Sözü edilen bu devletler, sırasıyla aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?

A) Tolunoğulları - Memlükler

B) İhşidiler - Tolunoğulları

C) Memlükler - İhşidiler

D) Tolunoğulları - İhşidiler

E) İhşidiler - Memlükler

2017 / LYS

18. Orhun Abidelerinde, "İnsanoğulları üzerine ecdadım Bumin Kağan, İstemi Yabgu ile tahta oturmuş; Türk milletinin ülkesini, töresini idare ve tanzim edivermiş… Asker sevk edip dört taraftaki kavmi hep itaat altına almış, hep muti kılmış." ifadeleri yer almaktadır.

Buna göre kağanla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Devleti töre kurallarıyla idare ettiğine

B) Yönetimde tek söz sahibi olduğuna

C) Teşkilatçı bir yapıya sahip olduğuna

D) Egemenliğini geniş alanlara yaydığına

E) Askerî gücünü etkin olarak kullandığına

2016 / YGS

19. İlk Türk devletlerinde toy adı verilen meclislerde; devlet meseleleri görüşülür, dinî tören, yarışma ve çeşitli eğlenceler yapılır, toyların sonlarında da halkın katıldığı şölenler, ziyafetler düzenlenirdi.

Buna göre toylarla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Boylar arasında kaynaşmanın amaçlandığına

B) Sosyal ve kültürel konuların karara bağlandığına

C) Hükümdar kararlarının bağlayıcı olduğuna

D) Devletin üst düzey yöneticilerinin de katıldığına

E) İnanç sistemlerini olumlu etkilediğine

2016 / LYS

20. Aşağıdakilerden hangisi döneminde Müslümanlar, İspanya üzerinden Avrupa'ya girmişlerdir?

A) Hz. Muhammed B) Dört Halife

C) Emevîler D) Abbasîler

E) Fatımîler

2016 / LYS

21. İlk Türk Devletleri konusunun işlendiği derste Erhan Öğretmen öğrencilerine şu bilgileri vermiştir:

- Kırgızların saldırısı üzerine Ötüken'i terk edip güneye göçtüler.
- Bögü Kağan Dönemi'nde Maniheizm dinini kabul ettiler.
- Matbaanın Avrupa'ya gidişinde rol oynadılar.

Buna göre Erhan Öğretmen, öğrencilerine aşağıdaki Türk devletlerinin hangisi hakkında bilgi vermiştir?

A) Uygurlar
B) Göktürkler
C) Kumanlar
D) Karahitaylar
E) Hazarlar

2016 / LYS

22. Emevîler Dönemi'nde, Arap millîyetçiliği politikası izlenmiş ve ayrıca babadan oğula geçen bir saltanat sistemi uygulanmıştır.

Bu uygulamaların Dört Halife Dönemi'ndeki,

I. Bütün Müslümanlar eşittir.
II. Vilayetleri, merkezden atanan valiler yönetir.
III. Halifeler seçim yoluyla belirlenir.

durumlarından hangileriyle <u>çeliştiği</u> söylenebilir?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve III
E) II ve III

2016 / YGS

23. Aşağıdakilerden hangisi, görüş ve düşünceleriyle Avrupalıları uzun süre etkilemiş bir Müslüman filozoftur?

A) İbn Rüşd
B) Fuzuli
C) Baki
D) Levni
E) Nefi

2016 / LYS

24. Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan, hayatının son yıllarında ülkesini on bir oğlu arasında paylaştırmıştır.

Bu durumun, aşağıdakilerden hangisinin bir göstergesi olduğu savunulabilir?

A) Şehzadelerin atabeyler tarafından eğitildiğinin
B) Yönetme yetkisinin Tanrı tarafından verildiğinin
C) Devletin ekonomik gücünün arttığının
D) Ülkede farklı din ve mezheplerin bir arada yaşadığının
E) Devletin, hanedanın ortak malı olduğunun

2016 / YGS

25. Anadolu Beylikleri Dönemi'nde, İtalyan devletleri ile yapılan ticarette Bizans ve İtalyan paralarının ve ölçü birimlerinin kullanıldığı görülmektedir.

Bu durumun, aşağıdakilerden hangisinin bir sonucu olduğu savunulabilir?

A) Paranın Türk-İslam devletlerinde bağımsızlık sembolü olmasının
B) Anadolu Beylikleri Dönemi'nde aynı para biriminin kullanılmasının
C) Anadolu'nun önemli bir ticaret merkezi olmasının
D) Anadolu Beyliklerinde ölçü birliği bulunmasının
E) Anadolu Beyliklerinin, ticaret açığını kapatmaya çalışmasının

2016 / LYS

26. Anadolu Selçuklularında Divan-ı Saltanata bağlı olarak çalışan divanlardan biri olan Divan-ı İnşanın görevi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Devletin mali işleriyle ilgilenmek
B) Hukuk ve askerlik dışında devlete dair tüm işleri teftiş etmek
C) Ülke topraklarının kayıtlarını tutarak has ve iktalara ait kararları düzenlemek
D) Devletin iç ve dış yazışmalarını yapmak
E) Ordunun ihtiyacını karşılamak

2016 / LYS

ÇAP

27. Büyük Selçuklu Devleti'yle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Devleti yönetme konusunda eski Türk hâkimiyet telakkisi (anlayışı) geçerlidir.

B) Nişabur, Rey, İsfahan ve Merv şehirlerini, yönetim merkezi olarak kullanmışlardır.

C) Orta Asya'da kurulan en büyük Türk-İslam devletidir.

D) İkta sistemini geliştirerek kendilerinden sonraki Türk devletlerine örnek olmuşlardır.

E) Anadolu'nun Türkleşmesi ve Müslümanlaşmasında rol oynamışlardır.

2016 / LYS

28. Tarih öğretmeni tarafından "Hindistan'da Türk-İslam Etkisi" konulu bir çalışma yapması istenilen öğrencinin, araştırma sürecinde, aşağıdaki Türk-İslam devletlerinden hangileriyle karşılaşması beklenebilir?

A) İhşidler – Büveyhiler

B) Karahanlılar – Gazneliler

C) Memlükler – Eyyubiler

D) Selçuklular – Fatımiler

E) Gazneliler – Babürlüler

2015 / LYS

29. Savaşlar, devletlerin kuruluşunda etkili olabildiği gibi bazen de yıkılmalarında veya güçlerini kaybetmelerinde etkili olmuştur.

Buna göre,

I. Katvan,

II. Yassıçemen,

III. Otlukbeli,

IV. Kösedağ,

V. Dandanakan

savaşlarından hangileri, Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu Devletlerini yıkılışa sürüklemiştir?

A) I ve IV B) I ve V C) II ve III

D) III ve V E) IV ve V

2015 / LYS

30. Nizamülmülk, "Cenabıhak her dönemde insanlardan birini seçer ve onu hükümdarlık vasıflarıyla donatır." demiştir.

Nizamülmülk'ün bu ifadesi, aşağıdaki Orta Asya Türk devlet geleneğindeki kavramlardan hangisinin Selçuklularda da görüldüğünün bir kanıtıdır?

A) Orun B) Kut C) Kengeç

D) İlig E) Ülüş

2015 / LYS

31. Mevlâna Celaleddin-i Rumi, aşağıdaki Türk devletlerinden hangisi döneminin ünlü düşünürlerinden biridir?

A) Büyük Selçuklu B) Anadolu Selçuklu

C) Osmanlı D) Harzemşah

E) Karahanlı

2015 / LYS

32. Aşağıdakilerden hangisi Karahanlılar ve Göktürkler arasındaki ortak özellikler arasında gösterilemez?

A) Orta Asya'da kurulmuş olmaları

B) İkili yönetim anlayışını uygulamaları

C) İslamiyet'in Türkler arasında yayılmasını sağlamaları

D) Ülkenin, hanedanın ortak malı olduğu anlayışını benimsemeleri

E) Yaşadıkları dönemin Türk kültürünü yansıtan eserler vermeleri

2015 / LYS

33. I. İlk İslam parasının bastırılması

II. Sınırlarda avasım denilen bölge örgütlenmesinin gerçekleştirilmesi

III. İstanbul'un ilk defa Müslümanlar tarafından kuşatılması

Yukarıdaki olaylardan hangileri Abbasiler Dönemi'nde gerçekleştirilmiştir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) I ve III E) I, II ve III

2015 / LYS

34. I. Valiliklerin kurulması

II. Kur'an-ı Kerim'in çoğaltılması

III. Beytülmal'ın sistemleştirilmesi

Yukarıdaki gelişmelerden hangileri Hz. Ömer Dönemi'nde gerçekleşmemiştir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

2015 / YGS

35. Türklerde hayvancılığın gelişmesinde aşağıdakilerden hangisinin etkili olduğu savunulamaz?

A) Ulaşım ve taşımacılık

B) Yaşam tarzı

C) Din anlayışı

D) Coğrafi şartlar

E) Ticaret

2015 / YGS

36. Göktürk alfabesi, bazı değişiklerle Bulgarlar, Hazarlar ve Peçenekler tarafından kullanılmıştır.

Bu bilgiyle Göktürk alfabesi hakkında aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

A) Türklerin tamamının kullandığına

B) Avrupa içlerine kadar yayıldığına

C) Sogd kökenli olduğuna

D) Dini metinlerde kullanıldığına

E) Çin alfabesinden etkilendiğine

2015 / LYS

37. Aşağıdakilerden hangisi Karahanlılar ve Göktürkler arasındaki ortak özellikler arasında gösterilemez?

A) Orta Asya'da kurulmuş olmaları

B) İkili yönetim anlayışını uygulamaları

C) İslamiyet'in Türkler arasında yayılmasını sağlamaları

D) Ülkenin, hanedanın ortak malı olduğu anlayışını benimsemeleri

E) Yaşadıkları dönemin Türk kültürünü yansıtan eserler vermeleri

2015 / LYS

38. Aşağıdaki Türk devletlerinden hangisi; Çin, Hint ve İran kültürlerinin de etkisiyle İslamiyet öncesi Türk tarihinin kültürel etkinlikler ve gelişmeler yönünden en parlak dönemini oluşturur?

A) Göktürk B) Uygur C) Hun

D) Avar E) Hazar

2014 / LYS

39. "Türk milleti için gece uyumadım, gündüz oturmadım... Ondan sonra Tanrı irade ettiği ve lütfettiği için talih ve kısmetim olduğu için ölecek milleti diriltip kaldırdım, çıplak milleti giydirdim, fakir milleti zengin ettim, nüfusu az milleti çok ettim. Başka illi milletler, başka kağanlı milletler arasında onları pek üstün kıldım. Dört bucaktaki milletleri hep barışa mecbur ettim ve düşmanlıktan vazgeçirdim."

Orhun Yazıtlarında yer alan ve hakanın yaptığı işleri anlattığı bu metne göre, hakanla ilgili olarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?

A) Hesap verme zorunluluğu yoktur.

B) Kararlarıyla halkın geleceğini tayin etmiştir.

C) Pek çok yetkiyi kendinde toplamıştır.

D) Tanrı ona kut vermiştir.

E) Önemli görevlerinden biri halkın refahını sağlamak olmuştur.

2014 / YGS

40. Dört Halife Devri'nde Hz. Ebubekir'in ardından Hz. Ömer halife seçilmiştir. Bu dönemde Mısır, Suriye, Irak, İran ve Azerbaycan fethedilmiştir.

Yalnız bu bilgiye dayanarak

I. İslam Devleti'nde saltanat sistemine geçildiği,

II. İslam ordularının güçlü olduğu,

III. İslamiyetin yayıldığı

durumlarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız II B) I ve II C) I ve III

D) II ve III E) I, II ve III

2014 / YGS

İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI
İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU
TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI

AKTİF ÖĞRENME

A. Boşluk doldurma

1. Iskitler
2. Mete Han
3. bozkır
4. Hunlar
5. Kırgızlar
6. Karluklar
7. Uzlar
8. Türk
9. Emeviler
10. Avarlar
11. teşkilatçılık
12. kut
13. taht
14. göçebe
15. töre

B. Eşleştirme

1. C
2. M
3. E
4. H
5. D
6. A
7. İ
8. N
9. L
10. B
11. F
12. J
13. G
14. O
15. K

UYGULAMA ALANI

1. Doğru – Yanlış

1. D	2. D	3. Y	4. D
5. D	6. Y	7. Y	8. Y
9. D	10. D	11. D	12. D
13. D	14. D	15. Y	

2. Eşleştirme

1. Kurultay
2. Bilge Kağan
3. Orhun
4. Ötüken
5. Tonyukuk
6. Kürşat
7. Töte
8. Ergenekon Destanı

CAP

CEVAP ANAHTARI

PISA

1. Teoman
2. Kut
3. Mete
4. Attila
5. Şaman (Kam)
6. Avarlar
7. Bumin Kağan
8. Mukan Kağan
9. Kurultay
10. Kürşad
11. Kutluk Kağan
12. Ötüken
13. Bilge Kağan
14. Oğuzlar
15. Tonyukuk
16. Türgişler
17. Bögü Kağan
18. Bayan Han
19. Boris Han
20. Almış Han

PEKİŞTİRME TESTİ – 1

1. E	2. D	3. D	4. A	5. E	6. A	7. E	8. A
9. C	10. C	11. A					

PEKİŞTİRME TESTİ – 2

1. D	2. C	3. B	4. D	5. B	6. C	7. E	8. E
9. D	10. E						

PEKİŞTİRME TESTİ – 3

1. C	2. E	3. A	4. C	5. E	6. D	7. B	8. D
9. A	10. C						

PEKİŞTİRME TESTİ – 4

1. B	2. B	3. A	4. A	5. D	6. E	7. B	8. C
9. E	10. E	11. B	12. E				

PEKİŞTİRME TESTİ – 5

1. A	2. A	3. C	4. A	5. B	6. E	7. A	8. D
9. E	10. B	11. B	12. C	13. E	14. E	15.C	16.C

İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU

AKTİF ÖĞRENME

A. Boşluk doldurma

1. Kervan ticareti	9. Türkler
2. Muhammed-ül Emin	10. Cemel (Deve)
3. ukaz	11. Hakem
4. hicret	12. Kadiks
5. Yahudiler	13. Gaza ve cihat
6. Hendek	14. Halife
7. Hudeybiye Anlaşması	15. Bedir
8. Ridde	

B. Eşleştirme

1. F	9. N
2. M	10. L
3. C	11. E
4. G	12. B
5. A	13. K
6. İ	14. J
7. H	15. O
8. D	

UYGULAMA ALANI

1. Doğru – Yanlış

1. D	2. D	3. Y	4. D
5. D	6. Y	7. Y	8. D
9. D	10. D	11. D	12. Y
13. D	14. Y	15. D	

2. Eşleştirme

1. Amine	5. Uhud
2. Miraç	6. Hira
3. Hudeybiye	7. Ashab-ı Suffa
4. Sahabe	8. Bedir

PISA

1. Avasım	12. Gaza
2. Bedevi	13. İcma
3. Hz. Ebu Bekir	14. Farabi
4. Beyt'ül Hikme	15. Melek
5. Hz. Ömer	16. Mevali
6. Beyt'ül Mal	17. İmam Gazali
7. Ashab-ı Suffa	18. Münafık
8. Bedir Savaşı	19. Müşrik
9. Muaviye	20. Şuubiye
10. Ensar	21. Tasavvuf
11. Cemel Olayı	22. Tevaif-i Mülük

PEKİŞTİRME TESTİ – 1

1. B	2. A	3. B	4. B	5. E	6. A	7. A	8. C
9. C	10. E						

PEKİŞTİRME TESTİ – 2

1. E	2. C	3. A	4. E	5. A	6. C	7. B	8. A
9. E	10. A	11. E					

PEKİŞTİRME TESTİ – 3

1. C	2. D	3. C	4. E	5. C	6. B	7. E	8. C
9. A	10. D	11. D					

PEKİŞTİRME TESTİ – 4

1. B	2. E	3. A	4. E	5. D	6. A	7. C	8. D
9. B	10. B	11. C	12. B				

PEKİŞTİRME TESTİ – 5

1. E	2. E	3. E	4. B	5. D	6. B	7. E	8. B
9. A	10. D						

TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

AKTİF ÖĞRENME

A. Boşluk doldurma

1. Talas	9. Karahanlı
2. Karluklar	10. XI.
3. Bilge Kül Kadir Han	11. Katvan
4. Büyük Selçuklu	12. Atabey
5. Sultan	13. Melikşah
6. Kaşgarlı Mahmud	14. Kutadgu Bilig
7. Kınık	15. Talas ve Haçlı
8. İbn–i Sina	

A. Eşleştirme

1. H	6. E	11. B
2. K	7. G	12. M
3. D	8. O	13. N
4. J	9. L	14. İ
5. F	10. C	15. A

UYGULAMA ALANI

1. Doğru – Yanlış

1. D	2. Y	3. D	4. D
5. D	6. D	7. Y	8. D
9. D	10. Y	11. D	12. D
13. D	14. Y	15. D	

2. Eşleştirme

1. Melik Şah	5. İmam Gazali
2. Nizamiye	6. Dandanakan
3. Rey	7. Siyasetname
4. Katvan	8. Ömer Hayyam

PISA

1. Karahanlılar	11. Ataebetü'l Hakayık
2. Maveraünnehir	12. Ahilik
3. Gazneli Mahmut	13. Minyatür
4. Tuğrul Bey	14. Satuk Buğra Han
5. Çağrı Bey	15. Ahmet Yesevi
6. Alparslan	16. Ömer Hayyam
7. Melik Şah	17. İbn-i Sina
8. Nizamülmülk	18. Atabey
9. Katvan	19. Kınık
10. Dîvânü Lügatit Türk	20. Dandanakan

PEKİŞTİRME TESTİ – 1

1. B	2. C	3. A	4. E	5. D	6. E	7. D	8. C
9. E	10. B	11. A					

PEKİŞTİRME TESTİ – 2

1. A	2. B	3. C	4. D	5. E	6. C	7. B	8. E
9. A	10. C						

PEKİŞTİRME TESTİ – 3

1. C	2. A	3. B	4. A	5. E	6. D	7. E	8. A
9. A	10. C	11. E					

PEKİŞTİRME TESTİ – 4

1. B	2. A	3. E	4. E	5. C	6. C	7. D	8. E
9. A	10. E						

PEKİŞTİRME TESTİ – 5

1. D	2. C	3. C	4. E	5. A	6. A	7. A	8. E
9. D	10. E						

ACEMİ – 1

1. D	2. C	3. E	4. E	5. D	6. D	7. A	8. A
9. D							

AMATÖR – 1

1. B	2. D	3. B	4. E	5. D	6. E	7. E	8. B
9. D							

UZMAN – 1

1. A	2. B	3. B	4. B	5. D	6. E	7. D	8. C
9. E	10. D						

ŞAMPİYON – 1

1. C	2. D	3. B	4. C	5. B	6. D	7. E	8. C
9. B	10. D	11. C					

ŞAMPİYON – 2

1. D	2. A	3. A	4. E	5. D	6. E	7. D	8. E
9. C							

ŞAMPİYON – 3

1. E	2. A	3. A	4. C	5. C	6. D	7. A	8. C
9. E							

ÖSYM ÇIKMIŞ SORULAR

1. D	2.A	3.C	4.C	5.D	6.E	7. E	8. B
9. A	10. A	11. E	12. B	13. B	14. C	15. A	16. A
17. D	18.B	19. C	20. C	21. A	22. D	23. A	24. E
25. C	26. D	27.C	28. E	29. A	30. B	31. B	32. C
33. B	34. B	35. C	36. B	37. C	38. B	39. A	40. D

